

HET LEVEN VAN HENDRIK SMID, zoon van Johannes Smid en Fenje Krol

Geboren in Valthermond, 30 juni 1917

Valthermond is een langgerekt hoogveen gebied tussen Musselkanaal en Valthe. Wanneer in het voorjaar, gewoonlijk in de meimaand, na een zeer droge periode de bovenste veenlaag erg droog is, evenals de daarop staande turf en een hevige wind opsteekt, is de toestand gunstig voor een veenbrand.

Zo gebeurde ook in 1917.

Op 21 mei 1917 ontstond weer een grote veenbrand in het Valtherveen.

Ook deze brand verplaatsten zich snel en had 's avonds reeds de 2^e Exloermond bereikt en daar ook onheil gesticht.

Evenals bij andere grote branden vormden de wijken en kanalen voor het vuur geen hindernissen.

De op het veen aanwezige gereedschappen, planken, baggerbakken en in de wijk gelegen houten pramen, huizen en bruggen werden een prooi van het vuur.

De meubelen, het beddengoed en de kleren, dingen die men niet mee kon nemen, werden in het kanaal geworpen of onder het zand bedolven.

De vensterbanken buiten werden met zand bedekt om de tegen de ruiten afvallige vonken te beletten daar een begin van brand te veroorzaken.

Enkele personen, die niet zo gauw konden vluchten, gingen in het kanaal staan en overgoten zich telkens met water om niet door het vuur te worden aangetast.

Tijdens de brand waren de wegen over de breedte waarover de brand woedde, tengevolge van de vonkenregen niet te passeren.

Negentig huizen zijn verbrand en zeventien mensen verloren het leven.

Onder hen bevond zich een schippersgezin, dat in de ijzeren kajuit veilig meende te zijn en daar de dood vond.

Veel turf en bagger ging verloren. De totale schade werd op achthonderduizend gulden getaxeerd.

25 mei 1917 kwamen H.M. de Koningin Wilhelmina en Z.K.H. Prins Hendrik om de verwoesting in ogenschouw te nemen en hun deelneming te betuigen.

Zeer onder de indruk van de troosteloze aanblik van het rampgebied werd hulp geboden door zware auto-spuiten uit Holland te zenden, maar ook deze konden weinig uitrusten, doordat de slangen op het veen verbranden.

In dat jaar van chaos en verdriet zie ik het levenslicht op 30 juni 1917, als derde kind van mijn ouders Johannes Smid en Fenje Krol.

Mijn oudste zus Geesje is vijf jaar en mijn jongste zus Boukje is drie jaar.

Vader werkt in het veen. Hij huurt zelf een plaats veen dat vergraven wordt door een aantal turfgravers, ieder naar eigen vermogen. De arbeiders werden naar het aantal turven betaald. Het is vrij werk, ze kunnen hun eigen tempo bepalen.

Vader zorgt dat het veld leeg en klaar is, zodat de turfgravers direct aan het werk kunnen. De turf wordt met een stikker en opschot met de hand in langwerpige

blokken gegraven. Baggel zijn kleine harde vierkante blokjes turf, dan wordt het veen in een machine gegoooid, met water vermengd en vermalen, waarna de dikke modderbrij op een veld gespoten wordt. Rondom het veld staan houten schotten zodat de modder daarbinnen blijft.

Nu moet de turf door de zon en wind drogen. De turven worden geregeld gekeerd.

De bagger moet nadat de modder ingedikt is eerst met een afschrijver

In blokjes gesneden worden. Bij het droogmaken werken de vrouwen mee.

Mijn moeder Fenje Krol werkt ook geregeld mee in het veen.

De kinderen Geesje en Boukje huppelen en dartelen naast moeder die de kruiwagen duwt waarin ik als baby lekker lig op een paar kussens en een deken.

Voor bescherming tegen de zon, wind en regen heeft vader op de kruiwagen een paar ronde bogen gemaakt waarover een oud laken of een waterdichte zwilk gespannen is. Een flinke voorraad brood en pannenkoeken mee. Een trommeltje gemalen koffie mee waarmee we in de schafttijd een ketel vol koffie klaar maken van water uit de veenput op een turfvuurtje in de openlucht.

Daar zorgt opoe Boukje Westerhof- Krol voor, die nog met volle ijver meewerkt.

Vader huurt zelf een plaats veen van de eigenaar en kan dan het veen vergraven.

De onderliggende grond blijft van de eigenaar. Dat wordt klaargemaakt tot vruchtbare dalgrond waar al spoedig een grote moderne veenkoloniale boerderij op gebouwd wordt.

In het jaar 1917, toen ik geboren ben, was het grootste gedeelte van Valthermond al bouwgrond tot plaats 76.

In 1853 begon men met de vervening vanaf Musselkanaal met een kanaal

“ Kavelingen” naar Valthermond. Vandaar ging men met twee kanalen verder te graven richting Valthe, het Noorderdiep en Zuiderdiep. Deze kanalen lopen parallel met elkaar en hebben elk 96 plaatsen van 85 meter breed haaks op de hoofdkanalen. Zodat de wijken zoals de zijkanalen genoemd werden op iedere twee plaatsen plaatsen een wijk gegraven werd van ongeveer 1800 meter lang, van het Zuiderdiep in zuidelijke richting en van het Noorderdiep in noordelijke richting. De plaatsen werden met een draaibrug (vonder) verbonden met de weg langs Noorderdiep en Zuiderdiep.

Het Noorderdiep en Zuiderdiep werden op iedere twaalf plaatsen (ong.1 km) door een weg met elkaar verbonden. Het Noorderdiep en het Zuiderdiep liggen ongeveer 180 meter van elkaar.

Van het hoogveen is de bovenste meter veengrond niet geschikt voor turf of baggel. Dat werd in de herfst afgespit (bonken noemde men dat) wat in de put komt te liggen, waar in het vorige jaar dargveen uitgespit was in de baggelmachine. Dit losse grouwe veen is erg geschikt om vermengd met geel zand uit het gegraven kanaal dalgrond te maken, heel goede landbouwgrond.

Wanneer een groot gedeelte van een plaats afgegraven is, gaat men dat gedeelte effen maken en er zand over kruien. Dat zand is met wijkgraven (kanaalgraven)

direct naast het kanaal het kanaal (wijk) gegoooid. Dat was het werk van de wijkgravers. Het zand werd over een breedte van ongeveer vijf meter op de kant van het kanaal gelegd. Dat was de zandwal.

Het zand van de zandwal verdelen deden vaak jonge mannen, die legden krooiersplanken (ongeveer 15 tot 20 cm. Breed en 4 meter lang) achter elkaar vanaf de zandwal, over het klaar te maken dalgrond waar men dan over ging krooien. Van de raamkrooien nam men het raam af omdat anders de krooi (kruiwagen) te zwaar werd. Zand is zwaarder dan bolster of half ingedroogd bovenveen waar de kruiwagen met het raam voor gebruikt werd.

Het raam is een houten verhoging van de bak van de kruiwagen.

De raamkrooien nam men dus het raam af en spitte die vol met zand uit de zandwal. Drie of vier mannen achter elkaar gelijktijdig volgooien en wegbrengen langs en gelijkmatig naast de planken. Was de rij vol dan werden de planken verder gelegd. Het was zwaar werk, per persoon bracht men dan 200 kruiwagens over. Dan had men per man 2.00 gulden verdiend, want men kreeg 1 cent voor een volle kruiwagen. Dit werk deed men meestal tot ongeveer twee uur in de middag. Dat deed men zes dagen in de week, dus 12.00 gulden per week. Men deed dat werk graag, want het gebeurde in de herfst als ander werk, turfgraven, bagger en turf droogmaken afgelopen was en er dus weinig werk was. Het werk in het veen werd goed betaald.

Diegene die flink werken kon en wilde kreeg een goed loon, want het was veel stukwerk. Zoveel te meer dat je deed, zoveel te meer verdiende men.

Veel arbeiders die hard werkten en tamelijk zuinig leefden, hielden nog een paar centen over en konden na verloop van tijd zelf een stukje veen huren en zelf vervener worden. Die mogelijkheid had men in Valthermond en ook in Nieuw-Weerdinge. Wanneer het zand over het afgegraven veengrond gebracht was, werd het geslecht. Dan kwam de boer met de ploeg en ging het woelen (zo noemde men dat ploegen de eerste keer). De paarden die op de dalgrond moesten lopen kregen plankjes onder de hoeven, anders zakten die weg in het in het losse veen. Die plankjes noemde men trippen. Trippen werden ook gebruikt door mensen wanneer men bagger uit de baggermachine moest bewerken. Dit is in grote lijnen hoe mijn geboorteplaats ontstaan is.

OP FAMILIEBEZOEK. (1920)

Verder naar het Zuid-Oosten van Drenthe had men nog uitgestrekte veengebieden liggen die nog niet ontgonnen waren. Zoals in Emmercompasuum. Daar is men nu volop bezig met de vervening. Een oom en tante van mij zijn naar deze streek getrokken omdat hier nog veel en lang werk in het veen zal zijn. Daar gaan we eens op bezoek bij de familie. Mijn beide zusjes blijven in Valthermond bij Opoe Boukje Krol. Vader, moeder en ik gaan naar oom Christiaan Trip en tante Maaike Krol, een zuster van mijn moeder.

Het is in de nazomer, mooi zonnig weer. De turf staat te drogen op het veld. Het is reeds enige malen gekeerd en straks wordt het in een grote bult gezet en goed afgedekt. Dan kan het verkocht worden of bewaard voor het volgend voorjaar. Moeder is al vroeg opgestaan om alles in gereedheid te brengen voor de lange fietstocht. In een karbies wordt proviand ingepakt om onderweg in een rusttijd van brood en koffie te genieten. Onder in de tas heeft moeder een heerlijke grote koek gelegd als geschenk voor oom en tante. Voor de kinderen zijn een paar repen Kwatta chocolade de verrassing.

De banden van de fietsen worden nog even met een paar slagen lucht bijgevuld zodat het makkelijk fietst op de hobbelige klinkerwegen en zandwegen met karrensporen, gaten en ribbels. Ik mag in het rieten fietsstoeltje zitten dat op de bagagedrager van moeders fiets vast gemaakt is. Daar zit ik heerlijk beschut achter de rug van moeder. Wanneer de zon de ochtendnevel verjaagd heeft, wordt het al gauw te warm met de jassen aan. Even van de fiets afstappen.

De jassen worden netjes opgevouwen, op de bagagedrager van vaders fiets gelegd en met een riempje vastgebonden.

Eindelijk zij we in Emmercompascuum. Moe en stijf van de lange reis ben ik blij dat ik mij weer bewegen kan. Oom en tante hebben ons reeds gezien. Ze komen naar buiten om ons te verwelkomen. Na de begroeting maken we eerst een wandeling rondom het huisje, zodat ook vader en moeder de beenspieren even kunnen strekken. Met elkaar gaan we in huis om te praten en koffiedrinken. Het wel en wee van de familie en de omgeving wordt besproken.

Mijn neefje Barteld en ik gaan naar buiten om te spelen. In deze omgeving ben ik nog niet vaak geweest. Oom Christiaan en tante Maaïke wonen met hun kinderen in een eenvoudig net huisje op het bovenveen. In de wijde omgeving is nog een groot gebied van hoogveen, waarvan ieder jaar een stuk afgegraven wordt voor de turf en baggelproductie. Door het veen zijn greppels gegraven voor de afwatering. De greppels zijn vaak niet meer zichtbaar omdat de heide er overheen gegroeid is. Barteld heeft een jong konijntje, dat wil hij mij laten zien.

Ik ben een jongentje van drie jaar oud en heb overal belangstelling voor.

Barteld pakt het diertje uit het hok en laat het lopen op de grond.

Het konijntje huppelt en wipt door de heide. Ik wil het mooie wit wollige beestje pakken, maar steeds wanneer ik het konijntje bijna te pakken heb wipt het weer weg. Plotseling zak ik weg in de heide. Ik ben onder de heide in een greppel gevallen. Gelukkig kan Barteld mij er direct weer uittrekken, maar ik zit onder de natte blubber met mijn mooie nieuwe matrozenpakje aan.

MIJN MOEDER FENJE KROL ZIEK.

10 april 1920, Die dag vergeet ik nooit meer.

Het was rokerig over land en in de lucht. Waarschijnlijk is er ergens veenbrand, want het was de laatste tijd droog en schraal weer. Daardoor kon door een vonkje direct brand ontstaan in het droge bovenveen waardoor altijd veel schade wordt aangericht. Een paar dagen eerder was er ook veel rook in de lucht. Moeder is in huis bezig om de warme maaltijd klaar te maken. Ze is ongerust en wil op het bovenveen- dat een eindje achter de woningen ligt- kijken of er direct gevaar is. Haastig loopt ze naar buiten, zonder zich eerst de tijd te gunnen om de klompen aan te trekken. In huis loop ze veel op dikke eigen gebreide sokken.

Het is droog en stoffig buiten. De zware rookwolken irriteren haar keel.

Door de rookwolken kan ze weinig op het veld onderscheiden.

Het is te hopen dat er gauw een fikse regenbui komt, dan is de brand gauw geblust en de rook weggetrokken. Hoestend gaat ze terug naar huis. Ze gaat verder met de bereiding van het eten.

Vader en moeder werken allebei in het veen om de turf zo gauw mogelijk droog te krijgen. De zorg dat de gedroogde turf verbrandt voor dat het verkocht is, is groot. Vader is vervener, de arbeiders worden door hem betaald. Zelf kan hij niet eerder geld beuren dan nadat de turf en baggel verkocht is. Er moet eerst een behoorlijk bedrijfskapitaal aanwezig zijn voordat men vervener is. Vader en moeder zijn jong en gezond en hebben plezier in het werk, zodat het gezin de mogelijkheid heeft om met vlijt en zuinigheid zich een goed bestaan weet op te bouwen.

Maar nu lag moeder in de bedstee. Ze is erg ziek, longontsteking.

Er stond een waterketel op de kachel en de stoom van het kokende water ging door papieren kokers naar de bedstee om de benauwdheid van de longontsteking op te lossen. Dat was het enige wat men kon doen tegen de ziekte.

MIJN MOEDER FENJE OVERLEDEN

Wietske Pak komt mij ophalen omdat ik een jongen van nog geen vier jaar ben die verzorging nodig heeft en daarom niet in huis kan blijven.

Wietske is een nichtje van mij, haar moeder Klaasje Krol is de oudste zus van mijn moeder, Wietske heeft tranen in haar ogen. Zij neemt mij mee naar huis, 500 meter lopen. Wietske heeft twee broertjes, grote en kleine Jan Pak, vier en zes jaar ouder dan ikzelf. De broertjes zijn aan het spelen met loden paardjes op een ijzeren stang met onderaan een gewicht.

De jongens lieten de gewichtjes heen en weer schommelen en dan was het alsof de paardjes galoppeerden.

Later toen ik terug gebracht werd naar huis, was moeder overleden, ze lag in een kist. Moeder is naar de Here Jezus in de hemel. Daar zullen wij haar later weer zien, vertelde men mij.

De ketel met water stond nog op de kachel, maar het water kookte niet meer. De papieren buizen lagen in de hoek van de kamer. Ze hadden Moeke niet meer kunnen redden. Moeder is 36 jaar geworden. Op de dag van de begrafenis van mijn moeder is er weer veenbrand. De mensen die mijn moeder de laatste eer willen bewijzen moeten 8 kilometer lopen naar de begraafplaats in de Kavelingen (begraafplaats - oost). Toen de mensen naar huis terugkeerden, blijkt dat er van enkele mensen het huis verbrand is tijdens de gang naar de begraafplaats. Een dag later neemt vader mij mee naar het veen. Hij gaat de turfbulten tellen die verbrand zijn en waarvan hij eigenaar is. De restanten van de verbrande turfbulten zijn gemakkelijk te herkennen. De onderste laag turf tekent zich duidelijk af op het veld. Ik zit dan steeds bij vader voor op de stang van de fiets. Daar zit ik veilig tussen vader en het stuur. We moeten twee jaar in de rouw. Dan mag je geen sieraden dragen en moet je in zwarte kleren lopen. Het mooi rood ankertje dat op de mouw van mijn matrozenpakje zit, daar wordt met een zwart lapje opgenaaid. Ook moet er een zwarte rouwband om de rechtermouw.

WE KRIJGEN EEN DIENSTMEISJE

Vader staat nu voor een moeilijke taak nadat moeder gestorven is. Dagelijks moet hij naar het veen om te werken. Hij mist daarbij de hulp van zijn vrouw. In huis zijn drie kleine kinderen die verzorging nodig hebben. Geesje is 8 jaar, Boukje is 6 jaar en ik ben 3 jaar. Voor de huishouding en de verzorging van de kinderen neemt vader een dienstmeisje. Maar het dienstmeisje dat bij ons komt werken is geen succes. Zij neemt haar bezigheden wat al te lichtvaardig op. De noodzakelijke werkzaamheden verwaarloost ze. Liever gaat ze naar buiten om van het mooie weer te genieten. Ze maakt een afdak van het linnenrek met een laken erover. Zo zitten het meisje en ik heerlijk buiten in de schaduw, beschermt tegen de hitte van de felle zomerzon. Ze maakt lekkere chocolademelk, wat ik heel fijn vind. Chocolademelk is echter geen drank die door eenvoudige mensen tot de dagelijkse consumpties behoort. Daarvoor is de grondstof, cacao, te duur. 's Avonds wanneer vader voor een bespreking of raadgeving van huis moet zijn, heeft het dienstmeisje een aantal jongens in huis. Ze hebben krediet (krediet is de afwezigheid van de heer en de vrouw des huizes; de gelegenheid voor de thuisblijvende jeugd om andere jongelui te ontvangen en met hen de avond plezierig door te brengen). Ze maken er een wild feest van. De jongens zijn de baas. Ze nemen van de worsten die in de wiemel aan de zolder, aan stokken tussen de balken hangen en smullen er van. Dat kan niet langer zo doorgaan. Het dienstmeisje wordt weggestuurd en vader gaat bij zijn broer Jan in de achterkamer wonen, samen met Geesje en mij. Boukje gaat naar haar grootmoeder, opoe Krol waar ze ook naar vernoemd is. Daar heeft ze meestal een streepje voor.

WIJ GAAN BIJ JAN OOMPIE EN TANTE LIEFKE SMID WONEN AAN HET ZUIDERDIEP 159 IN VALTHERMOND

Bij de broer van mijn vader gaan we wonen in de achterkamer. Jan oompie zoals wij hem noemen, is vrijgezel en woont met zijn eveneens vrijgezelle zuster Liefke samen. Ze zijn in het ouderlijk huis blijven wonen nadat Opa Hendrik Smid en Opoe Geesje Smid-van der Veen gestorven zijn. Tante Liefke is geestelijk wat minder ontwikkeld, maar ze is een goede en zorgzame huisvrouw. Jan oompie en tante Liefke slapen apart in een bedstee. Dat vind ik vreemd omdat overal anders man en vrouw in een bed slapen.*

In die tijd dat wij daar wonen is er ook weer veenbrand achter in Valthermond. Een schip vaart daar weg, op de vlucht voor de brand. Mensen brengen hun huisraad in het schip omdat ze bang zijn dat hun huis in gevaar is en allicht zal verbranden. Het huis van mijn oom Frederik brand op. Het gezin komt bij Jan oompi vragen om onderdak. Dat wordt met liefde verleend. De kinderen komen aan het voeteind van de bedstee te slapen gelegd. De grotere kinderen gaan op de zolder slapen. Slapen gebeurde soms wel met vijf of zes personen in een bedstee. Gelukkig is het maar voor korte tijd. Dan is er een betere oplossing gevonden. Wij blijven bij Jan oompie in het achterkamertje wonen. Tante Liefke Smid doet de huishouding en Jan oompie ging in het veen werken. Ze zorgen heel goed voor ons. Toen het sinterklaasfeest werd gevierd kreeg ik een vliegtuigje dat wel vooruit wil, maar niet zo krachtig dat het omhoog de lucht in gaat. Jan oompie maakt er een installatie bij zodat het vliegtuigje aan een stang op een paaltje rond kan vliegen.

BONEN SCHOFFELEN.

Jan oompie heeft een grote groentetuin achter het huis. Daar groeiden ook bonen in. Op zekere dag ligt het tuinschoffeltje op het paadje bij de bonen. Ik denk, nu kan ik ook eens wat voor Jan oompie doen. Ik zal de bonen eens goed schoon schoffelen. Ik ga flink aan het schoffelen. Schoffelen dat het een lieve lust was. Ik schoffel zeven stammen bonen af. Een poosje later komt Jan oompie in de tuin. Hij ziet het schoffeltje liggen bij de afgeschoffelde bonen.

Hij kijkt er naar, boos en verdrietig.

“Heb jij dat gedaan Henkie? Heb jij die bonen afgeschoffeld?”

“Ja Jan oompie, dat heb ik gedaan. Ik wou helpen om de tuin te schoffelen.

Ik denk zo, dat vind Jan oompie vast en zeker erg fijn. Dan vindt hij me stellig en gewis een hele flinke jongen”.

“Maar nu zijn de bonen ook weg. Dat is erg jammer. Nu moet ik opnieuw bonen poten en die moeten eerst weer groeien. Het duurt dan heel erg lang voordat wij de bonen kunnen eten. Begrotelijk, jammer, ik heb toch liever dat jij voorlopig geen bonen meer schoffelt”.

Dat beloof ik. Ik krijg daar ook geen kans voor. De schoffel laat Jan oompie niet meer in de tuin liggen. Die wordt na het werken in de tuin, direct in het schuurtje gebracht en op de hanebalken gelegd.

Veilig opgeborgen voor al te stoere jongetjes.

Een zondagschool reisje naar de speeltuin van Hotel de Boer in Musselkanaal

Toen ik naar de zondagschool ging, mocht ik ook mee met het reisje naar Musselkanaal. Dat was voor mij als kleine jongen een geweldige belevenis. Je keek er al dagen naar uit. Je begon te tellen, nog zoveel nachtjes slapen. Toen het zover was, kreeg ik mijn mooie zondagse kleren aan. Ook kreeg ik een tas mee, daar zaten de boterhammen in en een fles met ranja.

We gingen in versierde pramen. Daar hadden de leiders en leidsters voor gezorgd. Die hadden een raamwerk van stevige latten gemaakt op de praam. De latten werden versierd met groene dennentakken en daar tussen lijsterbessen, goudsbloemen en papieren bloemen.

Ook had men zitplaatsen voor ons gemaakt van houten bokjes en planken. Daar konden we op zitten. Een paard aan een lange lijn moest de praam trekken. Ook een paar grote jongens gingen met ons mee om de bruggen af te draaien. We werden door de moeders uitgezwaaid. We genoten van de mensen die naar ons stonden te kijken en zwaaien. Het was wel heel anders vanuit de praam bij je naar alles te kijken dan dat je liep of bij je vader op de fiets zat.

Zo kwamen we na anderhalf uur varen voor de sluis. We zagen twee grote schotten, die sloten het kanaal af. De schotten zaten vast aan beide opgemetselde zijkanten van de sluis. De houten schotten waren de sluisdeuren, die ging men openen. Dat deed de sluismeester, eerst met zijn handen en voeten, tot hij midden op het sluisdeurtje stond en met een ijzeren haak aan een lange stok duwde hij de ene deur open en de andere trok hij met de haak open naar de andere kant. Toen werd onze versierde praam in de sluis geduwd en getrokken. De praam stootte zo hard tegen een wand van de sluis aan zodat we bijna allemaal van de banken afrolden. Verder ging het goed en de deuren van de sluis werden weer gesloten. Toen hoorde je het water stromen en begon het water en de praam te zakken. Dat vonden wij als kleine kinderen wel eng. We keken benauwd naar de zijkanten van de sluis, die werden steeds hoger en dat leek mij helemaal niet goed. We zakten steeds dieper weg. Het was net of je in een diep gat zakte ie steeds dieper werd. Gelukkig, na een hele tijd wachten zakten we niet verder en maakte de sluismeester aan de voorkant de sluisdeuren open en konden we eruit.

Hier waren de wallen hoog en konden we de huizen haast niet zien. Dat werd langzamerhand beter toen we verder vaarden door de Kavelingen. We zagen in de verte een hele hoge gemetselde fabriekspijp. Dat was de schoorsteenpijp van de steenfabriek. Je moest je hoofd in de nek leggen om het bovenstuk te zien.

Een eindje verderop gingen we de bocht om en onder een spoorbrug door en de bekende IJzeren Klapbrug draaiden ze voor ons omhoog en toen lag de praam voor Hotel de Boer. Onze leidsters en leiders hielpen ons uitstappen en kwamen we in de speeltuin. Zo'n speeltuin hadden we nog nooit gezien. Verschillende schommels waarvan er één was daar kon je met acht kinderen naast elkaar zitten en dan stond op iedere kant een grote jongen die de schommel aan de gang hield. Ook was er een draaimolen, die gingen een paar kinderen ronddrukken. Ook een kettingbruggetje, daar moest je vlug over lopen, want anders kreeg je natte voeten. Voor we er om dachten waren de paar uren weer voorbij. We kregen allemaal ranja en gingen toen weer in de praam naar huis.

Daar werden we opgewacht door vaders, moeders, zusters en broers van de kinderen. We hadden weer heel wat te vertellen toen we in huis kwamen. Dit was mijn eerste schoolreis en een hele belevenis.

IK KRIJG EEN VRIENDJE

Bij Jan oompie in de buurt woont Chris van Wijk, Zuiderdiep 163. Hij is van beroep manufacturier. Ze wonen in een winkelhuis. De familie van Wijk heeft een zoontje van mijn leeftijd. Sjoerd, zo is zijn naam. Sjoerd is al spoedig mijn vriendje. Daar speel ik mee en samen halen we allerlei kattenkwaad uit.

Het is niet zo dat we bewust bezig zijn om ondeugende kwajongensstreken uit te halen, maar in ons wereldje komen we heel veel tegen dat door ons onderzocht en uitgeprobeerd moet worden. Achter de huizen is een brede veenput uitgegraven waar water in staat. Niet erg diep. In de zomer, wanneer het warm is, lopen we op blote voeten door het water van de veenput. Er zwemmen kikkers in het water. “Die kikkers kun je op blazen” zegt Sjoerd.

Hij pakt een hol strootje van riet en steekt dat achter in een kikker en blaast er op. De kikker wordt nu heel dik. Daarna laten we de kikker weer in het water zwemmen. Door de ingeblazen lucht kan de kikker niet meer in het water onder duiken. “Je kunt een kikker ook slachten”, zegt Sjoerd.

We zijn ook wel eens bij het slachten van een varken geweest en daarbij goed alles gezien en in ons opgenomen. Dat het varken giert wanneer het dood gestoken wordt vinden wij, de stoere jongetjes, prachtig. Dat dieren ook gevoel hebben wordt niet aan gedacht. Er worden in de tijd dat wij, Sjoerd en ik nog zo klein zijn, nog geen schietmasker gebruikt waarmee de dieren direct bewusteloos gemaakt worden. Als het varken dood is en opengesneden, wordt het aan een ladder gehangen. Sjoerd en ik bedenken dat wij dat ook wel kunnen.

Niet een varken, dat is te groot en te zwaar, maar met een kikker kan het ook wel. We hebben geen ladder, we spijkeren de kikker op een plankje.

DE TELEFOON. INENTEN TEGEN DE POKKEN. NAAR SCHOOL

Sjoerd zijn ouders hebben telefoon in de winkel. Daar heb ik nog nooit van gehoord of gezien. Wanneer ik het toestel zie, vraag ik wat dat wel voor ding is. Chris van Wijk, de vader van Sjoerd, vertelt dat het een telefoon is waarmee je met mensen kunt praten die ver weg wonen. De volgende dag heeft Sjoerd zijn moeder een boodschap in het postkantoor. Zijn vader belt naar het postkantoor. Nu mag ik ook even wat door de telefoon zeggen en luisteren naar de stem van de moeder van Sjoerd. Ik vind het erg wonderlijk, zomaar door een draad praten, ver weg. Dat vind ik ook nu nog steeds een wonder.

Als ik vijf jaar ben moet ik ingeënt worden tegen de pokziekte. Dat moet gebeuren voordat ik naar school ga. Mijn grootmoe (Ootje) gaat met mij mee.

Het is voor kleine kinderen een ongewone belevenis. Sommige kinderen komen huilend bij de dokter weg. Ik wil ook wel aan de lip trekken, maar ik krijg van mijn grootmoe Krol lekkere snoepjes om mij te troosten. Daardoor is het niet zo erg meer. De pijn en de schrik vallen best mee om te verdragen.

Ik ga eerst naar school 49, dat is meer dan een half uur lopen. We komen in een groot lokaal te zitten met in de hoek een grote hoge ronde turfkachel. Onze meester is een oude man met een brilletje op zijn neus. In de winter wanneer het vriest en de kachel brandt lustig, mag ik van de meester soms een paar turven in de kachel gooien. Dat is een hele eer. Ook mag ik zijn zakdoek die vochtig is omdat de meester een loopneus heeft, deze bij de kachel drogen.

Later is er op Zuiderdiep plaats 87 een school gebouwd en kan ik daarheen.

Dat is dicht bij ons huis. We zitten met zijn tweeën op de bank.

De bank is zo ingericht dat je achter een lessenaar zit met een gleuf waar je potlood en griffel in kan leggen. Tussen ons beide in is een inktpotje, maar bij ons in de eerste klas zit er geen inkt in. Dat komt in de tweede klas. Wij moeten schrijven met een potlood en een griffel. De lei ligt in het vak onder de lessenaar samen met één of meer schriften. De lege inktpot is uit voorzorg zodat we niet met inkt kunnen smeren.

EEN VliegTUIG BOVEN VALTHERMOND.

We wonen nog steeds bij Jan Oompie en Tante Liefke Smid in huis.

Boukje mijn zusje die eerst bij Ootje Krol woonde is nu ook bij ons komen wonen.

Zij gaat overdag naar school. Daar heeft ze ook wat beleefd, ze heeft een vliegmachine gezien. Boukje verteld er enthousiast over. Ze heeft de piloot in het vliegtuig gezien en hij wuifde en wuifde en Boukje doet hem na met de arm omhoog. Daardoor slaat zij met haar arm een mooie vaas van de schoorsteenmantel af. Stuk natuurlijk. Boukje schrikt geweldig en wil gaan huilen. Dat vindt tante Liefke nog erger en troost haar en zegt: “Och, het is maar een ongeluk Boukje”. Maar een ongeluk komt nooit alleen. Terwijl tante de scherven opruimt komt Jan Oompie binnen met Max de hond.

Max heeft een muilkorf om omdat er hondsdelheid voorkomt waardoor het verplicht is dat alle honden een muilkorf moeten dragen. Max zijn muilkorf haakt achter de knop van de aslade en trekt de asla over de vloer. Alsof dat nog niet genoeg ellende. Tante wil de as rommel even schoon dweilen, Max raakt met zijn muilkorf achter de dweilemmen en al het wat er komt door de as op de vloer. Daarmee is het volledige wanorde in huis. Bij het zien van de troep begint tante Liefke te huilen. Gelukkig helpt Jan oompie de rommel opruimen en is het leed gauw geleden.

VADER IS WEER GETROUWD. HIJ KOOPT EEN HUIS.

Twee jaar na het overlijden van mijn moeder, is vader getrouwd met Roelfina Hilberts. Zij woont in Nieuw Weerdinge. Roelfina is weduwe van Albert Dol. Tijdens de Spaanse griep epidemie in 1918 zijn Albert en Roelfina allebei heel erg ziek. Albert sterft en Roelfina is zo ziek dat haar man reeds begraven is voordat het aan haar verteld kan worden. Een paar maanden later is haar zoon geboren, Albert, benoemt naar zijn overleden vader. Het kindje is twee jaar later ziek geworden en gestorven. Alleen gaat ze verder door het leven.

Roelfina is een goede vriendin van Aaltje Pinkster die getrouwd is met Barteld Krol. Barteld is een broer van mijn overleden moeder Fenje Krol. Bij deze familie ontmoet mijn vader Roelfina. Enige tijd later besluiten ze om samen verder door het leven te gaan. Vader koopt een huis en ze gaan trouwen.

Het gezin is weer compleet. Wij, de kinderen hebben een vader en een moeder die voor ons zorgen. Gezellig met zijn vijfen, vader, moeder, Geesje, Boukje en ik.

Vader laat achter het huis een nieuwe stenen schuur bouwen. Een aantal mannen graven een diep gat waar schoon geel zand uitgespit wordt. Dat is nodig voor het bouwen van de schuur. Er moet gemetseld worden op vaste zandgrond zodat de muren later niet kunnen verzakken. De mannen die hieraan werken zitten in de schafttijden bij ons in de keuken. Ik ga daar zo nu en dan ook bij zitten.

Sommige van de werkers kunnen mooi vertellen. Er is een man bij die verteld dat er weer een nieuwe uitvinding is gedaan, zodat men hier een hondje kan horen blaffen dat helemaal in Hilversum is. Dat apparaat heet radio.

Nou dat kan men haast niet geloven.

ZIEKTE BIJ DE BUREN. 1925

Als de werklui naar huis zijn, ga ik met de buurjongens, Anne en Evert Stuiver spelen in de zandhopen. Anne is elf jaar, Evert is tien jaar en ik ben acht jaar. We laten ons van de zandbulten afrollen en stoeien met elkaar. Ook gaan we zandtaarten bakken. Vader ziet ons daar spelen en stoeien. Hij roept mij bij zich en verteld mij dat het beter is dat ik niet met Anne en Evert ga spelen want dan kan ik wel eens erg ziek worden, net zo als hun moeder.

Die heeft tuberculose, T.B.C., dat is erg besmettelijk, zij ligt in een houten tentje achter hun huis Er zijn nog geen afdoende medicijnen voor deze ziekte. 11

Het enige dat men voor deze ziekte kan doen is veel rusten en zoveel mogelijk in de zon. Dat is erg goed, daarom kan men van het Groene Kruis een houten gebouwtje lenen dat draait op een as, zodat het met de zon mee kan draaien en de hele dag volop van de zon kan profiteren. Het gebouwtje is ongeveer twee bij twee meter.

Een poosje later overlijdt vrouw Stuiver. Ook Anne wordt ziek en overlijdt op twaalf jarige leeftijd. Met de begrafenisstoet gaan ook de hoogste klassen van de lagere school mee naar het kerkhof. De kinderen worden voor ons huis netjes opgesteld, ook mijn zuster Geesje is er bij. Gelukkig hoeft men nu niet meer de lange weg van ongeveer acht kilometer naar het kerkhof bij de Kavelingen te lopen. Sinds 1924 is er een nieuwe begraafplaats op no.60 aangelegd.

Er is reeds een vrouw begraven, Anne is de tweede dode die er begraven wordt.

DE SCHUUR IS KLAAR

De nieuwe schuur is klaar. Er is een varkenshok in gebouwd en de vloer is van roodgekleurd cement gemaakt. Het is een mooie gladde vloer. Tegen de zijwand is een stookplaats plus een schoorsteen, waar een kachel voor gezet wordt.

Op de kachel komt de kookpot voor de bereiding van het varkensvoer. Dan worden een paar biggen gekocht, de kookpot komt op de kachel met aardappelen die we zelf verbouwen. Samen met een portie meel van de mulder is het uitstekend voer voor de biggen. Wanneer de biggen, die dan varkens zijn, dik genoeg zijn, wordt er één geslacht. Meestal in November. Het slachten gebeurt door de huisslachter, Geert Niemeijer. Enkele mannen uit de buurt helpen dan wel even mee. De slachtbank bestaat uit twee houten schragen (bokjes), met daarop een schuurdeur, die daarvoor even uit de scharnieren gelicht is. De slager gaat met een dik touw in de hand bij het varken in het hok.

Hij bind het touw met een lus om de achterpoot van het varken. Dan drijft hij het varken uit het hok naar de slachtbank. Met de hulp van een paar mannen probeert men het varken op de slachtbank te krijgen. Dat mislukt nog wel eens omdat het tegenspartelende varken zich losrukt en er vandoor gaat. Met veel moeite vangt men het varken weer op. Vaak met een paar mannetjes gelukt het dan om het varken weer op de slachtbank te krijgen. Wanneer het varken op de slachtbank ligt, worden de beide achterpoten met een touw aan elkaar gebonden.

Het touw wordt door een paar mensen stevig vast gehouden. De slager en zijn helper staan bij de voorpoten. De kop trekken ze boven een emmer die klaar staat en dan steekt de slager het varken met een mes in de halsslagader. Dan gutst het bloed er uit. Het varken giert geweldig tot dat het door bloedverlies bewusteloos raakt. Mijn vader is altijd even in huis, zogenaamd om een emmer te halen. Hij kan er niet tegen dat een varken gestoken wordt. Wanneer het varken stil houdt te gieren omdat het dood is dan komt vader weer naar buiten met een emmer of iets dergelijks, zodat de anderen niet merken dat hij er niet tegen kan, dat het varken 12

gestoken wordt. Bij ons wordt geen bloedworst gemaakt omdat mijn vader bij de baptisten geloofsgemeenschap behoort.

Deze mensen willen geen bloed eten. De mensen die wel bloedworst willen maken vangen het bloed op in een emmer, eerst flink roeren, anders gaat het klonteren, dan vermengen met roggemeel, zout, kruiden en stukjes spek.

Voor veel mensen is het een lekkernij. Wanneer het varken dood is heeft men een paar grote wasketels met water aan de kook. In het begin zijn de varkens gedood met een mes, maar uit diervriendelijke overwegingen stapte men over op het schieten met een schietmasker van het varken. Het dier is hiermee direct bewusteloos. Het kokende water wordt over het varken gegoten zodat de huid en haar broeien zodat de slager het varken schoon kan krabben met een speciale krabber. Een langdurig karweitje.

Daarna bindt men het varken op de ladder door de achterpoten boven aan de ladder vast te binden, zodat het met de kop naar beneden hangt. Tussen de achterpoten begint de slager het varken open te snijden en worden de ingewanden er uit gehaald. De darmen worden door de vrouwen schoongemaakt en omgekeerd en 's avonds gevuld met vlees en spek om er worsten van te maken. Voor de jongens is de varkensblaas het mooiste. Deze wordt ook schoon gemaakt en opgepompt en gedroogd waarna ze er mee gaan voetballen.

Wanneer alles uit het varken gehaald is, gaat de slager het met koud water afspoelen. Zo blijft het varken de hele dag aan de ladder tegen de muur van het huis staan om koud te worden. Eerder kan men er niet verder mee werken.

Tegen de avond komt de slager terug om het zwien af te houwen. Het wordt in stukken van de ladder gehaald. De grote stukken spek en de hammen worden ingezouten (pekel) en in de kelder gebracht. Mijn ouders gaan met behulp van burens of kennissen, metworsten maken van vlees en spek en heerlijke kruiden.

Dat komt in de dunne darmen. Leverworst wordt gemaakt van de lever, hart, nieren en het vlees uit de kop en het geplette gort en kruiden en zout. Dit alles wordt gekookt en gemalen en daarna in de dikke darm gestopt. Metworst wordt met rauw vlees gevuld. Dit allemaal noemt men schierschonen.

De burens, de hulpen krijgen een hutspotje mee naar huis, als dank. Ook anderen, zoals de dominee krijgen vaak een hutspotje aangeboden. Mijn ouders helpen opa en grootmoe altijd mee tijdens het slachten. Ik ben nog een kleine jongen en ga ook mee. Grootmoe heeft de reuzels gesneden in kleine stukjes en gesmolten in een pan. De reuzels zijn de dikke stukken vet waar kleine kliertjes in zitten.

Na het uitbakken van het vet zijn de kliertjes als heerlijke kaantjes onder in de pan blijven liggen. Deze kaantjes zijn heerlijk op roggebrood. Zo uit de pan met een beetje zout erover. Ik krijg ook een plak roggebrood met warme anen. Omdat ik het erg lekker vind, krijg ik nog een tweede. Omdat het al laat is moet ik naar bed. Ik moet op zolder slapen bij oom Hilbert, die nog niet getrouwd is.

Midden in de nacht kan mijn maag de vette kaantjes niet langer verdragen. Ik kots het hele bed eronder.

Opa en grootmoe Hilberts wonen in Nieuw-Weerdinge aan het kanaal, in het Siepelveen. Er ligt ijs op het kanaal en er zijn mensen aan het schaatsen op het kanaal. Oom Hilbert komt bij mij met een paar kleine schaatsen. (Koop scheuveltjes noemt men ze). Oom Hilbert bind mij de schaatsen onder en ik moet mijn kunsten maar even tonen. Ik probeer het meteen en voor ik het weet lig ik “plat op de bek”. Zo noemde men dat als je languit op het ijs valt. Het schaatsen is ook niet zo gemakkelijk als ik mij voorgesteld heb. Nu haalt oom Hilbert een oude stoel uit huis en daarbij kan ik mij beter op de benen houden. Ik haspel maar wat achter de stoel aan. Tegen de avond kan ik al een beetje zonder de steun van de stoel schaatsen. (koopscheuveltjes zijn in tegenstelling van smidsscheuvels, die door de smid gemaakt zijn).

SCHAATSWEDSTRIJD EN VEENVERHUREN

Een paar jaar later, toen ik naar de Hervormde school ging, organiseerde het schoolbestuur een schaatswedstrijd onder de leerlingen. In het begin van de wedstrijd moet ik eerst tegen mijn vriend Jan Jongbloed de strijd opnemen. Ik win en Jan komt bij de afvallers. Aan het eind van de wedstrijd tegen verschillende deelnemers heb ik de derde prijs gewonnen, een mondorgel.

Na afloop van de wedstrijd ga ik naar Jan en vol trots laat ik mijn prijs, de mondorgel zien. Nieuwsgierig vraag ik aan Jan: “En Jan heb jij ook een prijs gewonnen?”

“Ja hoor, ik heb ook een derde prijs gewonnen. Van de afvallers”

Ik vraag “wat is dat voor prijs geworden?”

Jan antwoord: “Ook een mondorgel, precies zoals die van jou”.

Wat ben ik teleurgesteld, sneu toch, heb ik daarvoor zo erg mijn best gedaan en al de andere jongens er af gereden?

In de winter is het veenverhuring. Dat gebeurt door veeneigenaren die zelf niet vervenen. In het café “De IJzeren Klap” worden de veenplaatsen voor een jaar verhuurt. De huurders huren daar een plaats veen en mogen vier of vijf meter veen vervenen. Langs de gehele plaats. Dat vervenen is turf en baggel maken. Het verhuren gaat allemaal bij opbod met een paander (veilingmeester).

Dat gaat als volgt: Een paander leest de voorwaarden voor en welke plaats, hoe breed en lang. Dan zegt de paander: “Wie bied er geld”, of hij zegt: “Wordt ingezet voor zoveel”. Daar kunnen de liefhebbers dan boven bieden. Tot dat niemand meer bied. De volgende dag, maar ook wel eens de zelfde middag komt dan de palmslag. Dan komt het veen weer aan bod. De bieder die voor de palmslag het hoogste bod heeft gedaan, krijgt 1% uitgekeerd van hetgeen hij geboden heeft.

BAGGEL EN TURF DROOGMAKEN

Bij de veenverhuring wordt ook wel een zeupie (borrel) gedronken.

Sommigen drinken te veel, vooral wanneer het lang duurt. De kastelein heeft deze dagen goede klandizie. Een oom van mij vind de borrel ook erg lekker en hij krijgt steeds meer dorst. Op de terugweg heeft hij de hele breedte van de weg nodig omdat hij de controle over het stuur van zijn fiets helemaal kwijt is. Slingerend van de ene kant van de weg naar de andere kant valt hij zo nu en dan van de fiets. Gelukkig is er geen druk verkeer op de weg. Een auto is nog een bezienswaardigheid.

Wanneer alle veen verhuurt is zorgen de veenarbeiders dat ze werk krijgen voor het hele seizoen. Het is allemaal stukwerk. Iemand die flink werken kan, kan 30 tot 40 dagwerk dikke turf bewerken tot het droog is.

De werkzaamheden zijn: scheerturf leggen, dan laag voor laag de turf op elkaar stapelen. Wanneer de laag weer enigszins gedroogd is komt de volgende laag er boven op. Telkens een paar dagen om te drogen. Tot tien lagen hoog. Dan is de turf ophoogte, (op diek). Dan wordt er in huis chocolademelk gedronken.

Daarna begint het loszetten. De bovenste vijf lagen zodanig omstapelen zodat de wind en de zon er aan alle kanten door kunnen. Wanneer de turf nu goed droog is wordt de turf nog eens gekeerd en omgezet. Als laatste werkzaamheid wordt de turf in bulten gemaakt. Dit noemt men “vuren”.

Baggel droogmaken gebeurt heel anders. Het veen wordt in de baggelmachine gespit en met water vermengd. Het komt als een dikke modderlaag uit de machine. De modderlaag wordt over een groot veld waar houten schotten van 40-50 centimeter hoog rondom staan, gespoten terwijl een tweetal mannen met grote houten baggelschoppen de modderbrij over het veld verdelen.

Nu moet de modderbrij eerst drogen. Wanneer de modder wat gedroogd is en ingedikt gaat men met trippen, (dat zijn plankjes van ongeveer 20x35cm. onder de schoenen gebonden) het veen vaster in elkaar trappen om het vormen van droogte scheuren te voorkomen. Hierna gaat men met een zware rol over de veenmassa. De dikke laag veen is nu zo stevig dat het gesneden kan worden.

Eerst gaat men met een strepentrekker (een soort hark waarvan de tanden de maat van de baggel aangeeft), hiermee , worden kruiselings insnijdingen getrokken in de baggerspecie, waardoor vierkante blokjes ontstaan. Met een snij machientje worden de strepen dieper doorgetrokken. Eerst in blokken en dan in baggeltjes snijden. Dan komt het opbreken. De ene rij wordt bovenop de volgende gestapeld. Daarna andersom op elkaar gezet zodat de onderste baggel nu bovenop ligt. Als de baggel helemaal droog is komt het stobben. Dat is het laatste werk. De droge baggel in hopen stapelen van ongeveer 7500 baggel dat men dan een dreivörrel noemt (drievierde van een stobbe). Stobbe is een eenheid baggel. De eenheid van dikke turf is een dagwerk. De eenheid van baggel is een stobbe. Men krijgt het veenwerk ook per stobbe of per dagwerk betaald. Er komen wel eens andere werkzaamheden bij. Die worden dan extra betaald. Mijn vader en zijn zwager huurden gezamenlijk een plaats veen.

Het droogmaken van de baggel is dan voor mijn oom en de dikke turf met de hand graven doet mijn vader. Het werk, zoals baggeren, gebeurt met een baggermachine. Die wordt bediend door een machinist en een eerste en tweede modderman. Deze hebben lange lieslaarzen aan en verdelen de modder over het zetveld. Dan zijn er nog vier spitters in de veenput. Die spitten het veen in een bakkie, waarna de jacobsladder het veen verder omhoog voert in de machine die het vermaalt en vermengd met water waarna het als veenmodder over het zetveld terecht komt. Het turfgraven wordt uit besteed aan turfgravers.

Die krijgen het per dagwerk betaald. Iedere week nemen de turfgravers een weekloon op. Ze kunnen zelf bepalen hoeveel. Mijn vader moest opletten dat er niet meer geld opgenomen wordt dan er verdiend is, want dan kan het gebeuren dat de turfgraver niet terug komt.

Wanneer het turfgraven afgelopen is wordt er afgerekend. Sommigen houden er dan een mooi spaarpotje van over. Ook wordt er afgerekend met de mensen van de baggermachine. Dat is dus een heel grote uitgave. Daarna moet de veenhuur betaald worden. En daarna maar zorgen dat turf en baggel verkocht wordt.

Wat er dan overblijft heb je verdiend. Maar je moest ook het gereedschap repareren en aanvullen, zoals de kruiwagens, (krooien) planken en posten, (brede dikke planken). De turf en baggel wordt verkocht aan schippers. Deze komen van heinde en ver, (veel uit Friesland) en kopen een schip vol baggel of turf of van beide wat. De verkoop gaat met loven en bieden.

Vader en Feike oompie (broer van mijn moeder) huren samen een veenplaats. Meestal geen volle plaats omdat er dan teveel geld beschikbaar moet zijn.

WE KRIJGEN EEN HOND MET KROES (KRULLEND) HAAR.
DE HOND HEET TURK.

Wij wonen met onze tweede moeder weer bij elkaar. Vader koopt een ruige zwarte hond. Die heet Turk. Wij de kinderen vinden het fijn dat vader Turk gekocht heeft want wij waren wel een hond gewend. Turk moet direct een muilkorf om, tenminste wanneer hij buiten komt loopt. Op een morgen brengt moeder een beetje rommel naar het misgat. Misgat is mestgat, dat is een gat in de grond achter het huis waar allerlei afval van eten, groenten enz. ingegooid wordt om later als mest over het land gebruikt te worden. Moeder vergeet de deur dicht te doen en Turk gaat er stiekum vandoor. Op een gegeven moment missen we Turk. Overal wordt gezocht maar Turk blijft weg. Omdat er nog hondsdelheid in de omgeving is, zijn we wel erg bang. We hopen dat Turk gauw terug zal komen maar dat gebeurt niet. 's Avonds zeggen we; “ Daar komen ook twee marechaussees aan op de fiets”. Ze hebben altijd mooie donkerblauwe uniformen aan met witte tressen. De beide marechaussees hebben de stressen niet om aan elkaar gemaakt en daar aan zit Turk gebonden. Zo krijgen we Turk terug maar het kost ons wel een bekeuring. Eens

gebeurde het dat een hond kippen had doodgebeten. De jacht op de hond begon. Jonge mannen met stokken en schoppen proberen de hond dood te slaan. Het dier weet steeds weer aan zijn belagers te ontkomen. Totdat de mannen de hond in het kanaal weten te drijven. Maar de hond kan goed zwemmen en probeert aan de andere kant van het kanaal er vandoor te gaan. Daar zijn een paar jongens die het dier terug jagen het water in. Zo zwemt de hond van de enen kant van het kanaal naar de ander kant. Tot hij onder een brug gaat staan met zijn kop naar beneden van vermoeidheid. Dan komt er een man met een schop en slaat het dier dood. Enige tijd later zie ik een dode hond in het kanaal drijven. Er is al een gedeelte van zijn haar afgerot.

Daar denk ik over na en wordt bang. Bang ben ik dat mijn eigen lieve hond, mijn trouwe Turk, mijn dierbare kameraad en metgezel ook het zelfde noodlot zal overkomen. Ik val in slaap en in mijn droom loop ik langs het kanaal en daar zie ik plotseling een zwarte hond drijven. O, o als dat Turk maar niet is denk ik. Maar het is Turk wel. Ik begin te schreeuwen, steeds harder ga ik schreeuwen. Totdat vader mij hoort en bij mij komt en vraagt: “Wat is er Henkie, waarom schreeuw en gil en roep jij, wat is er gebeurt?”. “O, Turk ligt dood in het water”, roep ik angstig, “Er is al een stuk huid en haar afgerot”.

“Och Henkie, jij droomt, ga maar gauw weer slapen”. zegt pabe.

“Neen pabe, ik heb hem zelf zien drijven in het kanaal”, snik ik.

Vader pakt mij op en neemt mij op zijn arm. Hij loopt met mij naar de mand van Turk. Daar ligt Turk rustig te slapen. Blij dat ik nu ben, kan ik rustig verder slapen zonder bange dromen.

OVER VOETBALLEN

Niesko Pras is kastelein. Zijn café staat aan het Zuiderdiep 150 op plaats 78. Zijn grond achter de woning loopt van het Zuiderdiep naar het Noorderdiep. Een groot gedeelte van de grond bestaat uit grasland. Naast dat grasland, aan het Noorderdiep 124, staat ons huis. Op dat grasland spelen we vaak. Allerlei spelen waar ruimte voor nodig is. Ook wel eens voetballen. Op mijn verjaardag krijg ik een voetbal, een rubberen voetbal. Met mijn vriendjes gaan we voetballen op het grasveld. Er komen ook grotere jongens bij. Als zesjarige kleine jongen krijg ik helemaal geen kans meer om een bal te raken. Dat vind ik helemaal niet mooi. Ook mijn vriendjes vinden dat niet fijn. Boos en teleurgesteld loop ik naar huis, naar mijn vader. Vader ziet mij reeds aankomen en zegt tegen mij: “Die grote jongens moeten niet met de bal van jou voetballen, want de bal is daar niet sterk genoeg voor”. Op dat moment knalt de bal stuk tussen twee klompen, jammer. In deze tijd hebben we nog geen weet van voetbalschoenen. Wij voetballen met klompen aan de voeten. Er vliegt wel eens een klomp van de voet door de lucht. De grotere jongens hebben al een echte voetbalclub. Die heet W.M.K. Werkmanskracht. Het is wel een teken dat het meer om kracht gaat dan om techniek.

Enige tijd later krijg ik een mooie nieuwe voetbal, een echte leren voetbal. Met deze sterke leren voetbal kunnen ook de grotere jongens mee voetballen. Ik beslis wie er mee mogen spelen. De grotere jongens denken daar wel even anders over. Ze vragen mij of ik de bal niet verkopen wil, dan mag ik altijd voor niks (zonder betalen) mee spelen. Ik zeg tegen de jongens: “Dan moeten jullie eerst maar even meegaan naar mijn vader, die moet het goed vinden. (er mee instemmen). Dan zal mijn vader wel weten hoeveel jullie voor de bal betalen moeten. Vader vindt het best dat de jongens de bal kopen willen, maar ze moeten twee gulden betalen. De jongens gaan akkoord met het voorstel. De jongens gaan de buurt langs en vragen bij ieder huis: “Hebt u ook een beetje geld over voor ons voetbalclubje?”. Dan krijgen ze vaak wel een paar centen en hebben ze na enige tijd bijna twee gulden. Daar is mijn vader tevreden mee.

SCHOOLVOETBAL.

Zaterdag is altijd een mooie dag voor ons als schoolgaande jongens. Wij hebben dan onze mooiste kleren niet aan omdat we dan toch gaan spelen in het veen, voetballen en andere spelletjes tussen de turfbulten. Op een vrijdag vertellen enkele jongens aan ons dat er de volgende dag, zaterdag dus, een voetbalwedstrijd gespeeld zal worden tussen jongens van de (neutrale) Openbare School 96 tegen jongens van de Hervormde school 87. “*Willen jullie ook mee spelen?*”. wordt ons gevraagd. Natuurlijk willen wij dat graag. Dat is ja prachtig, dan zullen wij ons best doen en zorgen dat we de eer van de Hervormde school hoog houden. Zaterdagmiddag allemaal naar het voetbalveld van de school 96. Daar wordt flink gevoetbald. Omdat we niet willen verliezen, hebben de sterkste spelers achter in het veld als verdedigers. Maar ook de andere club is bang om te verliezen, ook zij hebben de beste spelers achter in het veld, voor het doel. Wij proberen wel een doelpunt te maken, maar het wil niet gelukken. Gelukkig voor ons, ook onze tegenstanders maken geen doelpunt. Wel vliegt er soms een klomp achter de bal aan door de lucht, want veel jongens voetballen op klompen. Na een paar uur worden we moe. Er is ook geen regeling gemaakt hoelang de wedstrijd zal duren en een horloge hebben we niet bij ons om te zien hoe laat het is. De een na de ander gaat eens even zitten om uit te rusten. Af en toe gaan er reeds een paar jongens naar huis omdat het langzamerhand etenstijd wordt. Het clubje dat nog voetbalt wordt steeds kleiner. We zeggen;” We houden er mee op, het staat toch op 0-0. Maar dan zeggen een paar jongens van de openbare school,” *Dan hebben jullie het opgegeven en is het 5-0 voor ons*”.

De volgende dag wanneer het grote voetbalelftal speelt en ik ook even sta te kijken, zegt een van de mannen tegen de anderen: “Onze school heeft de hele middag tegen de christelijke school gespeeld en met 5-0 gewonnen. Ik ben maar gauw weggelopen.

ER GAAT EEN VRACHTAUTO OVER HET NOORDERDIEP.

Auto's zijn nog een bezienswaardigheid. Vooral bij ons op het Noorderdiep waar het nog een zandweg is. Langs het Zuiderdiep is reeds een klinkerweg, daar rijden al vaker auto's langs.

Mulder Sanders verkoopt meel, kippenvoer en ander veevoer. Met paard en wagen gaat hij Valthermond rond en levert het voer bij de mensen aan huis af.

Op een dag, het is zaterdag, want we hebben vrij van school en de kinderen spelen dan vaak op de weg. Daar horen we een gebrom dat steeds heviger wordt. Een van de kinderen zegt, "Dat is een auto". "Nee", zegt een ander, "een auto is niet zo groot, het is een vrachtauto".

Een personenauto kennen wij al, die staat steeds in de krant met een stukje over meneer Pimpelmans en zijn Fordje. Die beleeft altijd avonturen met zijn auto.

Zoals in het verhaaltje waarin hij zojuist een nieuwe auto gekocht heeft. Hij rijdt er mee naar huis, maar weet niet meer hoe hij stoppen moet. Wat hij ook doet, de auto maar door, aan alle knoppen en hendels trekt hij, maar de auto stopt niet.

Ten einde raad rijdt hij steeds rondjes om de kerk, net zo lang tot dat de benzine op is. In Valthermond hebben we ook een Meneer Pimpelman die al gauw met zijn auto in het kanaal rijdt. Die Pimpelman (zo noemen we hem) is onze hoofdmeester Glazenburg.

De nieuwe vrachtauto die daar aan komt rijden is van Berend Sanders, die woont op Zuiderdiep 425. Hij brengt bij ons een zak meel voor het varken. Wij gaan allemaal de vrachtauto bewonderen. Sanders vertelt aan mijn ouders, maar ik luister nieuwsgierig mee, dat hij zijn paard verkocht heeft en zijn wagen was niets meer waard, die was versleten, afgedaan. Met de auto gaat het veel sneller en voordeliger. Hij heeft vierentwintighonderd gulden voor de auto betaald. Voor dat bedrag kun je ook een mooi huis kopen.

BAGGELMACHINE VERZETTEN EN BAGGELEN.

Op een avond vertelt mijn vader dat de baggelmachine op het schip gezet moet worden omdat veen van de put er uit is en de machine nu op een ander plaats moet draaien. "pabe, mag ik dan ook mee?", vraag ik popelend van vreugde, want dit is voor mij een bijzondere gebeurtenis, dat wil ik graag meemaken.

De volgende dag mag ik met vader mee naar het veen. De machinist laat alle stoom uit de stoommachine afblazen. Dikke stoomwolken omhullen de machine.

Wanneer alle stoom afgeblazen is, is de ketel, machine of locomobiel, (allemaal hetzelfde) is er wel 40 a 50 emmers water verdampt. De machine is nu veel lichter.

Dat is gemakkelijker want nu is het wat minder zwaar werk om de machine te verzetten. De zware locomobiel verzetten of verplaatsen is geen eenvoudig karwei. Men heeft nog niet de beschikking over een lier. Het werk moet door mannen met eigen mankracht gebeuren. Men doet dat door aan ieder wiel twee mannen te zetten

die tegelijk de wielen op commando een stukje te ronddraaien zodat de dikke zware ijzeren locomobiel een eindje vooruit gaat.

De locomobiel en ook de baggelmachine staan op ijzeren goten. Daaronder liggen dikke houten balken (biezen). Achter de wielen worden houten blokken gelegd om te voorkomen dat de machine terugglijdt. De houten blokken worden steeds meegeschoven als de locomobiel weer een stukje vooruit gezet is.

De commando's zijn: een, twee, gelijk, en een, twee, zet hem op. Bij het laatste woordje werd dan tegelijk met volle kracht gedrukt en vooruit geduwd, zodat de locomobiel een eindje vooruit gaat. Zo gebeurt het ook met de baggelmachine.

De blokken achter de wielen worden steeds meegeschoven.

Het stoom afblazen van de locomobiel waar acht atmosfeer druk op zit maakt een hard gierend geluid. Dat vinden wij als kinderen het mooiste. En door die lekkere warme stoom lopen zodat je elkaar ook niet meer kan zien vinden we heerlijk.

Wanneer dat verplaatsen van de machine klaar is, waar eerst de machine op een schip gezet moet worden en even verderop er weer afgehaald moet worden, dan heeft men wel een borreltje verdiend, want er is een groot en extra zwaar werk verricht. Er wordt jenever en limonade gehaald. Mijn vader krijgt limonade dat zit in een flesje dat door een glazen knikker die door de druk van koolzuur van binnen is afgesloten. Je moet eerst de knikker met de duim indrukken zodat er koolzuur ontsnapt. De druk vermindert en de knikker zakt naar de bodem van het flesje.

Daarna kun je van de lekkere limonade drinken. Degene die de dranken gaat halen zegt altijd tegen vader: "Hier Jans, een flesje levertraan". Dan lachte vader, hij weet wel dat hij een flesje limonade krijgt. Als ik erbij ben krijg ik ook altijd een paar slokjes. Vader helpt ook vaak mee bij het baggelen. Dan heeft hij lange rubber laarzen aan. Hij verdeelt de modder over het veld zodat de baggels wanneer deze droog is, allemaal even dik en groot zijn. Eerst moeten de eerste en tweede modderman de schotten om het nieuwe zetveld plaatsen. Met stikken, dat zijn dunne paaltjes met een punt aan het ene

eind tegen de schotten plaatsen zodat de schotten niet om kunnen vallen. De tweede modderman gaat ook vaak mee om te helpen aan het spitten in de put om het veen af te spitten, samen met de andere spitters. Als er ruimte genoeg is in de put, ook voor mij, mag ik meehelpen te spitten. Dat vind ik prachtig werk tussen grote mannen in staan. Vaak krijg ik een pluimpje omdat ik zo goed spitten kan. Dan ga ik nog meer mijn best doen en nog harder werken en spitten. Ik ben dan wel vlugger moe en ga bij de machinist zitten even rusten. Even later maak ik een koffievuurtje van een stukje vuur uit de locomobiel. Turf is er genoeg zodat het vuur al gauw groot genoeg is voor het koffievuurtje. De machinist haalt met een grote ijzeren ketel water uit de veenput en gaat koffie zetten zodra het water kookt. Als een gedeelte van de put er uit gespit is, wordt er geschaft, dan is er even rust. Dan is het tijd voor koffiedrinken. Tijdens het schaften zijn er geen stoelen of banken aanwezig waarop de moede ledematen even kunnen rusten. De een neemt een paar turven en zet die tegen de wiel van de locomobiel en gaat daar op zitten. Een ander stapelt een stelletje turven op elkaar en gaat daar op zitten. Op de

kruiwagen waar men turf mee ophaalt, daar kunnen ook een paar mensen op zitten. Zo moet ieder maar voor een zitplaats zorgen. Ook heeft men weleens een houten hok waarin men droog kan zitten, of een eenvoudig houten schot waar achter men enige beschutting heeft voor regen en wind. Maar dat moet steeds mee gedragen worden wanneer de machine verzet wordt. Dat is dan extra werk en wordt niet betaald, want alles gaat per stobbe (dat is 10.000 baggels). Zoveel te meer stobbe's, zoveel meer geld er verdiend wordt.

Na het baggelen komt het droogmaken.

Wij, als kinderen gaan graag naar het veen. Er is daar van alles waar wij mee kunnen spelen, zoals in de veenputten waar altijd water instaat. Dan stapelen we drie of vier baggelschotten op elkaar en gaan varen in de baggelputten waar 20 of 30 cm. water in staat. Wanneer het warm is gaan we pootje baden of proberen een beetje te zwemmen. Echt zwemmen leren komt later. Zomers gaan we vissen met een hengel die we maken van een kromme stok met een stuk touw aan het eind met een vishaak. Ook maken we dobbels, dat is een plankje van 10cm bij 25-30cm. en dik ongeveer 2cm. Daar wordt een stuk zeilgaren aan vast geknoopt met aan het eind een vishaak waar een worm of een klein visje aan vastzit. Het garen rol je gedeeltelijk om de dobbel en gooit het in de wijk. Zo kun je meer dobbels maken en in het water gooien. Af en toe ga je even kijken naar de dobbels. Wanneer er één helemaal afgerold is, zit er een vis aan. Dat is meestal een snoek of soms een aal of paling. We zetten ook wel fuiken, die maken we van kippengaas. Daarmee vangen we paling, snoek enz. wettelijk is dat verboden, maar van politie hebben we geen last, die komt de wijken niet langs of er moet al wat bijzonders gebeurd zijn.

SPELEN IN HET VEEN EN WATER EN HET VELD IN.

Zaterdags hebben we vrij van school. Vaak vragen wij dan een aantal vriendjes, of de vriendjes vragen ons, of wij met hun mee gaan, het veld in. Dan gaan we 's middags met een clubje van zes tot acht jongens, langs een* van de wijken en spelen daar verstoppertje tussen de turfringen of turfbulten. We springen van het hoogveen af naar omlaag, naar 't daole (dalgrond), dat is zachte grond. Daar wedijveren we tegen elkaar wie van ons het verste wegspringen kan.

Ik ben vaak bij de oudere jongens omdat mijn buurjongen, Evert Stuiver, waar ik bij huis ook geregeld mee speel, twee jaar ouder is dan mij. Evert zijn schoolvriendjes zijn van zijn eigen leeftijd. Zo ben ik dan de jongste van het groepje. Wanneer het warm is gaan we pootje baden in de veenputten. Die zijn er genoeg. Soms worden we erg vuil van het water in de veenputten dat troebel wordt door ons spelen en polteren waardoor het zwarte veen van de bodem zich weer oplost in het water. Dan gaan we naar de wijk, waar meer water staat en spoelen ons daar schoon en laten ons drogen in de zon en trekken onze kleren weer aan. Op een ander keer zijn we in het veld en gaan verder aan de sjouw, een eind verder weg. Het is reeds herfst en we gaan bramen plukken en eten. Op de dreef, dat is de scheiding tussen Valthermond en Exloërkijl, daar zitten in de sloten, half

dictgegroeid met struiken, vaak potbrummels (bramen). Die zijn lekker zoet en dikker dan de gewone bramen. Wij gaan nog verder en komen aan de weg die van Valthe naar Exloo gaat. Daar wonen in een boerderijtje, de grootouders van Jansie Smit die ook bij ons is. Bij die oude mensen krijgen we lekkere karnemelk te drinken, waarna we terug gaan, op huis aan. Niet altijd langs gebaande wegen, maar ook door weilanden, over sloten en onder prikkeldraad door. We lopen kans dat een koe ons nakomt.

Terug op de Dreef zoeken we nog een paar bramen. We komen een hagedis tegen (evertaske) en slaan het beest de staart af. Men zegt dat het zijn eigen staart opeet, waarna er weer een nieuwe staart aangroeit.

SINT MAARTEN EN SINT NICOLAAS

Wanneer het tegen de tijd van Sint Maarten loopt, moeten wij zien dat we in het bezit komen van een lampje. Sint Maarten is op 11 november. Dan gaan we langs de huizen met ons Sint Maarten lichtje. Het lichtje kan zijn een eenvoudig gekleurd papieren puntzak waarin een kaars die aan de onderkant met de hand vast gehouden wordt. Daarbij wordt het volgende liedje gezongen.

*Een lichie in ain puutje
Mien vaoder heit van Luutje
Mien moeke heit van Jaantje
Geef mie wat in 't haantje*

Wanneer het versje gezongen is, krijgen de kinderen die vaak in groepjes bij elkaar lopen allemaal een paar allemaal een paar snoepjes of koek of een appel of een peer of een paar centen.

De meisjes zingen een wat netter versje dan de jongens. Zij zingen:

*Sint Maarten is een brave man
Hij wil alle mensen, het beste wel wensen
Wie houdt daar niet van, wie houdt daar niet van.
Ons lichie omhoog en dan omlaag
Om al die hier wonen, ons lichie te tonen
Wie houdt daar niet van, wie houdt daar niet van.*

De jongens zingen:

*Sint Martinus Bisschop, met zien hoge hood op,
Met zien lange slipjas aan, doar komp Sint Martinus an.
Geef mie 'n appel of een peer, kom ik 't heile joar niet weer,
't Heile jaor dat duurt zo lang dat mien lichgie brannen kan.
Laot mie hier niet langer staon, kin 'k een huusje verder gaon.*

SINTERKLAAS

Als Sint Maarten voorbij is en de lekkernijen zijn op, beginnen we al weer te denken aan Sint Nicolaas. In de winkels zie je sinterklaaskoekjes liggen en in de krant staat een plaatje van Sint Nicolaas op een paard. De krant is de “Veenbode”, die komt elke vrijdag. De “Veenbode” is het enigste nieuwsblad dat in Valthermond verschijnt. Voor de sinterklaastafel (uitstalling) bij Pietersen, de winkelier met huishoudelijke artikelen en speelgoed, zijn we geen nieuwsblad nodig. Dat horen we al gauw op school. Direct na schooltijd gaan we met elkaar naar Pietersen. Daar staat mevrouw Pietersen samen met haar zuster al op ons te wachten. Ze hebben voor in de winkel grote lange tafels staan met daarop allerlei Sint Nicolaas kadootjes. Wij vinden dat geweldig mooi en kijken onze ogen uit. Wanneer we weggaan krijgen alle kinderen een paar snoepjes. klomp komt wat hooi, brood en een wortel voor het paard van Sinterklaas. Vaak komt er nog een bord naast als het allemaal niet in de klomp kan. Vooral moeten we er goed aan denken dat het briefje niet vergeten wordt met het verlanglijstje van alles wat we graag willen krijgen van Sinterklaas. De volgende morgen zijn we al vroeg wakker en zijn nieuwsgierig welk kadootje Sinterklaas voor ons uitgezocht heeft. De klomp met het voer voor het paard is weg. Op het bord ligt nu een grote speculaaspop en sinterklaaskoekjes en snoepjes. Naast het bord ligt het cadeau, een mooi speelgoed. Nu kunnen we een dag lekker snoepen en met het nieuwe speelgoed spelen. Een heerlijke dag. Koekjes of snoepjes krijg je bijna nooit, alleen als er visite is, of we moeten wachten tot Kerstmis. Dat duurt nu ook niet zo lang meer.

KERSTFEEST IN DE BAPTISTENKERK.

Het Kerstfeest in de Baptistenkerk wordt van te voren al veel werk voor klaar gemaakt. Jan oompie doet daar ook veel voor. Hij kan van alles maken. Hij maakt mooie figuurtjes van triplex met een figuurzaag. Die komen aan de wand in de kerk waar het Kerstfeest wordt gevierd door de kinderen van de Zondagschool. De figuurtjes geven een voorstelling weer van Jezus in de kribbe, De herders op de velden, De wijzen uit het oosten enz. Achter de figuurtjes wordt rood doorschijnend papier geplakt. Met een brandende kaars worden de tafereeltjes aan de achterkant verlicht. De kinderen van de Zondagschool leren voordrachtjes. Anderen mogen een stukje voorlezen. Ieder die daaraan mee wil doen en meehelpen krijgt daarvoor de gelegenheid. Er wordt een kerstboom gekocht. Die moet versiert worden. Kaarsen worden gekocht, die moeten ook in de boom. Elektrische verlichting voor de kerstboom is er ook niet. Ook worden een paar grote kookpotten extra goed schoon gemaakt. Daar wordt chocolademelk in klaar gemaakt. Die grote kookpotten worden normaal gebruikt voor het wasgoed uitkoken en voor het koken

van de aardappels voor het varkensvoer. Chocolademelk wordt alleen gemaakt bij bijzondere gelegenheden, zoals verjaardagen en als de turf op diek (klaargemaakt) is enz.

Op tweede Kerstdag gaan we naar de kerk waar het feest van de geboorte van Jezus gevierd wordt, allemaal met een kopje in de hand of in de tas. We nemen van huis een zo groot mogelijke kop mee, zodat we van de heerlijke chocolademelk ruim genoeg krijgen. Wij vieren het Kerstfeest in de Baptisten kerk in Valthermond, waarin we ook altijd zondagschool houden. Juffrouw Munniksmä leert ons daar en leidt ook het Kerstfeest. Zij heeft daarbij hulp van een paar helpsters en een paar mannen voor de versiering van de kerstboom met kaarsen. De kaarsen moeten allemaal met een lucifer worden aangestoken.

De bovenste kaarsen in de boom worden vanaf een trap aangestoken. Onder de kerstboom staan één of twee emmers water, want er begint wel eens een tak of een versiering te branden.

Wij als jongens vinden dat mooi, want dan komen de mannen in actie en zijn ze het vuur al gauw weer meester. Maar dat vinden wij spannend. Onze juffrouw vertelt een mooi kerstverhaal. Er worden kerstliederen gezongen. Eén van de grote meisjes leest een mooi kerstverhaal voor en geregeld gaat men rond met de grote ketels chocolademelk. Aan het eind van het feest wordt van iedere Zondagschool leerling de naam afgeroepen en krijgt een mooi boekje. Het laatste chocolademelk wordt verdeelt en we krijgen nog een sinaasappel.

Intussen zijn ook de ouders van de kinderen in de kerk gekomen. Juffrouw spreekt een dankgebed uit en daarna gaan we naar huis. De sinaasappel leggen we in ons kabinet. Die wordt eerst nog bewaard. Een paar weken later wordt de sinaasappel opgegeten. Sinaasappels krijgen we niet vaak. Een paar keer in het jaar, soms, want het is een dure vrucht.

1: Met een lange stok waar een spijker aan het zit, wordt een natte spons opgezet. Daar gaan ze de takken en dennennaalden die een beetje beginnen te branden, met de natte spons even snel doven.

KAAIBAKKEN

Op de kanalen en de wijken ligt een laag ijs. Nu kunnen wij schaatsen.

's Morgens gaan we vaak kaaibakken, ook wel blokgooien genoemd. Het kaaibakken is een spel voor de groteren. Kinderen spelen dit spel ook wel, bij gebrek aan centen spelen ze dan met diggels, kleine stukjes gebroken aardewerk, waarop op de ene kant – de leeuwkant- een gekleurd figuurtje moest voorkomen, de andere kant moet blank zijn. Elke speler heeft hiervoor een ronde keisteen (kaai) nodig, dat is de piksteen. Ook wordt hiervoor wel een ronde houten blok, verzwaard met lood en mooi vlak geschuurd, zodat het goed wil glijden. Verder is er een “ blok ” nodig, een houten paaltje van ongeveer 35 cm lang, met een doorsnee van 10 a 12 cm. Met een paaltje van 20 cm. hoog en 7 bij 5 cm. dik gaat

het ook best. Het paaltje zetten we rechtop en zetten er allemaal een cent of enkele centen op. Dan wordt er “gericht”.

Om de beurt gooit men zijn steen vanaf het blok in de richting van de “meet”, ongeveer 10 meter van het blok verwijderd. Diegene wiens steen het dichtste bij de meet komt, mag het eerste op het blok gooien. Gooit hij het blok om, dan mag hij de centen, die met de leeuw naar boven liggen, houden. De andere centen worden weer op het blok gelegd. Hij mag dan zijn steen naar een andere plaats gooien, waar hem dat geschikt lijkt en er misschien nog een paar centen bij winnen. Men gooit verder om de beurt. Degene, wiens steen door een ander geraakt wordt, is af en mag niet verder aan het spel deelnemen. Raakt men andermans steen, dan mag men nog een keer gooien. Ook kan men proberen via de steen van een ander dicht bij het blok te komen, om zodoende een betere kans op de centen te hebben. Als de centen op zijn, wordt er opnieuw opgezet en kan een nieuw spel beginnen.

SCHAATSEN EN VUURTJE STOKEN. NIEUWJAAR LOPEN.

Na de middag gaan wij, de jonge jongens, schaatsen op het ijs.

Ook 's avonds als het donker is. Dan kijken we eerst of er ook turfbulten in de omgeving staan. Wanneer alles in de buurt veilig is, zodat er geen ongelukken kunnen gebeuren, dan gaan we het droge gras en vooral de pionnetoppen (droog riet, buntgras, bente, op veenachtige plekken groeiende grassoort, langhalmig veengras, raaigras, pieperaaien dat was lang droog raaigras waar de lange kalken pijpen mee schoongemaakt worden), dat gaan we in brand steken langs de wallen van de wijken. Dan hebben we er mooie verlichting bij en we kunnen ons er ook bij verwarmen. De meisjes komen er ook bij. Dat vinden wij als jongens van zes, zeven, acht jaar, fijn, om te schaatsen met een meisje.

Alleen de walkanten worden in brand gestoken.

Voor we er goed en wel omdenken is het alweer Nieuwjaar. Na het Nieuwjaar wensen aan mijn ouders en zusjes gaan we naar de burens Nieuwjaar wensen.

Daarna gaat mijn buurjongen en vriendje Evert Stuiver met mij mee en gaan we samen bij andere burens langs. We krijgen sinaasappels, appels en koek. We zijn een tas nodig om alle gaven mee te kunnen nemen. 's Middags gaan we naar familie en bekenden die wat verder weg wonen.

De tweede dag gaan we naar familie die ook verder weg wonen. We nemen dan geen tas mee, maar eten alles wat we krijgen bij de familie op. We krijgen overal een “Zuit seupie”, zonder alcohol. De volgende dagen ga ik weer met de andere jongens kaaibakken. We beginnen 's morgens om ongeveer negen uur of half tien en gaan door tot het middageten klaar is en we geroepen worden om te eten. Dan stoppen we en gaan naar huis.

Als de vakantie voorbij is gaan we weer naar school en na schooltijd schaatsen. Als er sneeuw ligt, gaan we sneeuwballen gooien, we plagen elkaar door iemand een sneeuwbal in de nek te stoppen. Ook maken we een glijbaantje en dan maar glijden.

NIEUWJAARS VISITE.

Na Nieuwjaar gaan de getrouwde mensen bij elkaar op nieuwjaars visite. Onze ouders gaan dan naar familie en de grote kinderen komen bij ons. Daarmee gaan we spelletjes doen, zoals zevenbakken: Je maakt van een vierkant stuk karton een speelbord met cijfers langs de rand, van 2 t/m 12, behalve de 7, die komt altijd als pot in het midden. Elke speler krijgt b.v. 10 knopen (of pinda's).

De eerste speler begint te gooien met twee dobbelstenen en heeft 5 ogen gegoooid. Nu moet de speler een knoop op 5 zetten. Dan gooit de volgende en gooit 9 ogen, en zet een knoop op 9. Zo ga je door, maar wanneer je op een nummer gooit waar een knoop op staat, zoals de 5, dan mag men die knoop er af pakken en nog een keer gooien. Wie 7 gooit moet er wel een knoop bijzetten maar die mag je er niet afpakken, dus op de duur komt in de pot 7 bijna alle knopen. Wie er over blijft heeft de pot gewonnen en krijgt alle knopen uit de pot. De knopen die nog op andere cijfers staan krijgt de op een* na laatste.

Zo kan je nog veel meer spelletjes zelf maken. En voor dat je er erg in hebt komen vader en moeder alweer thuis. Zo is de winter ook gezellig.

Hieronder stond een tekening van het speelveld*

BOFFIE ZETTEN EN LOKKIE ZETTEN.

Wanneer het begint te vriezen en er ijs op het water van de sloten en veenputten komt, dan proberen we al heel gauw of het ijs sterk genoeg is om ons te dragen. Het kan bijna niet, toch meer proberen. Dan begint het boffiezetten.

“Ik durf er wel over” zegt de één “Het kan gemakkelijk” zegt de ander, maar blijft achteraan staan. (en kijkt de kat uit de boom) (gezegde). Hij is voorzichtig en kijkt of een ander zonder natte voeten naar de overkant van de sloot komt.

De eerste waaghals probeert het en loopt en loopt snel over het ijs naar de overkant, maar in het ijs zitten meteen flinke scheuren. Weer gaat er iemand over het ijs. Een stuk ijs ligt los. De volgende ook vlug er over en zet een lok. Dat is stuk ijs ligt los, meerdere stukken volgen. Dat is lokkie zetten. Je kunt er wel natte voeten van krijgen. En ik mag niet met natte voeten thuis komen.

Als mijn moeder ziet dat ik met natte voeten in huis kom, dan moet ik direct na het eten naar bed. Dat is voor mij een zware straf, want 's avonds, wanneer we allemaal thuis zijn vind ik het zo erg gezellig en doen we vaak gezelschap spelletjes. Dus wanneer in natte voeten heb (natte sokken) moet ik oppassen en niet op de rode houten vloer, de dele, te stappen, maar proberen om van het deurmatje op de grote vloermat te stappen waar de natte voetstappen niet zo erg zichtbaar op afdrukken. Maar meestal ziet mijn moeder mijn capriolen wel en moet ik na het eten direct naar bed.

Op een keer zakken mijn vriendjes en ik tot aan de knieën door het ijs. We hebben toen een vuurtje gestookt en onze kousen en sokken op stokken gehangen. Er is kienhout genoeg in het veen. Wij gaan er naast zitten, gezellig bij het houtvuur. Maar de kousen en sokken worden wel warm maar niet droog.

Dus 's avonds na het eten naar bed of van matje naar matje springen en maar hopen dat moeder het niet ziet, wat niet vaak gelukt.

Behalve lokkie zetten gaan we ook wel schaaltes lopen. Dat doen we wanneer het allemaal losse ijsschotsen zijn. Dan springen we van de ene op de andere schaal (schots) en proberen op deze manier aan de andere kant van de veenput te komen. En dat mislukte nog wel eens. De veenputten zijn meestal niet dieper dan een halve meter. Ongelukken zij er nooit gebeurd.

Op de kanalen is het gevaarlijker wanneer je daar in het water terecht komt. Er zijn daar heel veel mensen in verdrongen. Er zijn hier weinig mensen die kunnen zwemmen. En vooral omdat er geen verlichting is. Men gebruikt daarvoor een carbidlantaarn. Maar in de winter heeft men daar ook altijd geen licht van, want in het bakje waar het carbid in is, daar moet ook water bij. Maar in de winter, wanneer het vriest, bevriest dat water en de carbidlantaarn doet het niet meer. Dan moet je maar zien hoe je in het donker van de avond of de duisternis van de nacht de juiste weg vindt.

BRANDTURF OPHALEN IN DE WINTER

Wanneer de winter erg lang duurt, dan kan het gebeuren dat de voorraad turf opraakt. Dan gaan we turf halen met de slee, omdat het water in de kanalen en wijken bevroren is en er geen schip of praam door kan. Dan wordt er een slee gemaakt van spoorrails (smalspoor) die ander gebruikt worden bij het klaarmaken van de dalgrond effen maken. Op deze lange slee kan men heel wat tegelijk ophalen. Daarbij kun je altijd mensen genoeg krijgen die je helpen willen. De mensen in het veen helpen elkaar altijd als dat nodig is. Dat gebeurt bij het slachten van het varken, turf uit het veen halen en ook bij een sterfgeval, de begrafenis of wanneer er een kindje geboren wordt. Ook in de winter, wanneer het ijs sterk genoeg is, haalt mijn vader ons Ootje (grootmoe)Krol op met de slee. Vader neemt dan een paar dekens mee zodat Ootje niet koud wordt.

Vrouwen zijn meestal donker gekleed, vooral oudere vrouwen zoals oma.

Dan kan het gebeuren dat de vrouwen in het donker achter het schuurtje of achter een heg gaan zitten om te plassen. Dat kunnen de vrouwen gemakkelijk doen want ze hebben open broeken aan, dat is, twee losse wijde pijpen die ruim over elkaar heen vallen. De wc ('t huusie) is meestal naast de schuur, in de tuin.

Daar is helemaal geen verlichting, zodat de mannen en de vrouwen buiten plassen. Voor de mannen is er meestal een paal of oude boomstam, een pispaaletje.

MIJN ZUSJE RIKIE WORDT GEBOREN.

In 1925, op 13 juni krijg ik er een zusje bij. Ik heb al twee oudere zusjes: Geesje die nu 13 jaar is en Boukje 11 jaar en ik ben 8 jaar. Ik vind het erg jammer dat ik er niet bij aanwezig ben als de baby gebracht is. Maar ik ben dan juist bij Grootmoe Hilberts te logeren. Opa en Grootmoe Hilberts wonen in het Siepelveen te Nieuw-Weerdinge. Mijn oudste zus Geesje brengt het bericht van de geboorte van mijn zusje. De baby is genoemd naar Grootmoe Hilberts:

Hendrika Busker. Gelukkig mag ik direct met Geesje terug naar huis, want ik ben benieuwd naar mijn nieuwe zusje en wil haar zo gauw mogelijk zien.

Wanneer ik thuis kom, ligt mijn moeder ziek in bed. Dat is een teleurstelling.

Kleine Rikie, de baby ligt in een kinderwagen. Moeder moet nog een week in bed blijven. Geesje zorgt deze week voor de huishouding. Tante Kee zorgt voor de baby en voor mijn moeder. Wanneer ik de baby voor de eerste keer zie, denk ik dat onze Rikie geen beentjes heeft, daar schrik ik wel even van. Gelukkig heeft Rikie wel beentjes, dat zie ik als de baby een schone luier krijgt. Dan komt het molton "pak" er af en worden de beentjes zichtbaar. Ze kan ook al een beetje huilen.

NIEUWJAARS VISITE

Aan het Noorderdiep in Valthermond is in deze tijd nog geen elektrisch licht, gemakkelijk voor jongens die in het donker eens een beetje kattekwaad uithalen. Direct na Nieuwjaar, in januari, gaan de ouders op Nieuwjaarsvisite bij burens, familie en kennissen. Dan weten de jongens wel dat de meisjes in huis moeten blijven en op moeten passen. Dan is er krediet, de gelegenheid voor de thuisblijvende jeugd om andere jongelui te ontvangen en met hen de avond plezierig door te brengen.

Op een avond zijn vader en moeder op visite, terwijl Boukje en Margje Knigge in huis oppassen. Dan willen een paar jongens op krediet komen, maar dat willen de meisjes niet met deze jongens. Boukje en Margje houden de deur stevig op slot. De jongens lopen steeds om ons huis. Even later horen we steeds lawaai, we weten niet wat er gebeurt maar horen de jongens dan lachen.

Het is net alsof er iets op het dal valt. De volgende dag zien we natuurlijk wel wat er gebeurd is. Er liggen fietsbanden op ons dak en om de schoorsteen.

Die hebben de jongens bij rijwielhandel Pietersen Zuiderdiep151, uit de tuin gehaald, daar ligt een grote stapel oude fietsbanden.

Ook eens op een andere keer, terwijl vader en moeder weg zijn in de buurt voor een visite, zitten mijn zusjes en ik in de voorkamer met elkaar een spelletje te spelen. Op een gegeven moment horen we lawaai in de keuken. Wij denken dat er een goede bekende binnenkomt. Maar even daarna horen we de achterdeur weer dichtslaan. Dan gaan we kijken, er is niemand, maar we horen wel jongens die lachen en veel schik hebben. Maar wij weten niet waarom.

We doen de deur op slot tot vader en moeder terug komen en bij huis zijn. We vertellen dan ook dat we de deur gehoord hebben, maar niets gezien. Moeder zegt: “Ik weet het wel, want de vier dikste metworsten zijn verdwenen uit de wiemel, want daar staat een voetstap op de tafel en ook op de stoel”.

EEN DRUKKE TIJD IN HET VEENBEDRIJF.

In de zomer, wanneer het warm is en het veen vlug droogt, gaat moeder ook mee naar het veen om te helpen bij het vele malen omkeren en omzetten van de turf. Kleine Rikie komt dan in de kinderkaore, dat is een raamkruiwagen waar vader een paar beugels in een boog overheen heeft laten maken. Over de beugels wordt een oude laken gespannen, of een stuk zwilk, (zeildoek). Een paar kussens en een deken er ingelegd en het is een mooi bedje voor de baby.

Het voordeel van de kinderkaore is dat de kruiwagen één breed wiel (rad) heeft aan de voorkant en twee dikke poten aan de achterkant, zodat je daar overal mee door het veen kunt komen. Met een kinderwagen waar vier smalle wielen onder zitten is dat onmogelijk, die zakt direct weg in de zachte veengrond en raakt vast en kan niet meer vooruit.

’s Morgens gaat vader al vroeg naar het veen en neemt dan een zes uurtje mee: dat is een kruik met thee of koffie en een sneetje brood. Hij is dan al een paar uur op het veen aan het werk. Tegen half acht gaat hij naar huis en daar warme pannenkoeken of roerom eten. Roerom is boekweitmeel of pannenkoekenmeel in een kom en daar schenkt men kokend water op zodat het een stijve massa wordt. Een stukje boter in het midden van het bord gedrukt, suiker of stroop er overheen gestrooid en klaar is roerom, heerlijk!!!

Daarna gaat men weer naar het veen om te werken. Tijdens het schaften (pauze) eet men brood met koffie dat op het veen klaargemaakt wordt op een turfvuurtje.

Tegen vijf uur is men weer thuis voor de warme maaltijd. Daarna gaat men na het eten nog een poosje in de moestuin werken. ’s Avonds gaan de mensen vroeg naar bed. Het gebeurt wel eens dat iemand zich verslaapt. Dan vragen de andere mensen die al op het veen zijn: “He je joe verslaopen?” De man antwoordt: “Nee, wie heb’n ain Freizie volmaakt”, (We hebben een Fries schip geladen). De Friese scheepjes zijn vaak klein.

EEN ZWARE PIJP ROKEN

Zaterdags heb ik vrij van school. Moeder vraagt mij of ik de bonen wil schoffelen, want zij moet naar Grootmoe. Dat beloof ik, met volle ijver ga ik schoffelen, ik heb er mooi weer bij, het wordt zelfs warm.

Na een poosje schoffelen krijg ik dorst, ik ga in huis om wat te drinken.

Veel keus is er niet, alleen water, maar ik kan er wel een beetje suiker in doen, zodat het een lekker zoet drankje wordt. Dat vind ik lekker, want we krijgen bijna nooit zoete drinken. Na nog een poosje schoffelen ga ik even rusten.

Ik ben alleen thuis en alleen de baas. Ik zie vader zijn pijp liggen waaruit hij altijd rookt als hij even rustig zit. Ik verbeeld mij dat ik nu wel groot genoeg ben om een pijp te roken. Ik ben immers ook flink en hard aan het werk geweest.

De tabakspot staat altijd op de schoorsteenmantel. Voorzichtig ga ik vaders pijp met tabak volstoppen en met een lucifer aansteken. Ik heb dat immers al vaak gezien. Als een volleerde pijproker zit ik vaders stoel en doe een paar trekken. De rook kringelt om mijn hoofd. Na een poosje leg ik de pijp terug in de asbak en ik ga verder met mijn werk in de tuin, de bonen schoffelen. Het duurt maar even of het begint mij te draaien voor de ogen. Ik heb nu wel begrepen dat ik nog niet groot genoeg ben om een pijp te roken. Ik heb mijn lesje geleerd.

Om te wachten tot de draaierigheid en misselijkheid over gaat, ben ik maar tussen de bonen gaan liggen. Daarna ga ik weer een beetje zoet water drinken en ga verder met schoffelen. De eerste tijd krijg ik geen trek meer in roken.

Jaren later, wanneer ik al van school af ben, dan moet ik het roken wel leren, want je moet dan wel met de andere jongens meedoen. Men weet nog niet dat roken erg slecht is voor de gezondheid. Immers in de meeste huizen hangt wel een pijpenrekje waarop een spreuk staat: Het is geen man die niet roken kan of Een tevreden roker is geen onruststoker.

VADER WORDT SLUISMEESTER

In het veen loopt alles een beetje tegen. De turven de baggel wil niet best drogen, de prijzen van turf en baggel gaan omlaag omdat er meer aanbod is dan vraag omdat we in het veen concurrentie krijgen van de steenkolen. In die tijd krijgt vader een aanbod om sluismeester te worden, voor in de Mond op Zuiderdiep 511, Plaats nummer 10, Valthermond. De sluis wordt 3 jaar verpacht, maar het echtpaar dat er nu werkt, daarvan is de vrouw overleden. De man alleen kan het werk niet aan en zoekt een goede vervanger. Hij verteld aan mijn vader dat er een goeie verdienste in zit, vooral in de winkel.

Vader neemt het bedrijf over en wordt sluismeester voor de tijd van twee jaar.

Daarna wordt de sluis opnieuw verpacht. Het is in de jaren 1927- 1928.

Mijn ouders hebben daar een goede winkel, die geregeld bezocht wordt door de schippers en hun vrouwen. Vooral tijdens het wachten bij de sluis wanneer er

geschut moet worden, dat is om het waterpeil op gelijke hoogte te brengen, gaan de vrouwen de huishoudelijke boodschappen bij ons in de winkel kopen.

We verkopen niet alleen kruidenierswaren maar ook frisdranken, bier, petroleum enz. Moeder en Geesje, mijn oudste zus, verzorgen de winkel en bedienen de klanten. Daar hebben ze het vaak erg druk mee. Vader is sluismeester en bediend de sluis. Mijn zus Boukje heeft alle klassen van de lagere school met goed gevolg doorlopen en wordt dag en kindermeisje bij boer Sprik. Ik ga dagelijks naar school. Daarvoor moet ik elke dag drie kwartier lopen naar de Gereformeerde school.

Daarom krijg ik al gauw een oude damesfiets, waarop ik eerst nog moet leren te fietsen. Dat leren fietsen gaat met vallen en opstaan. Ik moet op de pedalen staan omdat ik niet op het zadel kan zitten, want de fiets is veel te groot voor mij en het zadel te hoog. Kinderfietsen zijn nog niet te koop.

Dus met één voet op een pedaal en met de andere voet afzetten en proberen op de pedaal te krijgen, maar dat lukt niet meteen, zodat ik al gauw met de fiets omval en in het zand terecht kom. Door steeds opnieuw proberen en doorzetten kan ik tenslotte toch een paar meter fietsen. Staande op de pedalen, natuurlijk!!!

Tenslotte fiets ik hele lange einden zonder te vallen. Ik durf al op de straat te fietsen. In het vervolg ga ik op de fiets naar school. Altijd op een grote damesfiets. Dat gaat aardig wat vlugger dan lopen. Ik ben erg blij met de oude damesfiets. 's Morgens neem ik een boterham mee naar school en daarmee ga ik in de middagpauze naar Ootje Krol en eet daar mijn boterham op. Ootje Krol is de moeder van mijn overleden moeder. Haar meisjesnaam is Boukje Westerhof, afkomstig uit Appelscha in Friesland. Haar ouders hadden daar een sigarenmakerij. Ootje is al ruim tachtig jaar en nog goed gezond. Zij is een gelovigen vrouw, maar vindt het niet goed dat de gereformeerden geen gezangen zingen in de kerk. Ze lust geen paardenvlees, zegt ze. Dat maakt moeke wel vaak klaar dat kan ze lekker braden en dan hebben we lekkere donkere jus.

Ootje komt niet vaak bij ons omdat het voor haar te ver lopen is.

In de winter haalt vader haar wel eens op de slee naar ons huis toe. Eens, op een zondagmorgen, haalt vader haar op en gaat Ootje bij ons eten. Moeder heeft een mooi stuk paardenvlees gebraden en heeft er lekkere saus bij. Na afloop van de maaltijd zegt Ootje dat ze lekker gegeten heeft. Vooral het vlees is lekker gebraden. Wij hebben haar niet verteld dat ze paardenvlees gegeten heeft. Tegen de avond brengt vader haar weer naar haar eigen woning. Op 84 jarige leeftijd is ze overleden. De evangelist, meneer Venema leidt de dienst voor de begrafenis. Hij haalt in de preek aan dat verschillende van de kinderen niet meer naar de kerk gaan en doen alsof er geen God bestaat. Feike Oompie wordt daarover erg kwaad en boos loopt hij de kerk uit.

MIJN VRIENDJE EPPIE BOS VALT IN DE SLUIS.

Op doordeweekse dagen lopen wij altijd met klompen aan onze voeten. Wij zeggen: dat we op klompen lopen. Alleen op zon- en feestdagen dragen wij schoenen. Na verloop van enige tijd gebeurt het dat de hakken van de klompen er totaal afgesleten zijn. Wanneer ik met mijn versleten klompen aan fiets, glijden mijn voeten steeds van de trappers, omdat ik met gladde klompzolen geen enkel houvast meer heb. Dat is gevaarlijk en dus krijg ik nieuwe klompen, mooi geel geleverd. Ik ga ook wel fietsen door op de bagagedrager te zitten en de voeten op de trappers. Ik moet dan wel erg ver mijn armen uittrekken om bij het stuur te komen, maar het gaat wel. Er zijn meer mogelijkheden om op een te grote fiets te rijden, b.v. houten blokken op de pedalen schroeven. Mijn vriendje Eppie Bos (Egbert Bosch) heeft ook blokken op de pedalen. Hij woont tegenover ons op de boerderij. Hij komt op zijn fiets aanrijden en wil even bij mij afstappen. Ik sta direct naast de sluis, maar Eppie kan niet zo snel van het zadel afkomen omdat de fiets toch iets te hoog is. Hij rijdt mij voorbij en padoes stort hij met de fiets en al in de sluis. Hij valt wel drie meter naar beneden, omlaag in het water. Het water in de sluis staat nu op zijn laagste stand want er vaart juist een schip uit de sluis. Ep komt direct achter het schip in het water terecht. Een gelukkige omstandigheid is dat het schip vol geladen is waardoor het diep in het water ligt. Daardoor kan de schipper met een haak Eppie snel weer oppikken en ook zijn fiets. Dat heeft Eppie geen tweede keer gedaan. In het vervolg is hij wel wat voorzichtig.

VISSEN BIJ DE SLUIS.

In mijn nieuwe omgeving heb ik het best naar mijn zin. Ik mag daar vissen. Je vangt daar geregeld wat vis omdat er altijd stroming in het water is bij de sluis en daar komt vis op af. Vooral wanneer je 's morgens vroeg voor de sluisdeuren gaat zitten te vissen vang je daar veel baars en vooral paling. Bovenal, wanneer vader extra moet stromen omdat het waterpeil boven de sluis erg hoog is na veel regen. Dan zet hij een palingfuik voor de sluisdeuren. 's Morgens vroeg haalt hij de fuiken weer uit het water en dan zitten er dikke palingen in. De eerste keer dat de palingen gevangen zijn, doet vader de palingen in een emmer en zet het in de schuur met een deksel op de emmer en gaat nog een poos slapen. Wanneer hij opstaat en nog even naar de palingen wil kijken is de emmer leeg. De palingen zijn verdwenen. De palingen hebben kans gezien om het deksel omhoog te drukken en door het gootgat te ontsnappen. Het gootgat is een gat op vloerhoogte waardoor het schrobwater waarmee de stenen vloer in de schuur geschrobt wordt, naar buiten kan stromen. Men heeft nog geen waterleiding of riolering, dus daarom zie er een gat in de muur.

Ik vis met een hengel en ben niet de enige. Er komen geregeld veel mensen met een hengel en proberen een maaltje vis te vangen. Vooral die ene man uit de buurt, die vangt in de sluis altijd dikke brasems. Vaak wel één of twee pond.

Ik vang bijna altijd kleine witvisjes of stekelbaarsjes.

GEEN ECHTVERENIGING MAAR EEN VECHTVERENIGING.

Tegenover ons huis, aan de andere kant van het kanaal woont de familie Veldkamp. De man is van beroep varkenshandelaar. Daarvoor gaat hij naar de markten en bij de boeren langs om varkens te kopen en te verkopen. Hij rijdt altijd met zijn paard en een wagen. Waar meestal enige varkens in zijn. Daar verdiend hij geld mee, maar zijn vrouw krijgt daar niet veel van. Hij kan het meeste geld zelf wel op in de kroegen waar hij zijn handelsgeld omzet in sterke drank. Wanneer hij dan 's avonds in huis komt, kun je de vrouw luid horen schelden. Schelden en schreeuwen kan zij heel erg goed, vooral ze onvoldoende geld krijgt om voor de kinderen en haarzelf te zorgen en het huishouden te onderhouden. Hij zegt wel eens: “ Wij hebben geen echtvereniging, maar een vechtvereniging. “ Je kunt ook wel zeggen dat ze krijgt meer kinderen dan geld. Deze vrouw heeft geen gemakkelijk leven. Doordat haar kinderen vaak bij het kanaal en de sluis spelen, gebeurt het op een dag dat haar zoontje Jaapie in het kanaal valt, dicht bij de sluis. Daar is het water erg diep, want het water staat hoog, de kanten van de sluis zijn steil opgemetseld. Vader en nog een man laten zich direct op de rand van de sluis vallen en als Jaapie voor de derde keer weer boven water komt, kunnen de mannen Jaapie bij zijn witte kuif te pakken krijgen en hem afleveren bij zijn moeder. Die ziet haar kletsnatte zoontje reeds aankomen en op het stenen straatje voor het huis wacht ze op hem. Daar gaat ze haar doornatte zoontje uitkleden, onder het oog van iedereen. Zo doet de moeder dat vaker. Ook toen haar dochtertje eens in het kanaal gevallen is tijdens het spelen met andere kinderen. Het arme meisje schaamt zich voor al de mensen die het zien en naar haar kijken. Haar moeder zegt: “ Daar leren ze van, nu gaan ze in het vervolg wel beter opletten wanneer ze bij het water spelen”.

SNOEP IN DE WINKEL

De bruggen die over het kanaal liggen, moeten eerst opengedraaid worden als er een schip door moet varen. Dat doet de schipper zelf of diegene die dat wel even doen wil. Ik doe dat ook vaak en daarvoor krijg ik een cent van de schipper die er door vaart. Een neefje van mij, Jan Hilberts, uit Nieuw-Weerdinge is een paar dagen bij ons te logeren. Hij heeft een week eerder vakantie van school dan ik zelf. Jan moet maar bezigheden zoeken totdat ik uit de school kom en we samen spelen kunnen. Daarom gaat Jan de hele dag de brug opendraaien wanneer er een schip langs komt. Hij krijgt daarvoor een cent en loopt daarmee naar onze winkel en koopt voor een cent zwarte brokken. Zwarte brokken zijn lekkere snoepjes, twee voor een cent. 's Avonds heeft Jan zijn mond en tong ook zo zwart als de brokken. Wij hebben ook gelukstoffees te koop in de winkel.

Daarvan krijg je voor een cent één toffee. Dat is heel verleidelijk voor de kinderen, maar ook voor de groteren wel. Oom Friedrik komt een keer bij ons op bezoek terwijl er juist een grote doos met gelukstoffees binnen gebracht wordt. (wij noemen deze snoepjes ook wel “karnemelkies”). De snoepjes zijn voor de verkoop in de winkel bestemd. Je kunt er mooie prijzen mee winnen, zoals bijvoorbeeld, een mondorgel. Ik hoop dat niemand deze prijs trekt en er overblijft. Maar nee hoor, Friedrik Oompie zegt, “*geef mij ook maar voor een kwartje* “. Hij mag de toffees zelf uitzoeken. Hij zoekt er 25 uit en daarna gaan we met elkaar de papiertjes van de toffees afhaken. Daarbij kijken we goed of er ook een papiertje onder zit met een prijs. En ja hoor, ik heb een papiertje waarop staat “mondorgel”. Ik ben erg teleurgesteld omdat het mooie mondorgel weggaat. Ik had natuurlijk de mogelijkheid om het papiertje stiekem in mijn zak te stoppen, maar meteen denk ik, “*dat is stelen* “. Dus die gedachte wordt direct weggedaan en ik zeg, “*Kijk, ik vind het papiertje met “mondorgel” er op*”. Friedrik Oompie zegt direct, “*dat is een mooi kadootje voor mijn zoontje, ons Freek*”. Er zitten nog wel een paar prijsjes bij, maar die mondorgel is toch wel de mooiste.

POES IN DE ZOUTBAK

Van de leveranciers voor de winkel, krijgen we soms de toffees waar de prijzen in zitten, er apart in een zakje bijgedaan. Dan is het mogelijk om de mooiste prijzen zelf te houden of je kunt ze geven aan vaste klanten of vrienden. Maar bij ons roert pabe (vader) de snoepjes direct door de anderen. De grutterswaren zijn niet altijd verpakt. Zoals zout en suiker krijgen we in een zak (baal) aan en dat gaat in de winkel in bakken. Dat moet eerst afgewogen worden. Op de winkelbakken zitten deksels, maar door de drukte bleven de bakken wel eens open staan. Dat is ook niet zo erg maar we hebben een poes. Een mooie driekleur. Die doet gewoonlijk zijn behoefte in een bak met zand. Totdat we tot de ontdekking komen dat er muizen in de winkel zijn. Daarom moet de poes maar een nacht in de winkel. Dat gebeurt en de muizen zijn verdwenen. Toen deden we de ontdekking dat de poes de zoutbak heeft gebruikt als zandbakje. Iemand heeft vergeten het deksel dicht te doen. Onze poes heeft het goed naar zijn zin bij ons. Het begint te groeien. Op een dag (of nacht) hebben we plotseling twee poezen. Een jong poesje erbij, daar komt onze poes mee aan. Het heeft ook drie kleuren, evenals de moeder. In die tijd is Kovaks Laos een bekend muziekgezelschap van de radio. Het jonge poesje noemen we daarom Kovaks. De twee poezen zijn wel nodig in de winkel, want er zijn veel artikelen die de muizen graag lusten. De beide vrouwen in de winkel, moeder en Geesje, zijn erg blij met de beide poezen, want ze zijn allebei bang voor die kleine, razend vlugge muisjes.

HET CAFÉ MET EEN KLANT

De snikke is een trekschuit die goederen vervoert voor zijn klanten, particulier en zakelijk. De trekschuitbaas is een “snikkevaorder”. Wanneer de snikke een aanlegplaats nadert blaast de snikkevaorder op de snikhoorn het liedje:

*Moeke he 'j de koffie klaor, Snikke komt van Stad
En he 'j de koffie nog nait klaor, dan krieg je wat veur 't gat.*

De snikke komt ook geregeld bij ons. Hij brengt dan nieuwe voorraad voor de winkel. Het is de snikke van De Boer en Ten Cate uit Musselkanaal. De Boer heeft altijd een fiets bij zich, waarmee hij mee naar de klanten gaat voor afrekenen, enz. Bij ons komt De Boer altijd in de keuken, koopt een flesje bier en gaat bij de keukentafel zitten zijn biertje drinken en gezellig even met ons praten. Dan zit ik nog vaak in de keuken te eten, voordat ik naar school ga.

's Morgens krijg ik altijd “roerom” (dat is boekweitmeel in een bord of kommetje, daar kokend water langzaam opgieten en door elkaar roeren).

Ik doe daar zelf een stukje boter op in het midden van het bord en druk dat in het meel zodat de boter smelt. Dan stroop erover (en geen klein beetje). Op een keer, dat De Boer ook bij me zit en ik roerom krijg en moeder voor mij juist een pot met stroop uit de winkel gebracht heeft en direct gaat naar de winkel, zegt De Boer: “ *Wanneer jij die hele pot stroop leeg drinkt, krijg je van mij twee dubbeltjes*”. Die weddenschap neem ik aan en zet de pot met stroop voor de mond. Wanneer ik de pot bijna half leeg heb lijkt het De Boer toch niet zo'n goed idee dat ik zoveel stroop eet. Hij zegt, “ *Je mag ook ophouden als je op de helft bent* “. Dat doe ik niet, ik wil 20 cent verdienen. De Boer geeft mij twee dubbeltjes en gaat weg. Even later komt moeder in de keuken en ziet dat de strooppot leeg is. Verbaast kijkt ze mij aan, ze wil het eigenlijk niet geloven dat ik een volle pot met dikke stroop leeg gegeten heb. Streng kijkt zij mij aan en vraagt: “ *Heb jij al de stroop opgegeten, Henkie?* “. Ik kan moeilijk zeggen dat de stroop ergens anders gebleven is en zeg: “ *Ja, het is gebeurd omdat De Boer mij twee dubbeltjes belooft heeft, wanneer ik de hele pot stroop leeg gegeten heb. Dat heb ik toen maar gedaan. Ik vind stroop lekker en nu heb ik ook nog twee dubbeltjes verdient* “. Moeder zegt daarop, “ *Ja, allemaal goed en wel, maar dan krijg ik 18 cent van jou, want dat kost een pond stroop* ”.

Zodat ik nog 2 cent over houdt. De stroop ligt nu wel erg zwaar in mijn maag.

KERSEN PLUKKEN.

Bij de oude buurman Jansen staan veel kersenbomen in de tuin. In de zomer, wanneer de kersen rijp zijn, komt hij bij ons en vraagt of wij komen meehelpen om de kersen te plukken. Jansen zelf kan niet meer in de bomen klimmen, daar is de

man te oud voor. Wij beloven dat we komen. Tijdens het plukken mogen wij ook volop kersen eten. Ik geniet er van en heb de tong blauw in de mond. Maar waar ik niet aan denk, dat is dat ik meer kersen stuk druk dan dat ik opeet. Dat komt omdat ik steeds weer mooie kersen zie aan een andere tak en daarom van de tak op de andere klim, om die daar te plukken. Jansen ziet dat ik geen goede plukker ben. Hij wil de kersen verkopen en zijn vrouw wil er fijne kersenbowl van maken. Dat heeft tot gevolg dat Jansen tegen mij zegt dat ik genoeg geplukt heb en mij wegstuurt. Het is voor mij een korte vreugde geweest.

RIKIE VERSLIKT ZICH.

Mijn zusje Rikie is nog een klein meisje. Zo nu en dan krijgt ze een snoepje van moeder. Op een dag komt moeder uit de winkel gerend en schreeuwt tegen vader “ *Jans* “, (dat is de roepnaam van mijn vader) “ *kom gauw, help mij, want Rikie heeft een snoepje in haar keel en is al helemaal blauw* ”. Ze draagt Rikie op haar arm naar buiten. Vader en een schipper die juist bij hem staat, komen er direct aan. Ze pakken en gooien Rikie in de lucht en schudden haar flink heen en weer. Plotseling vliegt het snoepje er weer uit. Het is een siddeltoppie (draaitolletje van snoep). Iedereen kan weer opgelucht ademhalen na dit angstig moment. Kleine kinderen moeten bewaakt worden. Geregeld onder ogen gehouden (in de gaten houden) worden. Maar moeder en Geesje zijn vaak druk met de werkzaamheden in de winkel en dan kunnen zij niet altijd oppassen en opletten waar Rikie is n waarmee ze bezig is. Zodoende kan het gebeuren, doordat we ook petroleum verkopen dat in een grote emmer in de schuur staat, met een half litermaat er in. Ook in de schuur staat een emmer water, waaruit wij drinken wanneer wij dorst hebben. Ons Rikie heeft dat wel eens gezien als wij dorst hebben van het spelen. Rikie wil ook een beetje water drinken, maar gaat bij de verkeerde emmer. Gelukkig komt er juist op tijd iemand aan die het ziet en haar belette om uit de petroleumemmer te drinken. Het loopt daarom goed af, Maar wij hebben er weer van geleerd.

ONS RIKIE ALS BROODBAKSTER.

Onze burens, bakker Middendorp, hebben geen kinderen en zijn blij wanneer Rikie bij hen binnenkomt. Ze kan daar in en uit lopen. Vooral in de bakkerij ie Rikie vaak te vinden. Ze kijkt daar naar het bakken van de broodjes. Hoe de bakker het deeg kneed en rolt. Dat vind ze prachtig. Thuis is Rikie ook vaak bezig met de schuddeldouk (vaatdoekje) te vouwen en te kneden zoals ze ziet in de bakkerij van Middendorp. Een paar dagen later komt Rikie bij Middendorp vandaan en ze heeft een mooi klein broodje meegenomen. Dat heeft ze helemaal zelf gemaakt. Dat smaakt extra lekker. Middendorp heeft wel zelf het broodje in en uit de oven gehaald.

Ik zelf help bakker Middendorp met broodventen. Omdat Middendorp Rooms-Katholiek is, heeft hij veel klanten die dat ook zijn. Vooral in de Horsten, dat achter Musselkanaal ligt, daar heeft hij bijna alle inwoners als klant. Hij bakt ook zure brood (Duitse brood) 24 ponders. De boeren kopen wekelijks zo'n brood. Ik ga het paard menen en vraag bij de volgende klant wat ze nodig zijn. Deze route rijden ze elke zaterdag. De ene keer gaat Middendorp zelf mee en de andere keer gaat Willem de knecht mee. Willem is een vrolijke jongen. Soms, als we een meisje tegenkomen zegt hij, "Wat heeft dat meisje mooi benen". Ik kijk maar zie er niets bijzonder aan. Zulke benen hebben mijn zusters ook. Wim (Willem) gaat eens op de fiets mee. Ik ga met de bakkerswagen al vast vooruit. Onderweg denk ik, het paard kan best wat sneller lopen. Ik jaag het paard wat op, maar zie meteen dat het niet gaat, het paard raakt bijna uit het eenspan. Dat probeer ik maar niet nog eens. Maar waarom Willem meisjesbenen mooi vindt en er zo belangstellend naar kijkt, dat kan ik mij niet begrijpen.

SINTERKLAAS.

Naast Middendorp woont Roelf Jansen, manufacturier. Het is een oude man met zijn vrouw, zonder kinderen. Zij hebben alleen een dienstmeisje of nichtje in huis. Tjaakje noemen ze haar en is achttien jaar. Bij Jansen hebben ze reeds een radio. Dat verteld mijn vader aan mij wanneer ik vraag waarom die draden over hun huis gespannen zijn en waarvoor die drie dikke porseleinen knoppen aan de muur nodig zijn. Vader zegt: "Dat is voor de radio, in Hilversum staat een zender. Die zend datgene wat daar gezegd of gezongen wordt daar de lucht in.

Wanneer je hier nu een radio ontvanger hebt, kan je het hier horen".

Tegen de tijd van Sinterklaas komt Jansen bij ons en vraagt ons of wij, mijn zusje en ik, bij hun komen om naar de radio te luisteren, want Sinterklaas komt voor de radio. Dat willen wij graag, dat vinden we erg fijn. We verheugen ons op een bijzondere gebeurtenis. 's Middags om half vijf gaan we blij naar het huis van Jansen. Jansen begint te draaien aan de knoppen van de radio, een vierkant kastje, waar veel lawaai en gekras uit komt. Daartussen door hoor je iemand praten. Tot Jansen zegt, "*Nu praat Sinterklaas over kinderen*".

Ik heb er niets van verstaan, maar Jansen zegt, "*Sinterklaas zegt dit of dat*".

Maar wij hebben de echte Sinterklaas horen praten en dat kunnen niet veel kinderen met ons zeggen.

Een paar dagen later gaan we naar Musselkanaal, want daar komt Sinterklaas zelf. Daar gaan we lopende naar toe, ongeveer een uur zijn we onderweg. Dan ontdek ik ook dat er meerdere Sinterklazen zijn. Tezamen met mijn beide zusters Geesje en Boukje ga ik naar Musselkanaal. Op de heenreis komen we al een Sinterklaas tegen. Die heeft met zijn knecht Zwarte Piet veel lol. Maar Geesje zegt direct, "*Dat is geen echte*".

In Musselkanaal zijn veel winkels met allemaal sinterklaas spullen. De echte Sinterklaas is er niet bij en mijn vertrouwen in Sinterklaas is beschadigd.

Ik geloof er niet meer in. Alleen om een paar kadootjes te krijgen wil ik nog wel de schijn ophouden alsof ik in de goedheiligman geloof.

Twee buurjongens, kinderen van postbode Schepers, die zijn een paar jaar jonger dan ikzelf, daar speel ik nog wel eens mee. Die jongens geloven nog wel in een echte Sinterklaas. Op een avond, terwijl ik ook bij mijn vriendjes ben, zegt buurvrouw Schepers, hun moeder, dat wij maar onder de schoorsteen moeten gaan staan en voor Sinterklaas mooie versjes moeten zingen. Nou, wij met ons drieën flink zingen onder de schoorsteen. Moeder Schepers komt bij ons staan. Wanneer we het liedje bijna uitgezongen hebben, loopt vrouw Schepers gauw weg. Maar ik zie nog juist dat vrouw Schepers iets weggooit. Onder tegen de schoorsteenmantel aan. Het lijkt alsof er allemaal pepernoten uit de schoorsteen komen vallen, tegelijk valt er ook een pakje. In het pakje zitten voor de beide jongens elk een paar handschoenen, en voor mij een paar sinterklaas koekjes.

DE DAM IS DOORGESTOKEN OP HET NOORDERDIEP.

De sluis in Valthermond is in het Zuiderdiep, maar deze sluis, waar wij wonen regelt ook de waterstand in het Noorderdiep. In het Noorderdiep heeft men op plaatsnummer 22 een dam gemaakt in het kanaal en op plaatsnummer 38 is een verbindingskanaal (Doornee) gemaakt die het Noorderdiep met het Zuiderdiep verbindt. Dus het water beneden de dam staat in verbinding met het water beneden de sluis. Boven de dam heeft het water het peil van boven de sluis. Op een keer is de dam doorgestoken. Het water staat bij de sluis aan beide kanten bijna even hoog, met als gevolg dat in de Kavelingen het water over de straat stroomt en achter in de Valthermond de kanalen bijna droog komen te staan. Op blote voeten kan men nu door de kanalen naar de overkant. Voor de kinderen is dit een mooie gelegenheid om te zien wat er zoal op de bodem van het kanaal terecht gekomen is en of er nog iets bruikbaar bij is.

Niemand heeft gezegd wie het gedaan hebben of er voor verantwoordelijk zijn. Wel wordt gedacht aan de werkstakers uit het veen bij Nieuw-Weerdinge, zodat men in Valthermond ook niet kan werken. Vooral is het nu onmogelijk om de schepen om de schepen te laden en te varen om de turf te vervoeren. De baggermachines kunnen niet draaien omdat de meesten zonder water zitten. Zo is er nog veel meer ongerief.

STAKINGEN IN HET VEEN.

De werkstaking begint omdat de veenarbeiders de lonen te laag vinden en een paar procent loon meer willen verdienen. Het is een strijd tussen de grote veenbazen en veenarbeidersbond. Mijn vader staat er eigenlijk buiten omdat hij zijn turf zelf meest droogmaakt. Maar de kans zit er wel in dat ook zijn gereedschap vernield wordt. De werkstaking begint meestal in de maand maart omdat er dan begonnen wordt met turfgraven. Zo ook nu. Er zijn al turfgravers bezig. De bond van de veenarbeiders kondigt de staking af en nu moeten veenarbeiders zich iedere

morgen om half negen melden bij café Pras, achter in de Valthermond. Daar worden ze ingeschreven als stakers en krijgen ze een uitkering uit de bondskas. De stakers verzamelen zich daarna achter het café en iemand van de bond gaat de mensen toespreken en verteld waarom gestaakt wordt en hoeveel loonsverhoging gevraagd wordt. Dan moeten de mannen de mannen het veen in en zien of er nog mensen werken. Diegene die nog werken worden verzocht ook te staken. Zijn ze geen lid van de bond dan moeten ze dat maar worden, dan krijgen ze ook een uitkering.

Er ligt een schip in het hoofdkanaal (Zuiderhoofdkanaal), de schipper wil turf laden in één van de zijwijken. De groep stakers of boljagers genoemd, gaan naar het schip en kloppen aan bij de schipper om even boven te komen.

Daar wordt hem verteld dat hij niet mag laden zolang de staking duurt. Hij kijkt en ziet de grote groep boljagers en beloofd het direct. Dan gaat de groep boljagers nog eens het veen in en treft er iemand aan die aan het turfgraven is. Hij zegt dat hij van niets weet en beloofd dat hij zal ophouden met turfgraven.

Zo gaat het wel vaker. De boljagers komen ook voor ons huis langs. Een paar bekenden zeggen tegen mijn vader, “ *Jans, wij zullen jou ook even wat (veel) krooiersplanken stuk trappen.* Maar vader lacht want het zijn goede kennissen. Dan lachen zij ook. Ik zeg tegen vader: “ *Dat doen die mannen toch niet, bij ons de boel vernielen?, dat was maar een grapje*”, zegt vader.

Zo af en toe zijn er ook wel mensen die doorwerken. Die worden dan bedreigd. Men tekent wel eens een doodskist op zijn huisdeur, dat betekend dat hij met zijn leven speelt. Ook wordt er wel gereedschap vernield en worden turfbulten in brand gestoken. Dan is het werken wel afgelopen. Zelfs is de dam in het Noorderdiep eens doorgestoken zodat het water wegstroomde uit het kanaal en de schepen niet konden varen en de baggermachines niet konden baggeren.

Wij, als kinderen vonden dat wel mooi, want dan kunnen we onder de bruggen doorlopen. Daar is van alles ingevallen, ook wel centen voor de brug opendraaien. Ook liggen daar dingen die de mensen kwijt willen en wordt het kanaal gebruikt als vuilnisvat. Ook de asla wordt vaak bij de kanaalwal geleegd, dat is een heel normale gewoonte.

In de Kavelingen kreeg men last van dat water dat daar zelfs over de straat stroomt. Het duurt een hele tijd voor alles weer normaal is. Schuldigen die de dam doorgestoken hebben zijn niet bekend. In 1888 brak er in Valthermond een wilde staking uit en kon de politie het gezag niet meer handhaven. Er kwam rijkspolitie bij een detachement huzaren en infanterie, ieder van 20 man.

Later tijdens de stakingen ook infanterie en huzaren uit Weerdingermund. De burgemeester vaardigde een tapverbod uit en verbood samenscholingen.

In 1898 werd een kazerne voor marechaussee in Valthermond, een vaste standplaats, gebouwd. In 1918 wordt in Valthermond een vrijwillige burgerwacht opgericht, die oefenen onder leiding van een paar oudegedienden.

Later toen alles weer rustig was, werd de wacht ontbonden.

KOKSIANEN.

Ik ga dagelijks op de fiets naar school, daarbij kom ik langs school 38, die stond in de Doorsnee, de Openbare school en ga zelf naar de Gereformeerde school. Daarbij gebeurd het wel eens dat de jongens van de Openbare school mij uitschelden voor “Koksiaone”. Op een keer dat ik uit de school kom, hoor ik de jongens tegen elkaar zeggen dat ze die Koksiaone wel even te pakken zullen nemen. Ik probeer uit te wijken langs de slootkant, maar omdat één van de jongens het stuur van mijn fiets vastgrijpt, kom ik in de sloot terecht. Gelukkig is de sloot niet erg diep. Alleen het stuur zit scheef op de fiets. De jongens zijn zelf ook erg geschrokken en helpen mij mee om de fiets uit de sloot te trekken en het stuur recht te zetten. Van deze jongens heb ik nooit meer last meer ondervonden. In het vervolg groeten de jongens vriendelijk: “Moie “ of “Moi Henkie “. In de winter ga ik ook wel op de schaatsen naar school. Op een morgen begint het te dooien. Het regent en ik vraag aan vader: “Kan ik nu nog wel op de schaatsen naar school?” Vader stelt mij gerust en zegt: ”Jawel hoor, Want er zit nog een dik stuk ijs in het kanaal. Dat duurt nog wel een paar dagen dat het ijs nog sterk genoeg is”. Zo ga ik gerustgesteld, op mijn schaatsen, naar school. Maar als ik uit school kom, regent het flink. Ik moet er echter wel door. Ik loop naar het kanaal en bindt de schaatsen onder. Ik schaats door de plassen, dat zijn nu flinke plassen geworden door de regen. Ik probeer zoveel mogelijk de diepste en grootste plassen te ontwijken. Zodoende schiet ik niet hard op. Ik ben ook de enigste die nog op het ijs is en vertrouw de sterkte van het ijs ook niet zo erg meer. Ik besluit om mijn schaatsen af te doen en verder te lopende naar huis te gaan. Plotseling hoor ik mijn naam roepen. Twee mannen die op de fiets zijn stoppen daar. Zij zien dat ik daar op het ijs ben. De twee mannen zijn Jan Oompie en neef Hendrik. Ik mag bij Hendrik achter op de fiets. Zij zijn juist op weg naar ons huis om daar op visite te gaan. Zo heb ik toch nog geluk.

SPELLETJES OP HET SCHOOLPLEIN

Op het schoolplein doen we verschillende spelletjes die we zelf bedenken. Zoals “landrovertje“. Dat doe je met twee personen. Je tekent een groot vierkant op de grond en verdeelt het in tweeën. Met een mes gooi je in het stuk grond van je tegenpartij. Als het mes rechtop blijft staan, mag je met het mes een lijn trekken zoals het mes staat. Dus je deelt het stuk grond in tweeën. De tegenpartij mag kiezen welk deel hij zelf houden wil. Het andere stuk krijg jij er bij. Daarna mag je weer gooien en als het mes weer rechtop blijft staan, krijg je er weer een stuk grond bij. Totdat je niet goed gooit en het mes om valt. Dan mag de ander een stuk grond van jou veroveren. Wanneer één van beide in het stuk dat hij overhoudt, niet meer met zijn voeten kan staan, heeft hij het spel verloren. De meisjes zijn bezig met touwtje springen. Het gebeurt dat Geert Noorlag er aan komt fietsen. Geert, dat is

nogal een deugniet, die wil de meisjes even plagen. Hij rijdt zo op de meisjes in die bezig zijn met touwtjes springen.

Door de schrik laat het meisje de touw los. Het andere eind zit vast aan een paal van het hek. Het touw vliegt bij Geert om zijn hals. Geert wordt bijna gesmoord en krijgt een gapende wonde aan zijn hals. Nu moet Geert naar de meester voor behandeling van de wonde. Het kost Geert wel erg veel moeite om te vertellen hoe de toedracht van het ongeluk is gebeurd. Zo komt boontje om zijn loontje.

Zo zijn er veel spelletjes: Kettinkje breken – ongelukstikkertje en dan knikkeren, enz. Tijdens het schoolfeest worden er ook spelletjes georganiseerd. Ik moet talhoutjes rapen. Daar ben ik zo druk mee bezig dat ik de houtjes bij een ander in het vak breng. Dat is fout en onnadenkend en dom van mij natuurlijk.

Maar dat overkomt ons allemaal wel eens.

ZAKLOPEN EN AARDAPPELEN ZOEKEN OP HET LAND.

Tijdens het schoolfeest is er ook een wedstrijd “zakkie lopen”.

Dat breng ik er beter af. Een paar dagen van te voren ben ik flink aan het oefenen. Terwijl ik daar met volle energie, geducht heen en weer loop, komt juist onze hoofdmeester langs ons huis en ziet mij daar zo druk doende. Wanneer het tijdens het schoolfeest is en ik aan de beurt ben om te lopen, zegt meester, “*Nu laat maar eens zien of je het zaklopen goed geleerd hebt*”.

Ik trek de schoenen uit en zet de tenen in de hoeken van de zak en loop met korte vlugge pasjes. Ik win wel een prijs.

We willen graag ook wel eens wat zakgeld verdienen. Die kans doet zich nog wel eens voor bij Eppie (Egbert) Bosch, een boer. Wanneer ze daar aan het ploegen of eggen zijn, mogen wij de aardappelen die naar boven komen, opzoeken. Daar krijgen we dan een beetje geld voor.

Ook gaan we oud ijzer en botten zoeken, dat verkopen we aan een opkoper.

Op het Noorderdiep, dat achter ons ligt, woont een ouder echtpaar, die graag een borreltje lusten. Zo nu en dan gaat de man een klein flesje jenever halen. Hij loopt eerst door hun tuinpad en door de droge scheidingssloot, door ons tuinpad naar het Zuiderdiep, waar hij zijn flesje drank koopt. Wanneer hij terug komt van het Zuiderdiep en naar huis gaat, blijft hij even staan, doet daar de fles aan de mond en neemt daar vlug een borreltje extra. De mensen, 65+, moeten rondkomen van vijf gulden in de week voor een echtpaar of van drie gulden in de week voor een alleenstaande. En dan kan er eigenlijk geen borreltje meer af.

MOEDER KRIJGT EEN NIEUWE FIETS.

Moeders fiets is niet mooi meer. De lak is op veel plaatsen afgesleten en hier en daar komt er al een roestplek op. Ook zijn een paar spaken van het wiel stuk. Zo kan moeder daar niet meer fatsoenlijk mee voor de dag komen. Dat is geen gezicht. Zij moet zich schamen dat ze met zo’n vehikel op de weg is. Daarom laat vader

haar fiets opknappen en overspuiten bij Westen, de fietsenmaker die hier dicht bij ons in de buurt woont.

Zo, nu kan moeder weer netjes voor de dag komen met haar fiets, wanneer zij ergens naar toe gaat voor boodschappen of voor een visite bij familie.

Moeder is nogal stevig en flink van gewicht. Dat wordt op de duur een te zware belasting voor de oude fiets. Zodoende gebeurde het op een zekere dag, dat de fiets het begeeft en moeder zakt er door. Nu moet er maar een nieuwe fiets gekocht worden, want de oude fiets nog een keer repareren en opknappen, dat is de moeite niet meer waard.

Fietsmaker Swart komt bij vader en moeder. Die heeft een rijwielzaak achter in de Valthermond. Daar kocht vader altijd een fiets in de tijd dat wij nog achter in de “Mond” woonden. Vader en moeder laten Swart de kapotte fiets zien, waar moeder doorgezakt is. Een beetje minachtend zegt Swart, “*Dat is een Duitse fiets, dat zijn geen beste*”. Moeder wordt kwaad, en fel zegt ze tegen Swart:

“*Dan hest doe ons een Duitse fietse verkocht*”. Daar wordt Swart eerst wel even verlegen van. Hij weet eerst niet wat hij zeggen moet. Hij heeft een beste klant een slechte fiets verkocht. Hoe zal hij dat weer goedmaken?

Wanneer hij even nagedacht heeft, komt hij met een voorstel. Zij kunnen nu een mooie nieuwe fiets kopen voor de helft van de prijs. Een fiets van 80 gulden nu voor 40 gulden. Zo wordt het geregeld. Het is een beste fiets, daar zakt moeder niet door.

NOTEN SCHIETEN EN NOTEN PIKKEN

Het loopt tegen Pasen. Moeder besteld altijd noten bij de vertegenwoordigers. Nu vooral walnoten, want de hele buurt koopt walnoten bij ons voor Pasen. Zodra er noten zijn, spelen wij, de kinderen, daarmee verschillende spelletjes, zoals nootjes schieten. Hiervoor heeft elk kind een ronde ijzeren kogel met een middellijn van ongeveer 5 cm. We maken een streep waarop wij beginnen.

Vijf meter vanaf de streep tekenen we de pot. Dat is een ronde cirkel in het zand, met een middellijn van 40 of 50 cm. Daar leggen we elk 2 noten in.

Nu mogen we één voor één op de pot schieten (gooien). Gooi (pik) je er een of meer noten uit de pot, dan mag je nog een keer gooien vanaf de plaats waar de kogel ligt. Gooi je mis, dan mag de volgende speler. Die mag op de pot schieten, maar ook op de speler zijn kogel die er al ligt. Raakt hij de kogel, dan is de speler af en moet de noten die hij uit de pot geschoten heeft, afgeven aan de speler die hem er afschoot.

Paasmaandag komt familie bij ons gezellig op visite. Zoals familie achter uit de Mond. Dan gaan we met elkaar “bultje pikken”. Dan worden de stoelen en ook de tafel aan de kant gezet. In een hoek van de kamer leggen we drie noten als driehoek tegen elkaar. Dan wordt de vierde noot er bovenop gelegd. Dat is dan het bultje, dat je om moet pikken met noten die je hebt. Diegene die het bultje ompikt, mag de

noten oppakken. Die mis gegooit heeft en de noten die achter of er om toe liggen, daarmee zet je weer een bultje op en begint opnieuw.
Men doet ook wel “dik en dun” schieten, maar dat gaat vaak om geld.
Daar houden mijn ouders niet van.

NEUTEN SCHAITEN OF DIK EN DUN

Neuten schaiten of dik en dun is een spel met walnoten, dat vooral tijdens de paasdagen worden gespeeld. Voorwaarde is dat er op een vlakke ondergrond kan worden gespeeld. Het aantal spelers is vrijwel onbeperkt. De spelregels zijn: elke deelnemer krijgt 25 walnoten. Op een harde ondergrond, bij ons in de buurt, is dat meestal een brede, dikke houten post van 5 a 6 cm. dik en ongeveer 30 cm. breed, die in het veen gebruikt worden, om van de wal naar het schip te leggen,, zodat de zware kruiwagens met turf er niet doorzakt. Op deze harde ondergrond wordt een krijtlijn getrokken. Met een tussenruimte van 12 cm. worden de dwars lijnen getrokken met een lengte van 50 cm. aan weerszijden van de krijtlijn, eerst over de houten post, dan verder doorgetrokken over het zand. Op de kruispunten van de lijnen worden de noten neergelegd. Elke deelnemer legt drie noten in de rij. Als er zeven deelnemers zijn liggen er dus 21 noten op een rij.

Naarmate het aantal deelnemers groeit wordt de rij noten dus langer. De bedoeling van het spel is om de achterste noten van de lijn te schieten. Dit gebeurt vanaf de meet, een krijtlijn, die op drie meter van de eerste noot in de rij wordt getrokken. De aan de achterzijde van de rij weggeschoten noten mag de deelnemer houden. Als er echter noten tussen de rij uit worden geschoten, moet de speler die aantal uit zijn eigen voorraad als strafnoten aan het uiteinde van een* van de dwars lijnen leggen. De deelnemer, die vervolgens de laatste noten wegschiet, krijgt die noten, plus de strafnoten, die op de bijbehorende dwars lijnen liggen. Het spel kan doorgaan, totdat er een speler alle noten heeft. Die is de winnaar. Of men kan een bepaalde tijd afspreken en daarna is de speler met de meeste noten de winnaar. Ook worden er in de plaats van de strafnoten wel centen bijgezet.

WE GAAN WEER NAAR “ ACHTER IN VALTHERMOND “ WONEN .

Na de gezellige tijd van Pasen met noten schieten, eieren eten en paasvuur branden, loopt de tijd al mooi op de maand mei aan. Dan hebben wij twee jaar op de sluis gewoond en wordt opnieuw verpacht.

Vader heeft wel geboden op het werk en de woning bij de sluis, maar een man, die Dubbelboer heet, bied meer dan vader. Daarom gaan wij terug naar ons eigen woning op plaats no.78 Noorderdiep Valthermond.

Vader heeft het werk bij de sluis met plezier gedaan, maar wel een grens gesteld op de hoogte van de pacht van de sluis. Daar wil vader niet boven gaan, want dan moet er geld bij. Daar komt nog een reden bij. Omdat de scheepvaart minder

wordt, omdat er steeds minder turf geproduceerd wordt en ook het vervoer over de weg toeneemt. Er wordt minder turf gemaakt omdat men de concurrentie van de steenkolen niet aan kan. De kolenmijnen ontvangen subsidie van de overheid en reductie op het vervoer per trein. Daar kan het veen niet van profiteren zodat de handel terugloopt. Alleen over niet al te grote afstanden is er nog voldoende afzet mogelijkheid.

Vader kan voorlopig nog voldoende werk krijgen. Van de vervener Prummel uit Tweede Exloërmond neemt hij werk aan, baggel en turf droogmaken. Zodoende komen wij dus weer naast onze oude burens te wonen. Voor de dag van de verhuizing, huurt vader een praam. Met de hulp van familie en vrienden gaan we “vervaoren”, dat is met een praam onze meubels en datgene wat nog meer van ons is, naar onze eigen woning brengen. Achter in Valthermond, Noorderdiep pl. 78. Daar wonen we dicht bij het veen van Prummel. Ik woon nu ook weer naast mijn oude burens Willem Stuver en ik heb alweer met het zoontje Evert gespeelt, mijn vriendje.

MUIZEN.

De eerste dag dat ik school ga, loop ik bij het huis van de burens langs en ga Evert aanroepen. De menschen in het veen hebben geen deurbel aan het huis en de deur is overdag niet op slot, maar het past niet om zomaar binnen te lopen. Meestal doen de menschen die een boodschap hebben, de buitendeur een klein eindje open en roepen dan: “Vollek”. Vanuit de kamer of keuken komt dan iemand naar de achter deur, want de voor deur wordt zelden gebruikt of er is helemaal geen voor deur in het huis. Wanneer men ziet dat het een bekend iemand is, krijgt hij of zij direct de uitnodiging: “Kom der maar in”, of, “Kom maar verder”. Ik roep dus bij de achter deur: “Evert bist klaor, gaist mit noar school?” Evert zegt: “Ik kom der aan”. Samen gaan we over “dale” naar het Zuiderdiep. “Dale” is land waar het veen afgegraven is, maar waar nog geen

Landbouwgrond van gemaakt is. Evert en ik komen uit bij bakker Wolf op het Zuiderdiep. Bakker Wolf is ook onze bakker. Die heeft een grote bult kienhout, dat men in het veen vind, gekloofd achter zijn bakkerij staan. Daar stookt hij de bakkersoven mee. In die bult kienhout huizen wel twintig konijnen, zegt men. Je ziet wel een paar, maar deze vluchten direct weer in de houtbult. Ik heb nooit meegemaakt dat de houtbult er helemaal weggemaakt wordt. Er wordt steeds opnieuw kienhout bijgebracht. Wel maak ik het mee tijdens het dorsen van het koren van het land. Er zijn nog geen machines die het koren van het land maaien en direct dorsen. De boeren moeten eerst het koren maaien (met een zicht en welhaak) en dan in schoven binden. De schoven worden in hokken gezet (drie keer twee en aan beide kanten nog één voor de steun en stevigheid.) Na het drogen op het land worden de schoven in bulten gezet (korenbulten of korenmijten). Later komt de dorsmachine langs, wanneer ze aan de beurt zijn, met veelpersoneel het koren dorsen. De dorsmachine wordt meestal

aangedreven door een stoommachine, die ook de baggelmachine aandrijft.

Onder de korenbulten zitten veel muizen. Wanneer er gedorst wordt in de buurt waar huizen staan, is het verstandig om de deuren goed dicht te laten, want doet men dat niet dan vluchten de muizen uit de korenbulten en krijg je muizen op visite, met het gevolg dat de muizen overal aan knabbelen en stukvreten.

Bij de dorsmachine gaan wij op muizenjacht. Diegene die een lange broek aan heeft, loopt kans dat er een muis in zijn broekspijp kruipt. Jongens die nog naar school gaan hebben nog een korte broek aan en lange kousen tot boven de knieën, die met een elastieken kouseband omhoog gehouden worden. Sommige jongens hebben kniekousen aan, dus blote knieen*, dat is modern. Maar mijn moeder houdt niet van modern. Eerder had ik ook nog een liefje, dat is een bovenstuk, op mijn broek, met een klappe, (klep) aan de achterkant, anders kun je niet naar de wc. Later krijg ik bretels, daar ben ik trots op. Ik doe de bretels over mijn trui, zodat ze goed zichtbaar zijn.

Wanneer ik bij bakker Wolf ben, zegt vrouw Wolf tegen mij: “ Henkie, dat hoort niet zo, je bretels horen onder je trui “. Ik zeg: “ Dat kan mij niks verschelen, ik doe het toch, want nu kunnen ze allemaal zien dat ik ook hupzeeln (bretels-hulpzelen) heb.

De meisjes dragen zelfgebreide, eigen gebreide kousen. Op een keer komt er een jongen bij ons. Hij heeft tegelijk met ons Geesje naar school gegaan en loopt nu met manufacturen (het pak) te koop voor een gevestigde manufacturier. Hij prijst zijn spullen aan en zegt tegen moeder, “ Ik heb een paar mooie grijze kousen voor Geesje “. “ O nee “ , zegt moeder, “ ze draagt alleen maar zelf gebreide zwarte hosen “. Zo denkt moeder er over, geen luxe, geen dure spullen.

Zelf gemaakt is goedkoper en beter.

KOOPLUI DIE BIJ DE MENSEN LANGS KOMEN.

De mensen hebben niet zo vaak de behoefte om naar een winkel te gaan. Geregeld komen handelaren en ambachtslieden aan de deur en bij de klanten langs om hun waren te verkopen. De bakker en de melkboer komen langs, maar niet de slager omdat de mensen vaak zelf hun gemeste varken laten slachten door een huisslachter, waarmee ze dan geruime tijd voorraad hebben. Het gebeurt nog wel eens met paardenvlees. De paardenslager heeft het paard bij zich dat verkocht wordt. Terwijl het paard nog in leven is, wordt het reeds in vlees verkocht. Vanzelf wordt het vlees later afgeleverd.

Ook de man met negotie, zoals garen en band, naalden knopen en veters voor schoenen, naaigaren en zo meer, komt langs.

Ook de scharenslijpers. Die komen vaak uit het woonwagenkamp.

Sommige kooplui zetten hun voet tussen de deur, zodat ze nog even langer door kunnen vragen.

DE VEENARBEIDER

Het werk van de veenarbeider is verdeeld in verschillende werkzaamheden. De turf- en baggeldroogmakers beginnen in de herfst het stuk veen dat het komende jaar vergraven wordt, af te bonken (graven). De bonklaag was los en brokkelig, jong en ongeschikt om er turf van te graven, maar erg geschikt voor landbouwgrond, gemengd met zand uit de zandwal. Dat bonkaarde valt in de put die dit jaar ontstaan is met de vervening en beschermd in de komende winter het af te graven veen voor het volgend jaar tegen de vorst. Het kan in het voorjaar geslecht worden voor het zetveld voor de nieuwe turf of baggel. In het voorjaar wordt er nog een laagje veen dat in de winter bevroren is geweest, afgegraven (bal afgooien) en in de put van vorig jaar gegooid en geslecht. Wanneer er dan geen zware nachtvorst meer verwacht wordt, kunnen de turfgravers beginnen. Ze moeten alle blauwveen, dat is meestal p.l.m. acht klem (8 lagen) er af graven.

Dan komen ze op dargveen, dat is voor de baggermachine. In het voorjaar moest je ook wennen aan het werk, bijvoorbeeld, je kreeg wel eens blaren in je handen en wat ook erg lastig was tijdens het krooien, je kreeg kramp in je polsen, dan gingen je vingers recht en moest je de kruiwagen gauw neerzetten. Men noemde dat “ klem in de handen “. Je lichaam was er vlug weer op ingesteld.

Turfgraven is met stikker en opschot turven graven. Men begon boven op het af te graven veen, een streep van ruim 30 cm. (dat is de lengte van een natte turf) in te snijden met de stikker. Dan gaat hij die hele strook in turven van 10 cm stikken en kan daarna met zijn opschot (die de lengte en breedte van een turf heeft) zo er uitgraven en op zijn slagkoare slingeren. Die slagkoare staat op krooiersplanken, die zo ver liggen als hij moet krooien met de kruiwagen met 12 natte turven er op. De eerste 40 m. van het zetveld is voor de baggel bestemd, dus hij moet (zijn) de turf verder krooien. De natte turf moet hij in “ slag “ zetten, daarvoor moet hij eerst een lijn spannen om de slag recht te krijgen.

Dan legt hij eerst een rij natte turven een eindje uit elkaar en naast elkaar en daar bovenop de natte scheerturven, zodat een slagkoare met natte turf, twee lagen van zes turven (dus 12 turven) er tegen aan gekiept worden en rechtop blijven staan. Wanneer de turfgraver er dan 12 rijen turf tegen aan gekiept heeft is de slag vol en begint hij weer met een nieuwe slag.

De lengte van de slagen worden gemeten en dat krijgt de turfgraver per “ roe ” betaald. Wanneer de turven enigszins gedroogd en stevig zijn, beginnen de droogmakers de beide eerste rijen kriskras op de slag te leggen en kunnen die drogen. Wanneer die genoeg gedroogd zijn, kan begonnen worden met het maken van een turfring. Dat is een lange rij gestapelde turf, zo lang de slag is. Men doet dat laag voor laag en wacht steeds tot de laag wat gedroogd is. Wanneer men de tiende laag er op gelegd heeft, is de turf “ op diek ” en de slag turf weg. Dan is de turf in ringen en is het 's avonds thuis een beetje feest en kregen we chocolademelk. Anderen misschien een borrel.

Na een paar weken ging men de bovenste vijf lagen loszetten zodat de wind en de zon er goed bij en door kon en door konden. Vervolgens omzetten, dat is zo stapelen dat de onderste boven komen en andersom liggen. De laatste werkzaamheden was het “vuren” , dat is de turf in turfbulten maken, meestal anderhalve dagwerk, dat waren 15000 turven. Die turfbulten bleven zo staan tot ze verkocht en verscheept werden. Het schipladen noemt men “schepen”. Het schepen gebeurde met vier vullers-sters. Die stapelden de turven op een scheepskoare. Twee loegers die de kanten op het schip opstapelden zodat de kanten recht en stevig staan en niet konden uitzakken. Twee stougers die de turven in het midden platlegden, zodat het dicht en plat ligt en er zoveel mogelijk in het schip kan. Dan de krooiers die de krooien met turf over de krooiersplanken naar en op het schip brachten en natuurlijk daarna de lege krooien (kruiwagen) terug brachten naar de vullers.

DE PRODUCTIE VAN BAGGEL

De productie en bewerking van bagger begint met veldmaken, dat is het veld effen maken, meestal door de bagger droogmaker. Ondertussen wordt de baggermachine en de locomobiel aangevoerd door het personeel. Het personeel bestaat uit een machinist, twee moddermannen en vier spitters die het veen spitten in het bakje van de jacobs ladder. Nadat de machinist de machine in werking heeft gesteld worden de dikke brokken veen door de jacobs ladder naar boven gebracht. Daar vallen de brokken op een messenas die de brokken fijn maalt. Vervolgens komt het gemalen veen in een mengbak waar ook water in gepompt wordt en veen en water als een modderbrijstroom op het veld stroomt. De moddermannen hadden dan al houten schotten om het veld gezet. De eerste modderman regelt de hoeveelheid water dat door het gemalen veen komt zodat hij de modder goed verdelen kan over het veen. Wanneer de put er uit is wordt de machine en bijbehoren enkele meters verzet en begint men weer met een nieuwe put. Wanneer de modder wat uitgedroogd is, maar voordat er scheuren inkomen beginnen de baggerdroogmakers met trippen onder de schoenen de stevige modder al wat in elkaar te trappen zodat de massa goed aan elkaar blijft en een* geheel vormt. Daarna gaat men er met een rol over zodat de stevige modder weer effen wordt. Daarna gaat men met een afschrijver strepen trekken en met baggersnijmachientje de dikke stijve modder in blokken snijden. Dit moet ook gebeuren voordat er door het drogen scheuren inkomen, want dan krijgt men brokken en goede bagger, dat men eigenlijk slecht bewerken kan en later verkopen. Je wordt het aan de geen schipper kwijt.

Later, wanneer het nog wat verder gedroogd is, wordt alles in de afmeting van de bagger gesneden en is het wachten totdat de bagger zo stevig wordt dat men ze kan “opbreken”. Opbreken van de bagger is, de tweede rij bagger op de eerste rij bagger zetten, dan de vierde rij op de derde rij zetten enz. Zo ontstaat er al wat ruimte tussen de rijen bagger en kunnen zon en wind de bagger beter laten drogen.

Als de bovenste baggers droog zijn gaat men “omleggen”. Omleggen is de bovenste bagger die nu al mooi gedroogd is, op de grond leggen en de baggers die nog steeds op de grond liggen, nu boven leggen te drogen. Dus nu zijn de baggers na een tijdje allemaal droog en gaat men “stobben”. Dat is de baggers in hopen maken van 7500 baggers. Dat noemt men dan een “dreivorrel”.

Een dreivorrel is een rond gebouwde hoop baggers en dat doet men met een stok van een bepaalde lengte. Op het einde van de stok zit een ring. Die ring doet men om een pen die men in de grond steekt. Zo kan men mooi een kring maken en de dreivorrel precies rond maken. Die ronde “loeg” maakt men meest ruim een meter hoog en vult de baggers zo tussen de loeg met een flinke hoge kop er op. Wanneer de bagger voor de winter niet verkocht werd, moest men de dreivorrels met veen bestoppen, anders gingen de baggers stuk en werden veel minder waard. De bagger was veel gevoeliger dan turf.

Turf droogmaken is wat zwaarder werk dan bagger droogmaken. Maar bij bagger droogmaker kreeg je meer last van een pijnlijke rug.

SIK OP DE LOOP

In het hoog seizoen van het veenwerk komt men handen tekort tijdens het droogmaken van turf en baggel. De mensen gaan dan in de zomerse morgens zo vroeg mogelijk naar het veen, wanneer het nog maar nauwelijks licht is.

Later op de dag, wanneer het erg warm is, trekken de mannen een kledingstuk uit, want die hebben vaak het zwaarste werk en moeten veel zweten. Veel mannen hebben een rood baaien hemd aan. Soms komt ook nog de bovenbroek uit, daaronder heeft men vaak een blauwe linnen onderbroek. Zo zie je dan een man werken, van boven rood, van onder blauw. Wanneer de zon fel schijnt, zetten de meeste mannen en strooien hoed op. Als het werk het toelaat.

In de vakantie ga ik ook mee naar het veen. Vader gaat al vroeg naar het veen als het druk en warm is, soms al om half vijf. Dan neemt hij een zesuurtje mee, dat is een sneetje brood met koffie of thee. Dan neemt hij even tijd om het zesuurtje op te eten. Moeder is om half acht begonnen met pannenkoeken bakken. Als de pannenkoeken klaar zijn gaat zij ook naar het veen en ik ga mee en neem de sik ook mee. Op het veen gaan we gezamenlijk schaften en de pannenkoeken opeten. De pannenkoeken zitten in een pan met daarom heen een krant en daarom een rode zakdoek geknoopt. Een rode zakdoek is groter dan andere zakdoeken. De geit, sik, heb ik aan een lange lijn vastgestoken met een ijzeren pen, de stikke, die aan een lijn vast zit.

Ik mag graag in het veen werken, het is voor mij een spel en ik mag ophouden wanneer ik wil, of wanneer ik moe ben. Zo leer ik het veenwerk als ik nog naar school ga, in mijn vrije tijd. Ik neem vaak de sik mee.

Wanneer vader zijn werk dicht bij huis heeft en moeder de pannenkoeken bijna klaar heeft, dan zet moeder de lange ragebol (kopstubber) met daaraan een witte doek tegen de muur, zodat vader die kan zien. Dan komt vader in huis en eten daar

de warme pannenkoeken. Men heeft de gewoonte, als moeder even weg gaat, dan wordt een bezem voor de deur gezet. Komt dan iemand bij huis dan gaat hij niet naar binnen. Komt iemand van ons gezin bij huis, dan kan die de bezem wegzetten in huis komen. Dat is voor eigen volk. Mocht er eens een schooier bij de deur komen, die wordt door de burens in de gaten gehouden.

Op een middag, dat we van het veen weer terug naar huis gaan, neem ik de sik mee en de broodaker dat is een grote blikken trommel met een hengel om te dragen. De aker is leeg en ik bind het einde van de lijn waaraan ons sikkie vast zit, aan het hengel van de aker en hang het over mijn schouder. Nu heb ik beide handen vrij. Onderweg ziet ons sikkie nog wat lekker gras en ruikt aan de lijn. De valt van mijn schouder en de blikken aker valt op de grond met veel lawaai. Sikkie schrikt en gaat er vandoor. Maar de blikken aker stuiterd achter de sik aan. De aker maar weer stuiten en ik er achteraan rennen. Het sikkie loop harder dan ik. Gelukkig vliegt eerst de deksel van de aker af en toen het hengel. Het touw is nu los en het lawaai is over. Nu blijft ons sikkie ook stil staan. Het diertje staat te trillen op zijn poten en blijft stokstijf staan en kijkt verwilderd uit. Ik trek hem tegen mij aan en probeer het tot kalmte te brengen. Ik praat tegen het beestje en streel het. Daardoor wordt het rustig.

Als we thuis komen, gaat moeder de geit melken, “ Wat is er wel met de sikke gebeurd, hij geeft wel een liter melk minder dan andere dagen?”.

Dan vertel ik wat er gebeurd is.

WERKEN IN HET VEEN.

Het werken in het veen heeft veel aantrekkelijks. Je kunt je eigen tempo bepalen. Wanneer je hard werkt verdien je een flink loon. Het werk is gezellig, omdat je steeds weer met verschillende mensen, vaak kennissen of familie samen in een ploeg werkt. Dat is vooral tijdens het schepen laden erg belangrijk. Je moet dan een ploeg samenstellen. De ploeg bestaat uit 4 vullers, die moeten de kruiwagens vol stapelen. Dan meestal 3 of 4 krooiers die de volgestapelde kruiwagens op het schip brengen en leeg kiepen. Op het schip eerst 2 loegers, die hebben verantwoordelijk werk, want deze moeten elk aan één kant van het schip, de zijanten van het schip zodanig opzetten dat het vooral stevig is en aan de buitenkant ook netjes is en vlak. Dan de stoegers, die werken tussen de beide loegers in en leggen de turven of de baggel zo vlak mogelijk, zodat er zoveel mogelijk turf in gestapeld kan worden. Dus er moeten 12 mensen zijn waarvan ieder zijn vak goed kent. Je hebt daarvoor meestal een vaste ploeg arbeiders, werklui die dat geregeld samen doen. Er wordt goed mee verdiend en het is gezellig, want het zijn allemaal kennissen van elkaar. Vooral de vrouwen hebben elkaar veel te vertellen. Na een paar uur werken wordt een schaft, een tijdje rust gehouden. De schipper zorgt voor koffie. Wanneer het

geen mooi weer is, gaan de mensen in het laadruim van het schip zitten. Daar is het beschut tegen de wind en de ergste regen. Wanneer het ruim al vol is, gaat men achter een turfbult zitten. Dan ga je op een kruiwagen zitten of op een stapeltje turven.

Bij het werk in het veen is men erg afhankelijk van het weer. Tijdens een regenbui kan men niet al te lang doorwerken. Dan ga je maar zolang achter een turfbult zitten en wacht tot de regen over is. Wanneer het een langdurige regen is, zodat de lucht dicht zit en het is twee uur in de middag, dan zegt men: “Wie gaon naor huus, want ’t wordt toch niet weer dreuge”. Of men zegt: “’t Binn buien, ’t zal zo wel weer dreuge worden, wie wach,n nog ee’m.

Het is in het veen erg lastig om schafketen mee te nemen. Het werk strekt zich soms uit over een afstand van een kilometer. Plastic is er nog niet en gummiejassen zijn er wel, maar daar kun je ook niet in werken, dat is veel te warm en benauwd. Een schafteet her en der verslepen is verspilling van tijd.

Veenwerk is erg afwisselend. Daar ik in de vakanties vaak mee ga naar het veen, leer ik alle veenwerk al vroeg kennen. Zo heb ik vaak wat zakcentjes verdiend.

Ook een stukje veen dat toch de moeite niet is om de machine voor te zetten, krijg ik van vader. Daar graaf ik turf van en maak het zelf droog en daarna verkoop ik “mijn” turf. Ook wanneer de baggelmachine draait, help ik wel eens mee om veen in de machine te spitten, maar dan deed ik wel kleine stukken van het zware natte veen op de schop.

In het begin van het seizoen van de baggel en later persturf, is het een mooi gezicht om vroeg in de morgen op ’t hoge, op het bovenveen te klimmen. Dan kijk je over een eindeloos uitgestrekt veengebied. Dan zie je overal de stoomlocomobielen met hoge pijpen. Dan begint de een* na de ander, bij het aansteken en opstoken van het vuur in de stoomketel, een mooie rookpluim de lucht in te sturen. Je begint dan te tellen en komt dan tot minstens een twintig van die pluimen. Het is een prachtig gezicht, vooral als het mooi weer is en weinig wind. Wanneer het mooi weer is, neem ik mijn vishengel mee. Ook een paar dobbels. Met een hengel vang ik meestal kleine visjes. Een aantal van die kleine visjes doe ik aan de dobbels, dan heb ik een kans om daarmee een snoek te vangen.

EVERT STUIVER VALT IN HET KANAAL MET RIKIE

Wanneer we in het veen gewerkt hebben en komen dan thuis met vuile kleren, handen en voeten, dan gaan wij, de mannen en de jongens naar het kanaal voor het huis. We nemen een waslap en een pot groene zeep mee en gaan ons daar bij het water goed schoon wassen. Omdat er geregeld water uit het kanaal gebruikt wordt voor allerlei schoonmaak werkzaamheden, hebben veel aan wonenden een trapje in de walkant met onderaan een klein vlonder. Daar zetten we de zeepot op. Evert wil zich ook wassen en staat naast mij op het vlondertje. Rikie, mijn zusje van ongeveer drie of vier jaar staat naar ons te kijken. Om Rikie te plagen en even bang te maken en zelf even een stoere jongen zijn, zegt hij tegen Rikie: “Ik zal jou wel

even in't daip (het water) gooien". Hij grijpt Rikie beet en wil haar zo boven het water langs zwaaien. Rikie spartelt tegen en Evert glijdt uit. Samen vallen ze in het water. Dat is even schrikken. Maar Evert is flink en kordaat, grijpt Rikie en gaat haar direct naar mij aanreiken. Rikie is hevig geschrokken en schreeuwt en huilt. De moeders van Evert en Rikie staan juist voor het huis en horen het geschreeuw en lawaai. Ik kom met huilende en natte Rikie naar boven en moeder neemt Rikie van mij over. Evert krijgt een flinke uitbrander en een pak slaag van langs door zijn moeder die ook erg geschrokken is en ook overstuur raakt. Het is niet de bedoeling van Evert geweest om Rikie nat te maken. Ik heb die avond, mijn vriendje Evert, niet meer gezien.

NAAR DE HERVORMDE SCHOOL OP NO. 87.

Evert en ik gaan naar de Hervormde school op no. 87.

Daar is meester Glazenburg hoofd van de school. Daarmee gaan we ook eens een reisje maken naar de Balloerkuil. Het plaatsje Ballo ligt dicht bij Rolde. Wij gaan met een autobus naar de Balloerkuil, dat is de plaats waar vroeger de jaarlijkse rechtspraak, van het Drentse Landrecht, in de openlucht plaatsvond.

Reeds in 1399 werd de eerste rechtspraak daar gehouden. Het belangrijkste bestuurlijke en rechterlijke gezelschap werd gevormd door de drost en etten, ook wel de etstoel genoemd. De etstoel vergaderde drie keer per jaar: in Ballo, Rolde en Anloo. In latere jaren vergaderde de etstoel in de oudste kerk van Drenthe, Anloo. Tegenwoordig wordt de etstoel jaarlijks opgevoerd als toneelspel in de kerk van Anloo. De Balloerkuil is een grote ondiepe kuil, waarin een hele grote kei ligt, waar de rechter op stond om recht te spreken. Onze meester verteld daar een stukje geschiedenis bij. Verder op de dag gaan wij naar het Asser bos. Daar zien we voor het eerst een ijsco venter, We kopen allemaal een ijsco. Dat hebben wij nog nooit eerder geproefd en iedereen vindt het erg lekker. Sommige kinderen kopen voor broertje of zusje dat thuis is ook een lekker ijsje, maar de smeltende ijsjes lopen al gauw bij de broekspijpen langs of bij de meisjes uit hun tasjes. We gaan bij de hertenkamp langs en vinden alles mooi. We komen langs het museum en gaan met de bus terug naar Valthermond. Na deze mooie maar vermoeiende dag ben ik blij dat ik thuis weer thuis ben en in bed lig.

Spoedig ben ik alles vergeten en raak in een diepe slaap.

RUZIE MET DE JONGENS VAN EEN ANDERE SCHOOL. 1929

Ook hier bij meester Glazenburg hebben de jongens wel eens ruzie met de jongens van school 96. De grote jongens scheppen op: "We zullen ze wel krijgen". Enkele jongens hebben een fietsketting meegenomen, anderen een stuk touw met daaraan een steen vastgebonden. Zo staan de partijen tegenover elkaar. Dat komt meester Glazenburg ter ore. Hij telefoneert naar het schoolhoofd van school 96. Deze gaat even op verkenning uit naar het gedrag van de grote jongens. Wanneer hij de

gewapende jongens ziet, zegt hij: “ Jongens, het is hier capitulatie, we gaan de wapens inleveren”. De grote vechtersbazen wordt de wacht aangezegd, ze mogen niet vechten en al helemaal niet met deze gevaarlijke wapenen. Ook de jongens van onze school worden de fietskettingen afgepakt.

Nu wij weer achter in de Valthermond wonen zijn we ook de drukke winkel kwijt waar moeder en Geesje een paar jaar hard gewerkt hebben. Geesje is een opgroeiend meisje dat streeft naar zelfstandigheid. Met haar stiefmoeder is ze niet altijd eensgezind. Daarom krijgt ze toestemming om naar Groningen te gaan om daar als dienstmeisje te werken. Ze woont bij oom en tante Spreeuwers in huis en gaat overdag bij een gezin werken. Maar de mensen zijn zo erg zuinig, ook met eten, dat Geesje onvoldoende te eten krijgt. Vragen aan oom en tante om wat extra's durft ze niet. Zodoende duurt het niet lang meer dat Geesje weer thuis komt.

HET VEENBEDRIJF

Nu ga ik met mijn verhaal eerst weer terug naar Valthermond en het veenbedrijf. Mensen die niet bang zijn om moe te worden, kunnen in het veenbedrijf flink en goed geld verdienen. Deze mensen hebben een goed bestaan en kunnen ook wel geld overhouden om zelf een stuk veen te huren. Deze mensen worden dan van veenarbeider naar kleine veenbaas en sommigen nog grote vervener. Als het veen langzamerhand opraakt en bovendien de concurentie van de kolen op komt zetten, hebben veel van deze ondernemende mensen uit het veen het geld dat in Valthermond en omstreken verdiend is, omgezet in nieuwe bedrijven en middenstandszaken. Het werk in het veenbedrijf is afwisselend. Het ene werk is prettiger en mooier dan het andere. Maar daar wen je wel aan en het loon verzoet de arbeid. Belangrijk is dat je zelf het tempo kan bepalen.

Het veenwerk is seizoenwerk, daarom verdien je in de zomer extra geld. Maar wanneer het winter wordt en je verdiend niet zo veel of helemaal niets, dan komen er problemen bij de mensen die niet kunnen sparen. Deze mensen zijn dan afhankelijk van een vervener-winkelier en soms ook nog met een stille kroeg. Die geeft dan wat zij nodig zijn, maar het wordt van hun loon ingehouden, terwijl de prijzen van de waren hoog zijn en niet van de beste kwaliteit. Ook betalen de vervener-kroegbaas het loon thuis uit en komen de mannen die graag een borreltje lusten met minder geld thuis bij moeder de vrouw dan op het werk verdiend is. Zo is er al spoedig verschil in welstand. De zuinige en spaarlustige huisvrouw kan na de zomer met de extra verdiensten voor het gezin de nodige kleding kopen. Je ziet dan de man met een nieuw striepkoord (manchester) pak aan dat door de kleermaker van de beste Schuttersveld streepkoord (corduroy) gemaakt is. Hoe breder de streep, hoe dikker de streepkoord. Het model is ook belangrijk, eenvoudig of met een sportief rugpasje en centuur. Daarbij een paar nieuwe klompen aan. Zo kan vader netjes op visite of een boodschap naar familie en kennissen.

Knap en schier.

GEESJE SMID TROUWT MET GERRIT DOL

In de tijd dat Boukje naar Den Helder gaat, heeft Geesje verkering met Gerrit Dol. De ouders van Gerrit wonen naast de Gereformeerde School. Gerrit is het enigste kind van Jan Dol en Wiepke Roffel, die beide eerder getrouwd geweest zijn, maar waarvan de echtelieden overleden zijn, waardoor Gerrit een hele rij halfbroers en zusters heeft. Als Boukje al een paar jaar in Den Helder woont, gaan Gerrit en Geesje trouwen. Ze trouwen in het gemeentehuis van Odoorn dat in Exloo staat. Het bruidspaar en de naaste familie gaan daar met twee auto's naar toe. De overige familie gaat op de fiets. Na de huwelijksplechtigheid in het gemeentehuiscafé krijgen we allemaal wat lekkers te drinken in het café*-restaurant Bussemaker, tegenover het gemeentehuis. 's Avonds hebben we de bruiloft gevierd in het ouderlijk huis van Gerrit. Daar komt het bruidspaar ook te wonen. Nu al de kinderen Roffel en Dol getrouwd zijn is er in het grote huis voldoende ruimte voor het jonge gezin. Daar kunnen ze tevens tot steun en voor verzorging voor de ouders van Gerrit zijn.

Gerrit is lid van de Hervormde jongelingen vereniging en Geesje is lid van de Gereformeerde grote meisjes vereniging. Geert, Jan en ik zitten in de winkel, die al een aantal jaren niet meer in gebruik is sinds de verplichte winkelnering bij de verveners, geleidelijk verdwenen is. Geert en Jan zijn beide vrienden van mij. In de grote achterkamer zitten de jongelui van de verenigingen. In de voorkamer zitten de ouders, halfbroers en halfzusters en meer familie. In de winkel worden toneelstukjes en voordrachten gedaan. Alle deuren open zodat alle aanwezigen het kunnen horen en zien.

Gerrit en Geesje zijn allebei twintig jaar wanneer ze trouwen.

BRAND IN DE SCHUUR VAN WOLTERS.

Bij ons op het Noorderdiep is nog geen elektrisch licht. Daarom hebben wij petroleumlampen die vader aansteekt als het donker wordt. Wanneer we naar bed gaan wordt een klein nachtlampje aangestoken zodat wanneer je 's nachts een plasje moet doen, de po kan vinden. Beneden hebben wij een grote slaapkamer met twee tweepersoons bedden. Daar slapen vader en moeder op een bed en ik op de andere. Mijn beide zussen slapen op de bovenverdieping in een slaapkamer. Mijn zus Boukje is dag- of kindermisje bij de familie Wolters. Die hebben een grote boerderij. Naast de boerderij staat een schuur met stro en hooi. Dat raakt op een keer in brand en met alleman gaat men blussen met emmers water. Intussen stuurt vrouw Wolters onze Boukje naar ons huis met de kinderwagen waar de kleine Jantje in ligt. Onderin de kinderwagen zit het geldkistje van Wolters. Het is niet nodig dat Boukje een eind weg moet lopen met de kinderwagen en met boer Wolters z'n kapitaal. Wij wonen ongeveer tegenover de boerderij. Moeder voelt zich zeer vereerd dat de familie Wolters ons zo goed vertrouwen. Na een hele lange

tijd worden ze de brand meester en gaan ze nog wel enige tijd door met nablussen. De brandweer is er niet aan te pas gekomen. Dat duurt ook veel te lang, wanneer die eerst uit Emmen moet komen, dan valt er niets meer te redden.

Boukje kan daarna met de baby in de kinderwagen terug naar de boerderij. Boukje is vriendin met Lammie Swarts. De familie Swarts is vanuit Den Helder nu in Valthermond gaan wonen. Swarts heeft gewerkt bij de marine en is vroeg op pensioen gekomen. Swarts zijn tweede vrouw is Mientje van Vondel, geboren in Valthermond. Zij is eerst als hulp in de huishouding bij Swarts gekomen en enige tijd later met hem getrouwd. Samen krijgen ze nog een dochtertje. Swarts heeft drie kinderen uit zijn eerste huwelijk. Jo, de oudste is al getrouwd. Lammie en Cor zijn nog in het gezin. Het jongste meisje is Margje.

Nadat ze nog enige jaren in Den Helder gewoond hebben, wil mevrouw Swarts graag terug naar Valthermond om daar te wonen. Swarts zijn dochter Lammie wordt daar vriendin met mijn zuster Boukje. De familie Swarts woont in het Groene Kruis gebouw. Swarts is daarvan de beheerder, dat werk kan hij er nog wel bij doen. De heer Swarts wil na enige jaren toch weer terug naar Den Helder. Boukje wordt gevraagd of ze meegaat naar Den Helder. Daar ginds in het Holland is meer werk en er wordt meer verdiend. Dat lijkt Boukje wel wat.

Zo gaat Boukje, samen met haar vriendin Lammie en haar ouders naar Den Helder. In Den Helder wordt Boukje dienstmeisje bij een Oud Katholieke pastoor. Die getrouwd is met de directrice van een meisjesschool. Deze dame is erg streng en stipt op het werk van Boukje. Met witte handschoenen aan gaat mevrouw over lijsten en plinten om te controleren of alles goed stofvrij is. Boukje doet haar werk zo goed mogelijk. Totdat zij totaal overspannen raakt e een half jaar in een rusthuis opgenomen wordt. In de bosrijke gezonde omgeving van Nunspeet moet Boukje weer op krachten komen. Maar ze mist haar vriendinnen bekenden en familie heel erg. Ook haar ouders hebben haar daar nooit bezocht. Na een half jaar is Boukje toch weer naar Den Helder gegaan.

Zij komt nu in het gezin van dominee Wetmar, gereformeerd predikant in Den Helder. Deze familie is erg goed voor Boukje en ze heeft het daar naar haar zin.

In die tijd krijgt ze kennis aan één van de jongens van de marine, Piet Risseeuw, een bootsman. Na enkele jaren verkering en verloving zijn Piet en Boukje in September 1939 getrouwd.

NAAR NIEUW WEERDINGE. 1939

Vader heeft enige jaren werk aangenomen voor het droogmaken van turf.

Toch wil hij graag weer voor zich zelf aan het vervenen. In Nieuw Weerdinge in het Siepelveen kan hij een stuk veen huren. Daarom is het beter dat wij daar ook gaan wonen. We verhuizen dus naar Nieuw Weerdinge, Siepelveen. Ik ben nu van de lagere school af en ga al enige tijd meewerken in het veen. In Nieuw Weerdinge ga ik op de persmachine werken en later helpen met het droogmaken van de persturf. Wanneer de persturf droog is ga ik het verkopen. Daarvoor huur ik een

praam, een open boot, voor het hele jaar. Ik ga de turf verkopen en uitventen in Ter Apel en omstreken.

De mensen die in Ter Apel wonen gebruiken nog geregeld veel turf. Ter Apel ligt op zandgrond, daarom moet de turf aangeleverd worden door handelaren. Ik heb ook wel concurrentie maar die ene ben ik al gauw kwijt. Die bedriegt de mensen steeds. Bij het afleveren van de turf, stapel je honderd turven op een kruiwagen, daarvan leg je er dan één uit. Wanneer er tien turven apart gelegd zijn, kun je zien dat er duizend turven geleverd zijn. Maar deze concurrent gaat er af en toe twee turven uitleggen, zodat wanneer de mensen 3000 besteld hebben, ze er maar 2500 gekregen hebben. Dat gaat lang goed, maar omdat het nooit mooi genoeg gaat, wordt er steeds meer geknoeid. Zo komt hij eens bij een klant, die heeft achter het huis drie grote vaten staan. In ieder vat gaan 1000 persturven in. Daar valt niet veel mee te bedriegen. Dat is dus een tegenvaller. Maar hij is erg brutaal en gaat een* van de drie vaten omkeren. Dat vat zet hij achteraan en legt er een aantal bovenop. De beide andere vaten gooit hij goed vol. Dat gelukt hem maar één keer. Hij is de klandizie kwijt en komt nooit terug.

TURFHANDEL

Voor de handel in turf heb ik altijd beste turf omdat ik zelf bij vader de mooiste zwillen (dat zijn hopen kleine turf of persturf van plusminus 5000 turven), die heb ik voor het uitzoeken en ik weet wel wat de beste turf is die ik van mijn vader koop. Samen met Chris Kemper heb ik een tijdlang een schuur gehuurd in Ter Apel. Die gebruiken wij als opslag voor een flinke voorraad turf, zodat we onze klanten ook kunnen bedienen wanneer de kanalen dicht gevoren zijn. Daarvoor hebben we een bakfiets tot onze beschikking. Voordat het winter wordt hebben we daar een hele grote voorraad opgeslagen.

Soms gaat vader zelf ook met een praam vol turf naar de omgeving van Ter Apel en verkoopt daar turf. Het is de turf dat niet tegelijk met het ander verkocht kan worden omdat het stukken en brokken, halve turven en kloeten zijn. Dat is geen geregelde handel en gebeurt zo nu en dan eens.

Deze turfhandel doe ik zolang, totdat ik een oproep krijg voor de militaire dienst. Dan wordt ik soldaat en daarmee ons land dienen en onze krijgsmacht verstevigen.

GEZELLIGHEID EN VEEL PLEZIER.

De jongelingsvereniging J.V. hebben samen met de meisjesvereniging M.V. in de winter een propaganda avond. Daar is iedereen welkom, ook de ouderen. Nu kan iedereen horen en zien wat wij op de vereniging geleerd hebben. We doen samenspraken, voordrachten, toneelstukjes en ook inspiratie (vrijwillig). Hiervoor moet je een briefje uit een schaal pakken, waar een onderwerp op staat en daar moet je drie minuten over praten. Wanneer je hapert begint stellig (vast en zeker)

iemand te lachen om je uit je concentratie te halen, wat dan ook meestal wel gelukt. Dan ben je eruit. Dat is mij overkomen natuurlijk. Dat gebeurt gewoon. We hebben daar met elkaar van geleerd en daarna een reciteerclub opgericht. Daar doen we bij toerbeurt een voordracht of drie minuten inspiratie of vijf minuten memoratie. Voordat dat laatste krijg je het onderwerp een week van te voren. Wanneer er iemand met het onderwerp aan het woord is geweest, wordt het met elkaar besproken en gaan we na, wat er aan verbeterd kan worden. We zijn met een clubje van tien leden, maar het is altijd erg gezellig. En ook spannend, want de vraag blijft, “Heb ik het goed gedaan of kan het beter”.

Voor de jaarlijkse zanguitvoering van “Eufonia” wordt onze reciteervereniging gevraagd of wij bereid zijn om mee te werken. Wij kunnen dan zorgen voor samenspraak en voordrachten. Aan beide doe ik mee. Samen met de zangverenigingen uit Emmen, Ter Apel, Emmercompascuum en wij uit Nieuw Weerdinge, alle vier koren onder leiding van dirigent Anne Wind, met de tram naar het zangconcours in Hoogeveen. Dit is een prachtige dag. ’s Middags zingen alle koren en ’s avonds zingen de beste koren en geven daar een uitvoering voor veel publiek. Wanneer een* van de koren van Anne Wind ook ’s avonds nog moet zingen, gaan we om tien uur ’s avonds terug met de tram, anders gaan we met de tram van zeven uur. Eén van de koren moet ook ’s avonds nog zingen en wij zoeken een zaaltje op waar een gezellige stemming is.

Dat vinden we in een mooi bovenzaaltje waar meisjes uit Emmercompascuum zitten. Wij vragen netjes of wij daar ook bij mogen zitten. Dat mag. De meisjes vinden het gezellig en het wordt een mooie avond. Het is alsof het een bruiloftsfeest is, zo gezellig wordt er met elkaar gezongen. Er komen steeds meer jongeren bij. Tot het tijd wordt om naar de tram te gaan. Daar komen we in een halfdonkere tram en hebben al gauw contact met een paar meisjes. Wanneer we vragen waar ze vandaan komen, blijkt het dat deze meisjes ook uit Nieuw Weerdinge komen. Helemaal voor in de Mond wonen de meisjes, terwijl wij meest achter in de Mond wonen. Die meisjes zijn we mee aan ’t dollen, gekscheren, schertsen. Voor we er aan denken is het tijd om uit te stappen. Een hele mooie dag. Deze zangconcoursen worden meestal op Hemelvaartsdag of op de tweede Pinksterdag gehouden in de open lucht, in een park of bos. In Ter Apel wordt op Hemelvaartsdag geregeld een muziekconcours gehouden. Vaak is het mooi zomers weer. Maar vooral op Hemelvaartsdag wil het festijn nog wel eens, door een plotseling opkomende onweersbui, in het water vallen.

NIEUWE OMGEVING – NIEUWE VRIENDEN

In Nieuw Weerdinge heb ik direct geen vrienden of kennissen van mijn eigen leeftijd. Jan Muller, zoon van Tiddo Muller, manufacturier die voor in de Mond, in de richting van Ter Apel een winkel beheren. Jan nodigt mij uit om eens bij hun te komen. Hij heeft nog twee broers van ongeveer mijn leeftijd. Wij wonen in Siepelveen, dat is helemaal achter in de lange veenkolonie Nieuw Weerdinge, in de

richting van het dorp Weerdinge. Ik neem de uitnodiging aan. De eerst komende zondag ga ik na afloop van de kerkdienst bij de familie Muller op bezoek en blijf daar bij hen een boterham eten. Mans, de jongste van de beide broers tegen mijn leeftijd, is niet aanwezig. Roelof die wat ouder is, daar ben ik na de maaltijd een eindje mee gaan lopen, wandelen. Maar Roelof is gebrekkig, hij loopt mank en daarom moet hij telkens rusten. De volgende week, zondag, vraagt Mans aan mij of ik met hem mee wil naar Reint Hoving. De familie Hoving woont nog verder naar Voor in de Mond, het kerkhof nog voorbij.

Reint woont in een grote boerderij en heeft nog vijf broers en drie zusters.

Daar gaan we in de avond gezellig koffiedrinken. Later zijn we nog een eind rond gesjouwd (gelopen). Reint kan goed praten, hij heeft zijn mond niet stil en praat over de boerderij en de mensen die we onderweg tegenkomen. En over meisjes. De volgende zondag ga ik met Mans naar de J.V. de jongelingsvereniging. Mans en zijn broer Jan is de voorzitter en ik wordt als lid ingeschreven. Voor de pauze behandelen we een gedeelte uit de bijbel. Na de pauze is er een vrij onderwerp. Over beide onderwerpen worden vragen gesteld en volgt er een discussie. We zijn met twintig leden en leveren en maken om de beurt een onderwerp dat we met elkaar bespreken. Een tijdje later ga ik ook naar de zangvereniging. Dat is telkens op woensdagavond. Zo ontmoet ik telkens andere jongelui. Ik voel mij niet vreemd of eenzaam, al spoedig voel ik mij helemaal ingeburgerd in de Weerding尔蒙d.

Door de zangvereniging krijg ik ook kennis aan Aagtje Hilberts. Ik heb al vaker met belangstelling naar haar gekeken. Aagtje is een mooi meisje met prachtig donker haar, lang en krullend. Zij is altijd keurig netjes en smaakvol gekleed. Ik durf haar niet vragen voor een nadere kennismaking. Door een toevallige omstandigheid komt daar toch verandering in. Op een keer komen we, na afloop van de zangrepetitie bij onze fietsen. Daar blijkt dat de fiets van Aagtje er niet meer staat. De fiets is weg. Stelen wordt niet aan gedacht. Fietssloten kent men niet, er wordt nooit een fiets gestolen. Aagtje en haar vriendin en ook een paar jongens gaan op zoek naar de fiets, maar ze kunnen nergens de fiets vinden. Dus we moeten toch maar naar huis. Alle jongens willen Aagtje wel achterop de fiets nemen en haar naar huis brengen, maar ze springt bij mij achterop de fiets. Wat ben ik blij, nu mag ik haar naar huis brengen. Het blijft niet bij deze ene keer.

Aagtje is het enige kind van Gerrit Hilberts en Hendrikje Slagter. Ze is vriendin met Minie Groenewold en samen met nog een paar meisjes vormen ze een groepje. Nu Minie weet dat Aagtje een beetje verkering met mij heeft, gaat ze alleen naar de meisjes en voelt Aagtje zich buiten de groep gezet. Daarom gaat Aagtje 's avonds eerst naar Minie en de andere meisjes.

Aagtje zegt tegen mij: “Ik ben tegen tien uur bij het “kleine bruggetje”.

Dat is moeilijk voor mij om daar dan ook te zijn. Ik ben immers ook bij mijn vrienden, die niet allemaal precies om tien uur naar huis gaan. Zodoende hebben we voorlopig maar een beetje losse verkering. Maar wanneer de tijd nadert dat ik in militaire dienst moet en wij elkaar in een aantal weken niet zullen zien of spreken, dan zegt Aagtje;” Maar je schrijft mij toch wel, of stuurt een kaartje?”

Dat belooft ik van harte en zodoende houden we contact en blijft er een verbinding. Uit vrije wil en zonder verplichting.

IN MILITAIRE DIENST

De tijd komt dat ik naar de keuring voor de militaire dienst moet, en wordt daarvoor goedgekeurd. Begin oktober 1937 moet ik opkomen voor de militaire dienstplicht. Ik wordt ingedeeld bij de huzaren. Dat zijn ruiters te paard. Dat heb ik tevoren aangevraagd, want dat lijkt mij veel mooier dan gewoon soldaat. Ik wordt ingedeeld bij het eerste half regiment, tweede escadron, vierde peleton, bij de blauwe huzaren, in Amersfoort. Het tweede half regiment zijn de rode huzaren die in Den Haag de beschermers van de Koninklijke familie zijn. Het derde half regiment is in Breda en het vierde en vijfde half regiment is in Deventer. Het vijfde half regiment huzaren worden vaak oppassers bij de officieren. Het korps huzaren bestaat alleen maar uit vijf half regimenten. Deze kunnen verrassings aanvallen uitvoeren, vooral in bossen en sloten, waar tanks moeilijk kunnen komen. Onze dienstopleiding bestaat eerst uit theorie over de dienst en exercitie. We leren de verschillende rangen en groeten, de onderscheidingen, strepen, sterren en balken en welke groet men moet brengen enz. enz. Wij krijgen direct ieder een paard. Mijn eerste paard heet Mustang.

Het is wel een paard met kuren. Dat ondervind ik direct in het begin van de opleiding al eens. Tijdens de les die we krijgen in het bereiden van het paard moeten we de paarden eerst aan de buitenmuur van de stal vastbinden, opzadelen en daarna naar de manege begeleiden. Maar Mustang draait zich plotseling om en wil het paard dat voor mij loopt, met zijn achterpoten trappen. Dat kan ik nog juist voorkomen door het hoofd van het paard omhoog te drukken waardoor het niet mogelijk is om met zijn achterpoten te slaan.

Het paard is een edel dier. We mogen daarom niet spreken van “kop of poten”.

Wanneer we dat toch eens zeggen, zegt de commandant: “Jij hebt poten, het paard heeft benen”.

PRINSES BEATRIX GEBOREN

Het is 31 januari 1938

De veldartillerie is uitgerukt met orange wimpels aan de hoofdstellen en aan de kanonnen. In volle galop gaan ze door de poort naar buiten. We kijken ze na en juichen. De wachtmeester die ons exersitie geeft, zegt dat we moeten wachten en eerst tellen hoeveel kanonschoten er afgevuurd worden, 51 of 101. Het worden er 51. Dan is er een prinses geboren. Voor een prins worden er 101 schoten afgevuurd. Officieel is het aantal schoten 50 of 100. maar 1 meer is voor de zekerheid, als men zich eens verteld. Wij mogen direct inrukken naar de kamer om onze beste mooiste uniform aan te trekken en krijgen een poosje later een lekkere maaltijd. Na de maaltijd zijn we vrij. We krijgen avondpermissie tot twaalf uur,

maar als het later wordt, is het ook goed. Dus dat komt voor mij erg goed uit, nu ga ik niet weer de cel in. (hij zat in de cel omdat hij tijdens een wachtdienst in slaap was gevallen).

Na de lekkere warme maaltijd gaan we Amersfoort in en gaan hossend door de straten, arm in arm, of hand in hand. De straten vol met een jubelende menigte.

Het is alsof er geen werk meer is. Al hossend, springend en zingend komen we mettertijd op het sportveld en voetbalveld terecht. Daar is een groot wit doek gespannen. Daar worden filmbeelden op vertoond en er is muziek. Wij, de soldaten leren nu ook de burgers beter kennen, vooral de meisjes. Zo hossen we zingend en feestend een lange tijd, jongen en meisje, jongen en meisje. Even later sta ik met een meisje op het sportveld. Zij verteld mij dat haar vader timmerman is op paleis Soestdijk. We willen elkaar nog wel weer ontmoeten en spreken af in Amersfoort. Ik ga met mijn vrienden naar de kazerne en de meisjes gaan een andere kant op. Maar ongelukker wijze gaat onze afspraak niet door.

Ik word ziek en zie het meisje niet weer terug.

IN DE HOSPITAAL

Door al het feesten, de vermoeiende stalwacht en de vervelende straf in de cel, is mijn lichamelijke weerstand enigszins verminderd. Ik heb kou gevat en moet 's nachts erg hoesten en heb koorts en hoofdpijn. Mijn kamergenoten geven mij op voor het ziekenrapport. Daar moet ik in de loop van de morgen naar toe. De dokter neemt mij de temperatuur op en dat blijkt ruim 39 graden te zijn. Ik ben flink ziek. Ik moet daar bij de dokter blijven zitten en de kamerwacht moet mijn spullen brengen die ik nodig heb, want ik moet naar het hospitaal. Een hospitaalsoldaat brengt mij op een fietsenbrancard liggend naar het hospitaal.

Ik lig ongeveer drie weken in het hospitaal. Dan ben ik zover beter, zodat ik naar de ziekenzaal in de kazerne kan gaan. Een paar dagen later ga ik weer dienst doen. De militairen mogen één keer in de drie maanden met verlof naar huis.

Dan hebben we vrij reizen en mogen twee dagen of twee keer vierentwintig uur naar huis. Er tussen door hebben we een keer zesendertig uur vrij. We mogen of moeten dan op maandagmorgen met de eerste gelegenheid terugreizen. We reizen dan als militair voor half geld. Ik schrijf dan altijd eerst naar huis. Mijn zus Rikie komt dan op een damesfiets naar het station van de trein in Weerdinge. Rikie is nu al twaalf jaar. De terugweg naar huis fiets ik met Rikie achterop naar Nieuw Weerdinge, naar het Siepelveen. Zo doen we dat met ieder verlof. Onderweg verteld Rikie van haar belevenissen op school en bij huis.

Van Harm, haar buurjongen waar ze bij huis vaak mee speelt. Maar bij de school plaagt hij haar. Harm is jaloers omdat zij dan met haar vriendinnen speelt. Wanneer zij thuis zijn bij vader en moeder worden de familie en dorpsnieuwttjes besproken.

Ik heb Aagtje ook geschreven dat ik naar huis kom. Daar ga ik dezelfde avond nog naar toe. We hebben elkaar heel veel te vertellen.

We hebben in dienst ook politiewacht te doen. Dat is in de Willem 3 kazerna: een wachtmeester (onderofficier), korporaals en wachten. Daar staan bij de drie ingangspoorten altijd, bij ieder poort, een wacht. Dat zijn er dus drie en een* bij het munitiedepot, totaal steeds vier op wacht. Deze wachten moeten steeds twee uur op wacht staan en dan vier uur af in de kamer van wacht. Daar moeten we ons steeds gereed houden, want wanneer er een hoge persoonlijkheid aan komt zoals onder andere een lid van Koninklijke familie, moeten we de wacht in het geweer roepen. Dan moet de gehele wacht aantreden.

Dat komt niet zo erg vaak voor. Wel komt Prins Bernhard vaak, soms dagelijks bij ons achter de kazerne voor rijles op het paard. Wanneer de prins dan de poort inkomt en de wacht maakt aanstalten om de wacht in het geweer te roepen, wimpelt hij de wacht af door te wuiven en rijdt direct door.

We deden ook mee met het defileren voor Hare Majesteit Koningin Wilhelmina tijdens haar 40 jarige ambtsjubileum. Onze kanonnen kregen een veel hoger nummer zodat de buitenlanders niet konden zien of weten hoeveel van die antitankgeschut kanonnen we hadden. We moesten ons met ons geschut in Scheveningen opstellen. Daar hebben we eerst lang staan wachten voordat we konden vertrekken richting Den Haag. Dat was ook wel een mooie tocht met veel bekijks onderweg en veel mensen die naar ons wuifden. Want wij waren Neerlands laatste Hoop in bange dagen, zeiden we dan. Toen we dicht bij het paleis kwamen moesten we in de houding en recht vooruit kijken. Maar we zorgden we dat we alles goed konden zien. En dat was nogal wat. Vooral de Indische vorsten en anderen waren prachtig kleurig gekleed. Daarna kregen we het bevel: “Hoofd rechts” en draaiden we in een korte ruk het hoofd rechts en reden heel dicht voor de Koningin langs.

Dat was toch een hele mooie belevenis. We wisten toen nog niet dat we een jaar later daar weer in de buurt zouden zijn. Maar toen was het intussen mobilisatie.

OUDE JAAR. AFZWAAIEN UIT MILITAIRE DIENST.

Daags voor oude jaar mogen we onze spulletjes inpakken en afzwaaien uit de militaire dienst. We nemen allemaal afscheid van elkaar en gaan naar de trein en naar huis. Het is hartje winter en het heeft flink gevroren. Er zit een dik stuk ijs in de kanalen. Maar voor Nieuwjaar heeft het reeds gedooid en flink gewaaid. Onder enkele bruggen zijn al grote tochtgaten in het ijs gekomen. Toen ik uit de militaire dienst weer in huis kwam vroor het opnieuw stevig. Op tweede nieuwjaarsdag probeer ik het ijs en merk wel dat het alweer goed sterk is. Nu kan ik wel een mooi schaatstochtje maken. Mijn buurjongen, Remmelt Groenwold komt ook bij mij op het ijs. We gaan samen vanuit de Siepelveenwijk naar het derde Kruisdiep op. Ik

vraag aan Remmelt: “Zullen we even tot aan het kleine brugje gaan, dan komen we langs Aagtje haar huis en terug nog eens. Aagtje heeft ons al gezien en ze staan allemaal voor de ramen. Aagtje en haar naaimeisjes. Aagtje is naaister en heeft leermeisjes. Op de terugweg vraagt Remmelt: “ Zal ik vooraan rijden?” “ Ja, zeg ik, maar dan moet je goed op die donkere plekken in het ijs letten want daar zit geen dik ijs onder”.

Even voor de brug die voor de brug die voor het huis van slager Dijkstra ligt, zakken we door het ijs. Remmelt gaat bijna helemaal kopje onder maar ik blijf nog net met mijn bovenlichaam op het dikke ijs liggen. Ik kan Remmelt zijn hand grijpen en hem uit het wak trekken. Wanneer hij ziet dat er heel veel mensen van alle kanten aankomen om te kijken wat er is gebeurd,

zegt hij: “Er komen mensen aan, gauw wegwezen”. Meteen, dat hij wegrijdt, kijkt hij niet goed uit en zakt een meter verder opnieuw door het ijs. Gelukkig kan ik hem weer uit het water trekken. Intussen is Roelie Dijkstra, de dochter van de slager ook vlug op het ijs gekomen en grijpt Remmelt zijn schaats die los gegaan is en zegt: “ Jullie gaan eerst mee naar binnen en bij de kachel, anders worden jullie ziek”. Wij hebben geen andere keus, Remmelt is kopje onder geweest.

Bij de warme kachel krijgt Remmelt droge kleren aan. Daar zorgt vrouw Dijkstra voor. Schoon ondergoed en het trouwpak van Dijkstra. Ik ben niet zo erg nat, alleen mijn broekspijpen en de sokken. Die hebben we bij de kachel gedroogd. Omdat het tweede nieuwjaarsdag is geeft vrouw Dijkstra ons ook nog een nieuwjaars traktatie, dat is heerlijke warme koffie met koek en andere lekkernijen. Remmelt zijn zuster Jantje komt binnen. Ze komt juist terug van de winkel waar ze boodschappen gekocht heeft. Onderweg hoort ze dat Remmelt en ik door het ijs gezakt zijn en nu bij Dijkstra in huis zitten. Jantje zegt:” Ik zal ze thuis wel voorbereiden en vertellen van jullie avontuur”

Wanneer Remmelt en ik goed doorgewarmd zijn en alle lekkers op is, bedanken we Dijkstra, vrouw Dijkstra en vanzelf ook Roelie. We moeten lopende terug, want Remmelt zijn ene schaats is stuk.

Na drie kwartier lopen zijn we weer thuis.

MOBILISATIE

Voor de radio en in kranten wordt bekend gemaakt dat alle dienstplichtigen tot de leeftijd van 45 jaar, zich bij hun onderdeel moeten melden met hun uitrusting op 29 augustus 1939. Er zijn heel wat traantjes gevallen, want de toekomst is onzeker en we vertrouwen de Duitsers niet. 's Morgens wordt ik naar de trein gebracht in Weerdinge. Daar stappen we in de trein naar Gasselternijveen en daar overstappen in de trein naar Assen. In Assen zitten de eerste paar treinen reeds helemaal vol en rijden door tot op de Veluwe. Daar kunnen de beide locomotieven het niet meer trekken en blijven stil staan.

Eerst moeten de locomotieven weer stoom en trekkracht genoeg hebben en daarna rijden we door naar Amersfoort, waar we uitstappen. We zien daar weer veel oude dienstmakers en lopen gezamenlijk naar de Prins Willem 3 kazerne, daar waar ik acht maanden geleden afgezwaaid ben. Ik zie daar mijn oude dienstmakers weer. Twee ervan zijn intussen getrouwd. Ik kom weer bij dezelfde groep van het pantserafweer geschut. De bedden op de kamers zijn twee hoog gestapeld en zo dicht mogelijk bij elkaar. De fourier geeft ons alles wat we nodig zijn. Die avond is er veel gepraat en is het natuurlijk wel gezellig, na zo een lange tijd dat we elkaar weer zien. De volgende dag kunnen we naar onze mobilisatie bestemming rijden. Dat is in Voorthuizen. Daar worden wij, van, van het pantserafweer geschut (Pag) in de ene helft van een dubbele woning gehuisvest. In de andere helft van de woning wonen burgers. We wonen midden in het dorp Voorthuizen en zijn overal dichtbij. Twee van mijn vrienden, nog van mijn eerste diensttijd en kamergenoten van toen, zijn ook nu bij mij op de kamer. Het zijn friezen, de ene is van beroep bakker en heet Kerst Wind, de ander is Rutmer Slagter, een landbouwer. We wonen 100 meter vanaf de Gereformeerde kerk, daar gaan we zondags naar de kerkdienst.

BRUILOFT VAN BOUKJE SMID MET PIET RISSEEUW

In september 1939 trouwen Piet en Boukje. Voor de bruiloft van Piet en Boukje gaan vader, moeder, Rikie en ook Aagtje gaat mee, met elkaar vanuit Nieuw Weerdinge, met een gehuurde auto van Hendrik Haddering naar Den Helder.

Op de lange reis over hobbelige klinkerwegen wordt Rikie misselijk en ziek. Ze kots over haar kleren en de bekleding van de auto. Zo kun je niet naar een bruiloft. Daarom wordt besloten om eerst naar Leeuwarden te gaan. Daar woont een zuster van Hadderingh waar Rikie en de auto weer schoongemaakt worden.

Zo kunnen ze verder naar Den Helder.

Ik ben nog in militaire dienst en ben een dag tevoren naar Den Helder gereist met de trein. Daar slaap ik twee nachten bij kennissen. Moeder heeft nog problemen waar ze erg tegen opziet. In het restaurant waar de bruiloft gevierd wordt, eten de mensen met mes en vork. Dat zijn ze in huis niet gewend, dus kan ze dat ook niet. Boukje lost dat probleem eenvoudig op en zegt: “ Wij uit Drenthe gaan op zijn Drents eten”. In een mooi restaurant in Huisduinen krijgen we een fijn diner van zeven gangen, daar tussendoor is er een conferancier die ons vermaakt met mooie schertsjes en spelletjes. Het is een hele mooie avond.

Mijn ouders, Rikie en Aagtje gaan diezelfde avond, na de bruiloft, terug naar Nieuw Weerdinge, want de volgende morgen vroeg moeten de varkens gevoerd worden en Hadderingh moet als postbode 's morgens de post rondbrengen.

Tot overmaat van de reis is het op de afsluitdijk erg mistig, zodat Hadderingh niet meer durft te rijden. Ze zijn gestopt en een hebben een tijd stilgestaan en gewacht tot het zicht wat beter werd.

Of Hadderingh de post nog op tijd rond kon krijgt en moeder haar varkens op tijd vreten krijgen weet ik niet. Ik slaap bij kennissen van Piet en Boukje en heb de dag na de bruiloft nog een gedeelte van Den Helder bekeken en de schepen die in de haven gezien.

6 JUNI 1943 GAAN AAGTJE EN IK TROUWEN

In het voorjaar van 1943 ben ik weer aan het werk op de persturfmachine, maar krijg daar een ongeluk. Bij het verplaatsen van de persmachine van de ene veenplaats naar de andere veenplaats, per schip, moeten verschillende onderdelen eerst gedemonteerd worden voordat het zware, logge gevaarte op het schip gezet kan worden. Bij de andere veenplaats wordt er met man en macht aan gewerkt om de machine weer bedrijfs klaar te maken. Als de jacobs ladder een stukje omhoog gebeurd moet worden, krijg ik plotseling extra gewicht te tillen. Zo zwaar, dat er een stukje kraakbeen knakt in mijn nek. Daardoor kom ik in de ziektewet en ben ik tien weken uitgeschakeld.

In die tijd komt de spoorwegstaking. Ook in het veen en in andere bedrijven wordt gestaakt.

Intussen ben ik met Aagtje al enige tijd verloofd en willen wel trouwen. Meubels hebben we al gekocht bij Jan van Peer in Emmen, omdat radio Orange vanuit Engeland, de mensen in Nederland aanraad om artikelen die men denkt binnenkort nodig te hebben, nu te kopen omdat straks alles opraakt. Dus nu proberen we een woning of een gedeelte van een woning te huren. Dat gelukt direct niet en daarom wachten we al een tijdje. Wanneer bij een oom van Aagtje een gedeelte van de woning vrij komt omdat zijn schoonmoeder die in het achterste gedeelte van de woning woonde, nu overleden is, kunnen Aagtje en ik dat huren. Blij verteld Aagtje aan haar moeder dat er woongelegenheden voor ons beschikbaar is en dat wij nu kunnen trouwen.

Maar Aagtje haar moeder zegt;” Maar dan kunnen jullie nog beter bij ons inwonen”. Aagtje antwoord:” Moe, dat had je dan wel al veel eerder tegen ons kunnen zeggen”. Dus het woning probleem is opgelost. Daar zijn we erf blij mee. We zijn op 6 juni 1943 gelukkig getrouwd. (Bij de foto staat 6 juli)

Hendrik woonde ten tijde van verklaring van ondertrouw op 30 april 1943 Siepelveenwijk Z.Z. 125 Nieuw Weerdinge en Aagtje woonde Weerdinge kanaal Zuidzijde 336 te Nieuw Weerdinge.

We krijgen een verklaring van ondertrouw met daarbij een aantal bonnen voor huishoudelijke goederen, omdat er weinig artikelen vrij te koop zijn. Maar ook de bonnen geven geen garantie voor levering. Er is niets in de winkels.

EEN SPANNENDE TIJD

In de oorlogsjaren helpen de chauffeurs elkaar altijd omdat je vaak op elkaar aangewezen bent. Er zijn maar weinig auto's bij de weg en je laat nooit een chauffeur in de steek wanneer hij pech heeft. Ook is het wel eens gevaarlijk bij de weg. Het is zo jammer dat je geen bericht naar huis kunt sturen. Nog weinig mensen zijn aangesloten op het telefoonnet. Aagtje is natuurlijk erg ongerust wanneer ik erg laat thuis kom. En dat gebeurt steeds vaker. Als ik een nacht niet in huis kom, weet Aagtje niet wat ze denken moet. Er wordt op vervoerders geregeld geschoten door Engelse jagers. Er dreigt steeds gevaar.

Hennie Tapper en ik rijden even voorbij Gasselte langs de spoorlijn naar Assen.

Plotseling komt er een vliegtuig aanvliegen en die begint te schieten.

Wij springen gauw uit de auto en duiken uit sloot in, want het vliegtuig draait en rondje en begint weer te schieten. Wij denken, nu schiet hij onze auto stuk, maar hij schiet er overheen, maar schiet een locomotief van de spoorwegen stuk, die daar op de rails staat. De stoom komt er van alle kanten uitspuiten. De Engelsen worden langzamerhand sterker in de lucht. Ze beginnen nu ook het vervoer per schip en auto en vooral de treinen stil te leggen. Dat doen vaak Engelse jagers, jachtvliegtuigen, met mitrailleurs en ook bommen. Dat ondervind ik wanneer ik samen met een kennis een groot schip van 52 ton heb gehuurd. We brengen een vracht dikke turf naar de aardappelmeelfabriek in Ter Apelkanaal vanuit Barger-Compascuum. We zijn juist weg gevaren met de dikke vracht van meters hoog.

We horen vliegtuigen, het zijn negen jachtbommenwerpers. Die gooien bommen op de Puritfabriek in Klazienaveen. Later horen we dat er zeven mensen gedood zijn. We zijn direct in een droge sloot gaan liggen. Gelukkig komen de bommenwerpers niet terug en kunnen wij verder met onze vracht.

DE GEBOORTE VAN FENNY

In deze moeilijke tijd is Aagtje in verwachting van ons eerste kindje.

Juist in deze tijd wordt overal bij de particulieren de stroomtoevoer afgesloten om energie te besparen. Want de Duitsers hebben het nodig. De elektriciens die van alle huizen de stroomtoevoer afsluit, slaat onze woning eerst over, in verband met de aanstaande bevalling van Aagtje. Dat wordt een spannende gebeurtenis. Ik moet midden in de nacht de vroedvrouw halen. Maar het is spertijd, je mag van 's avonds 8 uur tot 's morgens 6 uur niet op de openbare weg komen. Maar naar de dokter of vroedvrouw, dat is noodzakelijk.

Op de heenweg kom ik niemand tegen. Op de terugweg houdt een Duitse soldaat mij ons aan. De vroedvrouw verteld dat er een baby geboren wordt en hij laat ons gaan. Hij controleert wel waar we naar toe gaan. Wanneer we even naar buiten moeten, wordt er met een lamp geschenen. Na een moeilijke nacht wordt onze eerste baby geboren. Een dochter, Fenny.

De Duitse soldaten die ingekwartierd zijn in Nieuw Weerdinge, liggen in schuren bij de boerderijen. Het is een heel spannende tijd. De Duitsers trekken terug. De Engelsen en de Amerikanen beschieten en bombarderen de Duitse steden. Op een nacht schrikken we wakker. Ons huis trilt en wij denken dat er een bom op ons huis is gevallen. Het wordt ook weer stil. Voorzichtig ga ik van bed, want ik ben bang dat er allemaal scherven zullen liggen, maar in onze kamer is niets gebeurd. Ik ben bij de luchtbescherming en heb een legitimatiebewijs waarmee ik bij de weg mag wanneer er bommen of iets anders gevallen is. Ik ga naar buiten en zie aan de overkant van het kanaal een man in zijn blote overhemd fietsen. Ik denk dat er iets is gebeurd. Ik ben een eindje rond gaan fietsen, maar nergens een bomtrechter

MEER VERZET

Aan de overkant van het kanaal hebben landwachten pech met hun auto en hebben daarbij een lamplicht aangedaan. Dat is waarschijnlijk door geallieerde vliegers gezien en er is opgeschoten., juist toen ze boven ons huis zijn. Moorlag, die tegenover ons woont hebben ze door de arm geschoten en de moeder van Moorlag heeft een dikke kogel in het been. Die man in het blote overhemd is Moorlag, op weg naar de dokter. Geugie Dokter die naast Moorlag woont, lag te slapen in de slaapkamer die heeft zijn hoofd vol schrammen en hij heeft wel twintig kogeltjes bij zich in bed gevonden. De kogels zijn gestopt door de wollen dekens. Voor het kelderraam leg ik direct een pak stro neer, want er wordt steeds meer geschoten vanuit vliegtuigen. Vooral met onze baby zijn we erg voorzichtig. Nieuwe kinderwagens zijn er niet te koop. Gelukkig hebben we een kinderwagen kunnen kopen van Aagtje haar vriendin Mieni Groenwold.

Klein Fenny heeft moeite om voldoende te drinken. Telkens valt ze in slaap aan de borst van haar moeder. Wanneer Fenny al wat ouder is heeft ze ook een poosje dat ze niet wil drinken en eten. De dokter komt er bij en onderzoekt haar ontlasting. Het blijkt dat er wol van haar wollen dekentje door zit. Aagtje maakt een sloop om het dekentje en Fenny heeft geen last meer en gaat weer eten en groeien. Door de bezetting van ons land door Duitse militairen, wordt het steeds moeilijker voor ons. De bezetter roept alle mannen op die gemist kunnen worden, om op een bepaalde dag naar Emmen te reizen. Ze moeten een schop meenemen om putten te graven voor het Duitse leger. Verdedigingswerken, tankvallen, om het oprukkende geallieerde leger te beletten in hun opmars. De knokploeg, (K.P.) wil proberen de rails langs de Tramwijk op te breken.

Het wil allemaal niet zo gauw lukken.

IN WESTERBORK

Na de militaire opleiding word ik sectiecommandant in Westerbork.

Het kamp Westerbork, waar in de oorlogsjaren de joden worden opgesloten en slecht behandeld. Daar heeft men na de bevrijding de N.S.B.ers ondergebracht.

De gezagstroepen hebben de bewaking er over. Deze liggen in barakken ongeveer drie kilometer buiten het kamp. Dag en nacht staan wachtposten rondom het kamp. Er zijn ook bewakers in het kamp, dat is eigenlijk een politiekorps die ook in het kamp slapen. De gevangenen die werken kunnen moeten 's morgens aantreden bij de poort, worden daar in groepjes verdeeld, krijgen een bewaker van ons mee om op het land te werken bij een boer, o.a. aardappelen krabben enz. De hele dag is er een bewaker bij van de gezagstroepen. Wij, als sectiecommandant gaan overdag op de fiets bij de groepen langs voor controle. In deze tijd ben ik nog op de kaderschool geweest in Assen en zou later naar de kaderschool in Hooghalen. Daar gaat het niet naar wens en krijg ik de aardigheid van de militaire dienst af.

Ik kan taxichauffeur worden bij garagebedrijf van Thedinga in Emmen. Ik vraag ontslag uit militaire dienst en ga naar Thedinga. Acht of negen maanden later wordt ik buschauffeur in Emmen en krijg kledingnummer 63 op de kraag van mijn uniform. Ik word algemeen reserve en moet altijd middagdienst rijden.

Omdat de chauffeurs die zondagsdienst gedraaid hebben, zijn in de week een dag vrij en dat is altijd de middagavonddienst. Deze diensten rijdt ik.

Zodoende heb ik wel iedere zondag vrij.

DOKTER HOSPERS

In de winter op de fiets van Nieuw Weerdinge naar Emmen naar garage Thedinga was altijd geen pretje. Op een morgen vroor het 10 graden en op de Tramwijk tintelden mijn oren al, maar hield later op, je moest er even door zijn.

En ik had geen last meer. Maar toen ik bij de garage kwam en Thedinga mij zag, zij hij dat ik direct moest doorgaan naar dokter Hospers, want je oren zijn zwart bevroren. Dokter Hospes woonde schuin tegenover de garage. Dokter bekeek de oren en zei dat het er niet mooi uit zag "mien jong". Dokter Hospes zei tegen de mannen vaak mien jong en tegen de vrouwen mien wicht. Hij gaf mij zalf mee, en zei da ik mijn oren beschermen moest met en vries weer en ik moest dat zalf er op smeren. Dokter Hospers was een eenvoudig man en had ook boerderijen maar zijn vrouw had er meer. Ze hadden een zoon die heette Teun hij was keeper bij voetbal vereniging Drenthina.

Wanneer dokter Hospers zijn auto een onderhouds beurt moest hebben moest één van de chauffeurs met hem mee want hij kon niet in een ander auto rijden.

Ik ging met hem mee en hij wees mij de weg waar ik langs moest, dat was niet altijd een verharde weg. Even buiten Emmen zei hij, je moet hier links af die modderweg in en als je in de sloot terecht komt, de boeren halen je er zo weer uit, dat was hem ook al een keer gebeurd. Gelukkig ging het goed, maar de diepe waterplassen waar ik door kwam, het was niet mooi meer. Toen hij de klant bezocht had, moest ik bij het Oranjekanaal langs, daar lag een woonboot en zei hij dat ik even stoppen moest, want hij wilde even zien of de oude man al dood was. In Erica ging hij even bij zijn boerderij langs, daar had men een varken geslacht. Hij

kwam met een aantal worsten terug. Hij had ook vaak worsten in zijn auto liggen. De jongens in de garage lieten die er niet in liggen. Als hij 's avonds thuis kwam liet hij de auto voor zijn deur staan met de contactsleutel erin, want wij moesten, s' morgens zijn auto ophalen en weer rijklaar zetten. Eenmaal had hij zelfs vergeten zijn autodeur dicht te doen, want toen ik hem op een morgen ophaalde stond de autodeur wagenwijd open. Dokter Hospers kreeg een nieuwe auto, de chefmonteur Geert Kok moest de eerste keer met hem mee en deed het hem voor, hij deed het ook zoals Geert het voorgedaan had en het was goed, hij ging naar een patient en toen hij weer terug kwam en wegreed, deed hij dat in de derde versnelling. Toen Geert hem erop attent maakte zei hij, dat hij er vanmorgen al op de eerste versnelling versnelling begonnen was. Ja, Dokter Hospers was een vriendelijke man, hij groete bijna iedereen die hij tegen kwam, ook al die voor het raam zat. Het laatste wat ik van hem hoorde was, dat hij ernstig ziek was. Dat was toen ik bij de bus onderneming EDS reed. In die tijd was dominee Hofland onze dominee, hij vertelde mij toen dat hij bij dokter Hospers op ziekenbezoek was geweest, dokter Hospers was ernstig ziek en lag in het Academisch Ziekenhuis in Groningen, hij is daar later ook overleden.

Even kijken naar Hospers of Hospes

We rijden op verschillende soorten autobussen, op benzine en op gasolie (diesels), van 30 tot 50 zitplaatsen. Mijn eerste rit ga ik met een andere mee over Erica naar Schoonebeek. Het is vrijdag en in Emmen is het de wekelijkse marktdag, op vrijdagmorgen. De eerste rit is met een lege bus naar Zwartemeer.

De bus loopt in één keer vol met marktgangers. In Emmen, op het marktplein, alles en iedereen weer uit de bus. Nog een keer naar Zwartemeer en nu komt de bus niet helemaal vol, maar in Klazienaveen kan ik de laatsten oppikken.

Er wordt mij een uniform aangemeten. Daarvoor moet ik naar Groningen.

Ik moet ook een pet oppassen. Ik krijg een leren tas en een kaart met de tarieven en de nummers van de plaatsen. Iedere plaats is voor ons een nummer. Emmen is nummer 37, Ter Apel 121. Zo heeft iedere plaats in Drenthe zijn nummer.

Maar ook een plaats als Groningen en Zwolle. In deze eerste tijd dat ik bij de E.D.S werk, rijdt de tram nog van Assen naar Schoonoord. Het is de laatste tram van de E.D.S.

In Schoonoord is de brug die in de oorlogsdagen opgeblazen is, nog niet hersteld. Van Schoonoord naar Emmen gaat de reis per autobus.

In Borger ligt de Baileybrug waar we voorzichtig over moeten rijden. In deze tijd hebben we nog vaak bruggen waar we niet in één keer overheen kunnen rijden. De ene bus bij de andere is verschillend. Vooral die lange Amerikaanse White bussen, daar kun je geen krappe bocht meenemen. Na een half jaar krijg ik een vaste chauffeursplaats in een rouleerschema van: twee chauffeurs vroege dienst en twee chauffeurs in de late dienst. Op een morgen rijdt ik om zes uur de rit naar Beilen. Even voorbij Westenesch vallen allen lichten uit. Ik weet niet hoe gauw ik moet

stoppen, want dat ik tegen een boom tot stilstand kom is niet uitgesloten. Ik rem uit allemacht en gelukkig raak ik geen boom en weet ik gauw een reserve zekering te plaatsen. In latere jaren zijn alle lampen apart op en zekering en kan dit niet meer gebeuren.

Ik woon nog in Nieuw Weerdinge bij mijn schoonouders in hetzelfde huis. Daar slapen we nog in een bedstee. De nacht na het ongeval met die zekering wordt ik wakker. In het donker zit ik plotseling rechtop in bed en ben ik op het beddenplank aan het zoeken naar een zekering, tot mijn vrouw Aagtje aan mij vraagt: “Wat doe je daar?”. Dan word ik wakker en vertel haar wat ik die dag vroeg in de morgen beleefd heb.

Met Henk Kuilder, (later de oprichter van het bedrijf HAKA en sponsor van voetbalclub Emmen b.v.) en ik zijn vrienden en burens. Samen rijden we op bus nummer 37. Wanneer de één vroege dienst heeft, heeft de ander de late dienst.

Zo rijden we de rit van Ter Apel naar Coevorden over Klazienaveen, Nieuw Amsterdam, Dalerveen. We moeten over een onbewaakte overweg. Vijf meisjes in de bus gaan naar school in Coevorden. Wanneer het mistig is laten we de meisjes voor de overweg uitstappen. Zij luisteren dan voor mij of er een trein aankomt. Dat is de olietrein uit Schoonebeek.

Er komt voor het eerst een geheime zender in de buurt. Henk Kuilder zegt tegen mij: “Er wordt vanavond een plaatje gedraaid voor de chauffeurs van bus 37 van de meisjes uit Klazienaveen”. Dat vinden we prachtig. Je beleeft heel veel als buschauffeur. Zoals die dag dat ik dienst heb naar Meppel. Ik rijdt via Coevorden, Dedemsvaart naar Meppel twee keer, dan weer naar Coevorden. Op dat laatste eind begint het te ijzelen of ijsregen. Alles wordt bedekt met een laag ijs. Een collega, Jitse Blanken, staat ook met de bus in Coevorden en moet over Schoonebeek naar Emmen. In Emmen bellen ze ons en zeggen dat ik mijn bus maar in Coevorden zal laten staan en met Jitse over Schoonebeek naar Emmen komen. Dat doen we dus, Jitse Blanken met de vijf passagiers voor Schoonebeek. Het ijzelt en een stevige zuidenwind. De bus glijdt steeds weer naar links. Aan de linkerkant staat een wagen en daar is het moeilijk om de bus er langs te krijgen. Daar moeten de passagiers ook mee helpen. Bij een halte staat een passagier, dat is net een ijspegel. Hij kan met moeite in de bus komen.

Hij kan ook niet zitten, want hij kan zich niet buigen. Na Schoonebeek krijgen we de wind in de rug en gaat het beter. Maar stapvoets rijden. Zo komen we in Emmen.

29 DECEMBER 1946 GERRIT SMID GEBOREN

Het is zaterdagavond en we liggen in de bedstee. Aagtje zegt tegen mij “Henk ik denk dat het zover is, maar wacht nog maar even, want misschien zet het toch niet door”. We praten nog even door en zijn ook weer in slaap gevallen. Tegen de morgen zegt Aagtje: “Het gaat nu wel door, zet de kachel maar aan, want er moet warm water gebruikt worden”. Het is zondagmorgen, ik wek Aagtje haar ouders en

ga dokter Van der Hof halen. We nemen deze keer geen vroedvrouw omdat we denken dat het weleens een moeilijke bevalling zal worden. De dokter gaat direct met mij mee. Hij is jarig en verkouden, griepig en omdat hij jarig is zijn de ouders van de dokter te logeren. Aagtje ligt in de bedstee en heeft het warm, de dokter is rillerig en heeft het koud. Intussen is Aagtje haar moeder ook bij haar. Dan ga ik Aagtje haar tante Rikie waarschuwen, zij is kraamvepleegster en woont in de buurt. Zij is de vrouw van een broer van Aagtje haar moeder. Het is zondagmiddag half vijf, dan wordt Gerrit geboren, genoemd naar de vader van Aagtje. Juist op dat moment gaat de deur open en komen Boukje en Piet uit Den Helder op bezoek. Wanneer ze horen wat er gebeurd, gaan ze naar het achtergedeelte van de woning, waar Aagtje haar ouders wonen, rustig wachten tot alles klaar is. Nu kunnen ze direct de nieuwe wereldburger zien en begroeten.

ONZE KINDEREN

Baby Gerrit is een klein mollig jongetje. We zijn er allemaal erg blij mee. Fenny vooral vindt dat mooi, zo'n klein broertje. Vaak gaat ze er wel even naar kijken, maar ze mag hem niet wakker maken, want zo'n klein kereltje moet eerst veel slapen. Een poos later, als het voorjaar en zomer wordt zet Aagtje hem tijdens het mooie warme weer in de tuin. Wanneer hij wakker wordt trappelt hij zijn beentjes bloot. Hij is van zichzelf al wat donker getint en in de buitenlucht wordt hij nog bruiner. Precies als Aagtje haar vader, die is ook iets bruin. We gaan wel eens met de kinderwagen aan de hand, op de fiets, naar opa en oma Smid, die in Siepelveen wonen. Daar zijn ze erg blij met hun kleinkinderen en met ons allemaal, want ze krijgen niet zo erg vaak bezoek van hun kinderen en kleinkinderen, omdat ze er niet veel hebben. Gerrit Dol en Geesje Smid, mijn oudste zuster, wonen in Valthermond en dat is een eind weg. Die hebben vijf kinderen en daarmee reizen gaat niet, want alles moet op de fiets. Boukje uit Den Helder komt ook bijna nooit. Trouwens, bij Aagtje haar ouders hebben ze nog wel wat familie in de buurt, maar geen kleine kinderen. Voor hen zijn we de eingsten. Auto's zijn er nog niet, alleen voor de welgestelden. Die zomer leert Gerrit al op zijn beentjes staan, maar het duurt nog tot Nieuwjaar voordat hij kan lopen. Fenny en Gerry lopen 's avonds voordat ze naar bed gaan altijd op een draf even in de gang heen en weer, van de ene deur naar de andere, dat is ongeveer vier meter. Fenny vooraan, dan Gerry er achteraan. Als Fenny dan terug loopt raakt ze Gerry even aan. Dan valt hij op zijn achterste, maar klautert direkt weer omhoog en schatert, zo mooi vindt hij dat. Zo hebben ze samen een kwartiertje schik en wij allemaal, ouders en grootouders. Opa Hilberts zegt altijd

“mien kereltje” tegen Gerry. Daarom wil Fenny dat ook zeggen en zegt “Kirtie”. Die naam heeft Gerry een tijdje gehouden.

VERHUIZEN NAAR EMMEN

Wanneer Gerry wat ouder is spelen Fenny en Gerry samen in de zandbak. Dan komen er wel eens andere kinderen die ze niet zo vaak zien. Fenny brengt dan vlug haar belangrijkste speelgoed in huis, precies anders dan Gerry, die laat zijn speelgoed altijd overal liggen.

Er komt bericht van volkshuisvesting dat ons een woning is toegewezen.

Meerakkers 20 in Emmen. Een nieuwe woning. We kunnen er op 22 januari 1948 in gaan wonen. Nu krijgen wij het druk. We gaan ons meubilair aanvullen, vitrage en overgordijnen kopen en schaffen een driegaats verwarmings kachel aan voor in de keuken. Achter de deur, in het portaaltje tussen de keuken en achterdeur een petrolstel, dat is een kooktoestel dat op petroleumen elektrisciteit werkt. Tussen de keuken en de woonkamer is een portaal met de voordeur en een trap naar boven. Op de bovenverdieping hebben we drie slaapkamers. Achter het huis hebben timmerlui een dubbele schuur gebouwd van planken die gezaagd zijn uit spoorbiels van de tramlijnen die overbodig geworden zijn door aanschaf van autobussen. In de voorkamer willen we een mooie verwarmings kachel, maar die zijn hier in deze omgeving niet te koop. Ik heb gelukkig een goede kennis en die heeft voor mij een kachel gekocht en meegenomen uit Limburg, waar hij geregeld met zijn vrachtwagen komt. Van de Eerste Drentse Stoomtramwegmaatschappij, E.D.S. die ook vracht vervoer verzorgd, krijg ik gratis een vrachtwagen te leen voor onze verhuizing. Op 22 januari 1948 ga ik voor de laatste keer op de fiets naar Emmen. Daar ga ik de vrachtwagen ophalen. Met behulp van familie en vrienden verhuizen we van Nieuw Weerdinge naar Emmen. Aagtje haar moeder heeft tranen in haar ogen wanneer ze afscheid van haar dochter neemt. Aagtje is haar enigst kind.

In Emmen hebben we een flinke tegenslag omdat men nog met de weg en de riolering bezig is om aan te leggen, moeten we eerst een sleuf voor de riolring, dicht gooien en tussen de huizen en tuinen door rijden tot het huis van de toekomstige burens. Daar zakt de vrachtauto weg in het losse zand en dragen we de inboedel verder naar onze woning. De eerste weken in Emmen krijgt Aagtje hulp van haar nichtje Anky, de dochter van oom Douwe Slagter uit Assen, waar we ook geslapen hebben toen ik in de sloot gereden ben. Anky helpt Aagtje goed mee en met hun beide hebben ze er veel plezier in, maar er moet ook veel gebeuren. In het midden van de kamer komen drie banen kokoslopers op de vloer te liggen. Eenmaal in de week worden de kokosmatten op een hek gehangen en dan uitgeklopt met een mattenklopper. Aan de kanten van de vloer, naast de kokosmatten ligt balatum, een harde gladde vloerbedekking. Wanneer de kokosmatten op het hek hangen wordt de vloer geveegd en gedweild. De schilders hebben de muren behangen met door ons uitgezocht behang. Zo krijgen we alles op orde. Na een paar weken komt er een jong echtpaar en verteld dat zij onze achterburen worden. Deze woningen zijn zogenaamde Duplex woningen, elke woning wordt dubbel bewoond, tenminste zolang de woningnood nog hoog is. Het zijn sympathieke jongen mensen met een zoontje.

Willem Rengers en Jantje Zweep en een jongetje Harry. Na even praten blijkt dat Jantje een dochter is van een nichtje van mij. Dat is wel plezierig, vooral voor

Aagtje en ook voor Jantje. Eerst in het vroege natte voorjaar wel een troep rondom het huis omdat er geen verharde straatje naar het schuurtje loopt en het nog losse grond is. Ik koop wat tegels en maak een straatje naar de schuur. In de schuur kunnen we heel wat rommel kwijt.

Anky heeft Aagtje geholpen met alles op zijn plaats te zetten en schoongemaakt en daarna heb ik haar met de bus weer meegenomen naar haar huis in Assen. Ze wonen aan de Groningerstraat 100 waar de bussen een halte hebben in Assen. Ik druk nog wel eens op de claxon als ik er moet stoppen. Het is fijn voor Aagtje dat ze nu een vreindin-buurvrouw heeft, want ze helpen elkaar overal mee. Wanneer Jantje en Wip, zo noemen we Willem eens weg moeten, dan passen wij, Aagtje en ik op hun zoontje Harry en andersom gebeurd dat ook.

Op een avond gaan Aagtje en ik met Jantje naar haar moeder op visite, die in Valthe woont. Wij gaan op de fiets, Wip past op de kinderen. Wij hebben daar een gezellige avond. Ook omdat ik Jantje haar moeder goed ken, zij is een nichtje van mij, Trientje. Herinneringen worden opgehaald. We woonden toen tussen de turfbulten achter in de Valthermond. Trientje is meer dan tien jaar ouder dan ik, maar over die tijd is het mooi om er over te praten, want wat is er veel veranderd. Zo is de avond gauw om en het is om weer te vertrekken. We stappen op de fiets en zijn om plusminus half twaalf bij huis. We horen meteen dat er iemand huilt. Gauw de deur open, licht aan en daar zit Gerrit boven aan de trap te huilen en te snikken. Daar schrikken we erg van. De oppasser Wip slaapt als een roos en hoort niets. Maar dat Gerry bovenaan de trap zit te huilen en te snokken, daar schrikt hij ook van. Dat we nu in Emmen wonen dat is toch erg fijn. Nu fiets ik in tien minuten naar het busstation. Je woont er tussen je collega's, want ook Riex Meijering en Henk Kuilder wonen naast mij. Ook en de Meerakkers wonen Henk Warringa en Jan Pol en Henk Everts, allemaal in de zelfde straat. Een straatje verderop wonen Dirk de Gooier en Geert Wolberts.

Allemaal in de nieuwe woonwijk Bargemeer. Bargemeer was vroeger een groot meer en ongeveer 300 meter verder westelijk van ons huis is het Hoge Loo. Daar heeft men archeologische opgravingen gedaan.

WATERSNOOD

In 1845 reeds vond landbouwer H. Vrielink, die toen een steenbakkerij op de Hoge Loo had, een groot aantal beeldjes en andere voorwerpen. Bij nader onderzoek bleken deze vondsten afkomstig te zijn uit de Romeinse tijd (ongeveer 2000 jaar geleden). In 1846 werden er weer beeldjes gevonden uit dezelfde tijdsperiode. In 1920 werd onderleiding van prof. A.E. van Giffen een wetenschappelijk onderzoek verricht. Weer werden er vondsten gedaan. Men vond o.a. een lijkverbrandingsplaats. Op 8 september 1943 werd een onderzoek verricht door een wichelroede deskundige S. A. van de Molen. Deze beweerde dat er op het Hoge Loo een tempel met een toren moet hebben gestaan die toebehoorde aan de Romeinen die daar zouden hebben geleefd. Inmiddels weten we, dat er boven de

Rijn in ons land nooit Romeinen hebben gewoond. Een nieuw onderzoek in 1972 bracht meer duidelijkheid omtrent de Hoge Loo.

Bij de aanleg van de Hondsrugweg werd ook de Hoge Loo doorsneden. Omdat deze plaats bekend stond om zijn historische vondsten, werden er opnieuw onderzoeken verricht. Er kwam nu heel wat te voorschijn!! Men vond er o.a. de grondsporen van een aantal boerderijen, hutkommen en urnenvelden die dateerden uit het begin van de jaartelling. Er werd vastgesteld, dat er rond het jaar nul op de Hoge Loo negen grote boerderijen gestaan moeten hebben. Er zijn nog veel meer unieke vondsten gedaan. Doordat het Hoge Loo veel hoger ligt dan het Bargermeer, kon de riolering tijdens hevige regenbuien, niet verwerken en stroomt het regenwater over de straten. Eens was de wateroverlast zo erg dat het water van heg tot heg stond. Alles stond blank, ook veel mensen hadden water in de kelders. Een straat was niet meer te zien. De riolering is toen verbeterd. Gelukkig is nu alles goed met de waterafvoer.

AFGEVAARDIGDE VAN HET C.N.V. (Christelijke Nationaal Vakbond)

In de zomer van 1950 ga ik als afgevaardigde van het C.N.V. naar Amsterdam voor een landelijke vergadering. Ik neem er twee snipperdagen bij op. De drie dagen voor de vergadering krijg ik onbetaald verlof. Die worden door de bond uitbetaald. We logeren bij mijn zus Rikie, die intussen getrouwd is met Piet Oosterhoff uit Zevenhuizen (Drenthe). Piet en Rikie hebben plannen om te emigreren naar Canada. Zij wonen nu nog in Beverwijk. Rikie is met Piet getrouwd nadat Piet uit Indie* gekomen is als militair. Hij werkt nu op de hoogovens in IJmuiden. Rikie is verpleegster geweest in een psychiatrische inrichting in Zuidlaren na de oorlog werkte ze met de rang van luitenant in een speciale psychiatrische opvangcentrum in Austerlitz bij Driebergen voor

Militairen, die in Indie* gevochten hadden en daar veel meegeaakt hebben. Daar kunnen ze tot rust komen. Piet en Rikie trouwen bij onze ouders in Nieuw Weerdinge en houden de bruiloft in een zaal. De verpleegsters en patiënten komen met een grote militaire bus. Zij doen 's avonds mooie stukjes en voordrachten, declamatie,s enz. Van de militairen patiënten krijgen ze een mooie staande schemerlamp, die de jongens zelf gemaakt hebben. Na hun trouwen gaan Piet en Rikie in Beverwijk wonen, daar werkt Piet op de hoog-ovens en krijgen ze een woning. Piet werkt in ploegendienst en in zijn vrije tijd werkt hij bij een boer. Wanneer de bazen van de hoogovens dat horen wordt hem dat verboden.

Piet werkt liever bij de boer in de vrije natuur dan in een stoffige fabriek.

Daarom begint hij zijn plannen voor emigratie naar Canada door te zetten.

We gaan met zijn vieren, Aagtje en de kinderen Fenny en Gerry gaan ook mee. De dag na aankomst bij Piet en Rikie, als Piet naar zijn werk is, gaan Rikie, Aagtje,

Fenny en Gerry naar de grote zeesluizen van IJmuiden. De grootste is 400 meter lang. Door die grote sluis gaan alle grote zeeschepen van en naar Amsterdam. We zijn op de fiets bij de sluisen. Ik zit op de bagagedrager terwijl we kijken naar de grote sluis waar juist een groot zeeschip binnen vaart. Fenny gaat op de pedalen van de fiets staan en probeert de pedalen rond te trappen. Ik heb aan beide kanten van de fiets de voeten aan de grond en duw zo de fiets langzaam vooruit. Nu kan Fenny sturen en trappen. Af en toe doe ik de voeten even van de grond. Zo leert Fenny fietsen. Wanneer we weggaan naar ons huis, kan Fenny al een beetje fietsen. Voordat Piet en Rikie naar Canada gaan is er bij hen nog een baby op komst. Het wordt een meisje en is naar Rikie haar moeder genoemd, die Roelfina heet.

De baby krijgt de roepnaam Ina. Drie maanden later wordt onze zoon Johan geboren. Voor de verhuizing overzee krijgen Piet en Rikie twee verhuiskisten.

Gewoonlijk is dat er slechts een*, maar omdat Piet zijn vrijgezelle broer zijn kist niet gebruikt, mogen Piet en Rikie deze ook volladen. Als alles verstuurd is komen Piet en Rikie bij ons logeren tot ze vertrekken. Het is mooi weer. De beide baby's staan naast elkaar in de tuin. De een genoemd naar Opa Smid en de ander naar Oma Smid. Intussen zijn Piet en Rikie op stap om de familie te bezoeken en afscheid te nemen, misschien voor een lange tijd of voor altijd. Zo nadert de dag van vertrek. Ze gaan met de boot en vertrekken uit Rotterdam. Aagtje en ik brengen ze naar de boot. Het is een geweldige drukte bij de haven. Vele families die de emigranten wegbrengen tot de boot. Je ziet wel mooie taferelen. Een gezin met allemaal jongens met een blauw boezeroen aan en ongeverfde geschuurde klompen aan. Wel acht of negen jongens kleppen achter elkaar aan de loopplank op en zwaaien allemaal naar de familie tot afscheid. Piet en Rikie nemen nu ook afscheid. Ja, afscheid doet lijden, afscheid doet zeer. Zo is een liedje. Je weet niet of je ze ooit weer terug zult zien. Maar ja, we hebben wel vaker moeilijk afscheid van onze geliefden genomen. Met veel lawaai en gezwaai vaart de boot weg en rijden wij terug naar Emmen.

VERANDERING VAN WERK EN WERKGEVER

Mijn zuster Geesje die met Gerrit Dol getrouwd is, wonen in Valthermond. Gerrit zijn vader is vervener en Gerrit helpt zijn vader in het veen. Jan de oudste zoon is bankwerker. Hun oudste dochter Fenny is kleuterleidster.

De derde is een zoon, Johannes, die is dominee. De vierde is Henk, die is ambtenaar. Boukje mijn jongste zuster woont in Den Helder, heeft met Piet Risseuw drie dochters. De oudste dochter is Leny, zij is kleuterleidster. Fenny is dokterassistent en Marianne is kleuterleidster.

Het zijn niet alleen dienstritten die je doet, maar ook veel toerritten en dat is natuurlijk mooier dan dienstrijden. Maar met tourritten moet je goed bekend zijn. Dat leer je eerst met kleine ritten. En schoolreisjes, waar de meester, onderwijzer, de reisleader is, die de kinderen onderweg verteld. Grotere en lange ritten ga je

eerst als chauffeur van een tweede bus mee. Zo doe je ervaring op. Bij de E.D.S. is lijndienst rijden hoofdzaak en tijdrijden erg belangrijk.

Op de dienstrit Klazienaveen-Emmen stapt vaak Wietse Houkes bij mij in de bus. Hij werkt bij de Emmer Courant. Onderweg vertelt hij mij dat hij een andere baan krijgt en als personeelschef bij de A.K.U. de kunststoffenfabriek in Emmen komt. Hij verteld dat daar goed verdiend wordt en vraagt mij of ik daar ook werken wil. We praten er verder over en Houkes nodigt mij uit voor een test. De test wijst uit dat ik zeer geschikt ben voor controlerend werk. De controle op temperatuur en vochtgehalte zal uitgebreid worden. Daar kunnen ze mij meteen voor gebruiken. Het is goed en verantwoordelijk werk, de meters in de fabriek controleren. Later krijg ik bericht dat er een nieuwe fabriek (Terlenka) bijgebouwd is. Daar kan ik komen. Intussen is mijn vriend en collega

van de E.D.S. ook al aan het werk in de A.K.U. Henk Kuilder.

Henk Warringa is van de E.D.S. overgegaan naar de Buro Buitenlandse Inlichtingen B.B.I. Dat zijn hoofdzakelijk buitenlandse tourritten.

DE EERSTE BUITENLANDSE REIZEN

Ik ga dus bij Terlenka fabriek A.K.U. Werken in de vierploegendienst.

Henk Kuilder in de vierploegendienst in de E ploeg en ik in de H ploeg. We kunnen zelf kiezen en ik vraag dat dus aan in de fabriek. Ik heb het eerst allemaal met Aagtje besproken.” Jij moet het zelf weten, er zitten wel veel voordelen aan. We wonen dicht bij de fabriek, niet langer werken dan acht uur per dag en het loon is goed”. Dat is de mening van Aagtje. Bij de E.D.S. proberen de chef en de inspecteur mij om te praten, maar ik ga naar de Terlenka.

Intussen hebben Henk Kuilder en ik met Gijs Kuipers, eigenaar van de B.B.I. via Henk Warringa afgesproken dat als Gijs een dag een chauffeur nodig is, dan willen Henk Kuilder of ik wel rijden. Gijs Kuipers zijn vrouw Jantje Brinks, haar ouders zijn kennissen van mijn ouders. Zo hebben wij het mooi voor elkaar en kunnen we de B.B.I. er mee helpen. Bij de B.B.I. hebben ze nog maar drie chauffeurs. Zo kunnen we het busrijden onderhouden. De eerste rit naar Tirol is met een groep Duitse studenten. De chauffeur is Turksma, met een reisleider. De reisleiders bij de B.B.I. zijn Groninger studenten die in hun zomervakantie kennis opdoen bij de B.B.I. Wij, met onze studenten, rijden met twee onderbrekingen in resstettus, wegrestaurants, naar Heidelberg. Daar blijven we vier uur, van des avonds 10 uur tot 2 uur in de nacht. Daarna Stuttgart voorbij en de klim van 12% helling de Drachtenlijnerhang omhoog naar de Alpen in Oostenrijk. Het stadje Reute is ons reisbestemming, dat vooraan in Oostenrijk ligt. In Reute komt ook Henk Warringa met een bus vakantiegangers die weer terug gaan naar Nederland. Daar ga ik mee terug. We rijden terug naar Stuttgart en overnachten bij Hotel Heim. Tegenover het station in Ludwigsburg, een plaatsje dicht aan Stuttgart. Bij aankomst in het hotel gaan we ons eerst verfrissen. Na een warme maaltijd begint in de zaal een muziekbond van vijf muzikanten te spelen. Wanneer wij in de zaal komen en een

plaatsje zoeken, begint de muziek te spelen: “Tulpen aus Amsterdam”. De Duitsers en Hollanders die er zin in hebben kunnen de dansvloer op. Van de buspassagiers gaan de meeste niet laat naar bed, want voor morgen staat er weer een hele lange rit naar huis op het programma. De volgende morgen om half acht, worden we gewekt. Om acht uur ontbijten, Om negen uur ’s morgens vertrekken we van Stutgart, rijden langs Heidelberg, Frankfort en bij Montabauer rastette koffie drinken. Dan langs Keulen, door het Roergebied, langs Dusseldorf naar Bottrop, waar wij de autobaan verlaten en over de Bundesstrasse naar Hoog Elten. Daar krijgen we ons slotdiner. Intussen is daar nog een bus van de B.B.I. bijgekomen en die gaan hier ook eten bij restaurant Eiting.

Hoog Elten is een stukje Duitsland dat na de capitulatie bij Nederland gevoegd is en waarschijnlijk later weer bij Duitsland komt. Voor het diner wordt er vaak nog een biertje of frisdrank gedronken, waarna we beginnen aan ons slotdiner.

Na het diner nemen de mensen afscheid van elkaar en gaan de mensen die naar het westen van ons land moeten in een andere bus en wij brengen de mensen uit het noorden weg. Dit is mijn eerste lang rit, als tweede chauffeur, waarbij ik werk in mijn lange vrije weekend bij de A.K.U. Terlenka. De uren in de fabriek duren twee keer zolang als op de bus. Je krijgt in Terlenka wel enige afwisseling doordat je de ene week bij een smeltvat dienst hebt en op zijn tijd, als het smeltvat leeg is deze moet vullen en later de massa naar een ander vat over pompen. Steeds moeten de druk en temperatuur meters gecontroleerd worden. Het laatste vat noemt men “autoclaaf”. Daar komt het polymeer in een brede taaie band uit en wordt direct in korrels gehakt. Zo is er dus wat afwisseling. Je kunt bij de A.K.U. ook cursussen volgen en dat doe ik ook, de eerste is bedrijfskennis en algemene ontwikkeling. Wiskunde, waar ook een cursus van gegeven wordt, maar omdat de meeste leerlingen geen breuken kennen, begint de leraar met rekenkunde, maar dan zijn de meesten al gestopt. Ik heb de lessen met plezier gevolgd. Tot ik vertrek.

JOHAN GEBOREN

In 1952 is Aagtje in verwachting van ons derde kind. Op 12 mei kom ik van de avonddienst in huis. Het is ongeveer half twaalf en vraag aan Aagtje hoe het met haar is. Ze zegt: “ Het is net of onze baby zich al aandient”. Dan moeten we ons bed naar beneden halen. Ik ga onze buurman Wip Rengers even roepen, want dat hebben we al afgesproken, als het zover is, dat buurman even meehelpt om het ledikant in de kamer te zetten. Het is nog een heel moeilijk karwei. Het ledikant moet van de boven slaapkamer door het raam naar beneden. Maar eerst moeten we een balk uit het venster slopen, anders kan het matras er niet door.

Dat gelukt ons dus. Ik geef Wip het ledikant aan en Wip trekt het naar buiten op het schuine dak van ons achterhuis. Ik ga naar buiten en nu kan Wip het ledikant naar beneden laten glijden. Daar kan ik het opvangen en samen sjouwen we het naar binnen en kunnen we het in de kamer weer in elkaar zetten. We moeten dit zo moeilijk doen omdat het ledikant niet door het trapgat naar beneden kan, want daar

zit een lelijke draai in. We zetten het ledikant weer in elkaar en Wip waarschuwt dokter Van der Meulen en de kraamverzorgster. Tegen de morgen wordt Johan geboren en genoemd naar mijn vader Johannes. Fenny en Gerry horen geluiden en weten niet wat er gebeurt, ze staan bovenaan de trap en mogen niet naar beneden. Gerry denkt dat er een varken geslacht wordt. Ze moeten nog even een poosje naar bed. Wanneer de baby gewassen is en aangekleed is en alles opgeruimd, mogen Fenny en Gerry hun broertje zien. Intussen is de vierjarige Harry ook al bij ons om de baby te zien. Gerry en Harry mogen het grote nieuws vertellen en rennen naar buurman Spreuwers en zeggen: “ Wij hebben een poppie gekregen”. Ze zijn zo trots dat ze dat mogen vertellen en zo belangrijk zijn. Ik heb een drukke dag. Eerst even bij het kantoor langs van de E.D.S. en daarna naar het gemeentehuis waar de nieuwe wereldburger in het bevolkingsregister wordt ingeschreven. Dan terug naar Aagtje. We zijn blij dat de bevalling vlugger gegaan is dan beide vorige keren. En dat alles zo goed is.

Weg bij de B.B.I. NAAR FIRMA VOGELS (HENK KUILDER)

Ik heb een mooie tijd gehad bij de B.B.I. In de zomer is het erg druk, maar in de winter is er weinig tour te rijden. Na een rit naar Denemarken zegt meneer Kuipers: “Smid, je hebt morgen een dagtocht naar Friesland”. Overmorgen, dat is vrijdag, moet je met een groep Amerikanen, een maand lang, door West Europa toeren, o.a. vier dagen Rome”. Meneer Kuipers, we hebben afgesproken dat ik niet langer dan twee weken van huis hoef, dat heb ik Aagtje beloofd dus daar hou ik mij aan.”. Ik ga naar huis. Wanneer ik in huis kom, zit Henk Kuilder bij ons in huis. Ik vertel het voorval bij Kuipers. Henk zegt:” Dat komt mooi uit, want ik moet hulp hebben, ik heb het te druk met de verkoop en bezorgen van televisie antennes. Ik heb met Wim Vogels afgesproken dat jij mij helpt om de materialen weg te brengen, zo nodig ook verkopen. Henk heeft in het Noorden van ons Land een ruime klantenkring opgebouwd. Ik neem het aanbod aan en moet nu Wim Vogels in Wassenaar bellen. Daarmee spreek ik af dat ik vrijdag bij hem kom om kennis te maken en de afspraken te regelen en verdere inlichtingen te krijgen die ik nodig heb.’s Avonds belt mevrouw Kuipers nog en zegt dat ze toch graag willen dat ik die rit rijdt. Ik vertel dat het niet kan omdat ik op sollicitatiebezoek moet naar Wassenaar. Meteen breekt ze het gesprek af. De volgende dag rijdt ik mijn dagtocht en ’s avonds kom ik in het kantoor waar meneer Kuipers zit. Hij vraagt mij of ik op zoek ben naar een andere baan. Ik vertel hem dat Henk Kuilder bij mij geweest is om te vragen hem te helpen. Dat ik dus vrijdag niet kan rijden omdat ik naar Wassenaar ga naar mijn nieuwe werkgever. Meneer Kuipers vraagt mij, dat wanneer ik de weekenden vrij ben, of ik dan in noodgevallen wel voor hem wil rijden. Ik kan met Kuipers altijd heel goed opschieten en in goed overleg leven. Dus ik beloof dat ik nog wel eens wil rijden als dat nodig is. Zo eindigt mijn werk bij de B.B.I.

IK GA MET HENK KUILDER OP PAD

Ik ga met Henk Kuilder werken voor zijn zwager. Henk verkoopt en ik breng het materiaal weg. Het loopt goed allemaal met de Parvak antennes. Totdat Wim Vogels antennes kan inkopen waar Wim meer aan verdienen kan. Deze moet Henk nu ook verkopen, daar krijgt hij ruzie over met zijn zwager. Dan is het werken voor mij afgelopen bij Henk. Jaap Blaak, een kennis van mij, is bedrijfsleider bij ENKABE, een grote levensmiddelen grossierderij. Daar wordt een chauffeur gevraagd en daar kan ik direct komen en beginnen te werken.

Henk Kuilder is zonder werk maar neemt contact op met de fabrikanten van de Parvak antenne fabriek, de heren Parie en Hek. Deze kopen een leegstaande woning aan de Wilhelminastraat in Emmen. Ze zetten er een voorraad antennes en bijbehorende artikelen in. Henk Kuilder heeft in zijn contract dat hij de eerste jaren na vertrek bij Vogels, niet in de zelfde branche mag werken. Parvak zorgen voor een vervanger en Henk is werkloos zolang hij niet in het bedrijf mag werken. Ik ga bij de ENKABE werken als bezorger van de voorraden van de winkels. Het is vrij werk en krijg op zijn tijd een kop koffie. Intussen is Henk Warringa, een collega en goede kennis, als tourchauffeur bij Sijpkens in Buinermond.. Henk komt bij mij en vraagt of ik ook bij Sijpkens wil komen werken. Het zit zo: Sijpkens heeft vervoer van mensen die in de dagploeg werken bij de Philipsfabriek in Stadskanaal. Henk Warringa rijdt de route over Emmercompascuum en Stadskanaal en verder naar de garage van Sijpkens. Dan kan ik weer op de touringcar rijden en dat is eigenlijk mijn mooiste werk. Bij Sijpkens werken en besturen Harm het reisburo en tour. Piet doet ook tour en garage. De andere broers hebben ander werk. Harm komt bij mij thuis en maakt een goede mooie afspraak met mij, o.a. ben ik de zaterdag en zondag normaal vrij, behalve als er ritten zijn.

VAN HET ENE NAAR HET ANDERE

Het is gemakkelijk dat Henk Warringa en ik dicht bij elkaar wonen in de wijk Bargermeer in Emmen. Het is tegen de winter dat ik bij Sijpkens begin te werken. Wanneer de bus 's morgens niet wil starten, kan de ander hem even aanslepen.

Ik verdien daar 80 gulden in de week, plus de overuren er extra overheen. Ik wek daar met plezier. In april komt er iemand bij mij van de zaken van De Boer uit Hoogeveen. Die vraagt mij of ik zaterdagmiddag bij hun in de zaak Funcio in Emmen wil komen. Dan komt ook de baas, meneer De Boer uit Hoogeveen.

Ze moeten hier in Emmen een magazijnchef hebben. Ik zeg nee, want ik heb een goede baan en ik heb het daar best naar mijn zin en ik ben er nog niet zo lang.

“Maar”, zegt de meneer van de zaak, “Je kunt toch wel even komen?”

Nou ja, dat kan ik wel. Dus ga ik er op zaterdagmiddag naar toe. Meneer De Boer is een erg sympathieke man. Hij verteld mij wat ik hier wat voor werk ik hier zou moeten doen. Ik word er magazijnchef en ik krijg hulp van een

Jongeman. Ik moet de orders klaarzetten voor de chauffeur. Ik krijg 100 gulden loon. Zaterdags en zondags vrij. De chef van Funcio vind ik achteraf toch niet zo erg sympathiek. De chauffeur woont in Hoogeveen. Vaak beloofd Daling dat de klanten dat ze zaterdag de meubels wel kunnen krijgen. Dan moet ik de meubels er maar even heen brengen. Eens een keer naar Den Helder. Dan moet je de hele dag op stap en je krijgt er geen cent voor. Je moet wat over hebben voor de zaak. Ik krijg een maagbloeding en ben ongeveer tien weken uitgeschakeld. Daarna ga ik weer aan het werk. Enkele weken later komt er iemand, die mijn functie overneemt. Daling zegt tegen mij dat ik maar ander werk moet opzoeken, want hij kan mij niet meer gebruiken. Ik schrijf een brief naar de heer De Boer in Hoogeveen. Die schrijft mij een aardige brief weerom met een flinke schadevergoeding en ik krijg het bankstel dat ik graag hebben wil, voor inkoopprijs van hun. Maar ik ben werkloos.

DEMOSTRATIES KEUKEN MACHINES

Er wordt gezegd, die werken wil krijgt wel werk. Ik kijk in de krant en daarin staat een advertentie waarin een demonstrateur gevraagd wordt voor demonstratie en verkoop van keukenmachines. Ik bel het aangegeven telefoonnummer en krijg een meneer Reuvers aan de lijn. Hij zegt “ Ik kom wel even langs”. Hij verteld dat hij keukenmachines van het merk “Servite” verkoopt voor een Belgische fabriek. Hij doet dat zo: Hij huurt een zaal en dan gaat hij bij de huizen in de omgeving langs met uitnodigingen. De uitnodiging is goed voor een paar kousen. Tijdens de demonstratie gaan we allerlei lekkernijen maken zoals o.a. Cake bakken, soep maken, chocoladepasta maken, groente snijden, mayonaise maken enz. Dan wordt alles verloot wat we hebben gemaakt. De volgende dag gaan we alle mensen bij langs en brengen een paar kousen naar de dames en maken een afspraak voor een huisdemonstratie. Daar wordt dan meestal een keukenmachine verkocht. Ik koop mij een auto want ik moet wel een auto voor mijn werk gebruiken. Ik heb geluk want hier in Emmen komt juist een grote beurs E.G.’64. Hier gaan we ook demonstreren. We krijgen hier een ruime , grote plek, want er moet een keuken in staan. Aagtje komt hier als hoofd van de keuken, met de hulp van buurvrouw Eiting en Fenny, die vakantie heeft en bijna twintig jaar is, helpt ook mee in de keuken. Aagtje gaat ’s morgens eerst bij slager Bazuin langs en neemt voer ons allemaal een karbonade mee. We lusten wel een warme maaltijd en beginnen al voor tien uur ’s morgens tot ’s avonds na half elf. We hebben veel succes. Ik verkoop 52 keukenmachines en krijg voor iedere machine 28 gulden provisie. Aagtje verdiend tijdens de tentoonstelling 200 gulden en Fenny heeft ook een flink loon. Dus daar kunnen we wel even op teren. Daarna gaan we nog naar een beurs in Steenwijk, dat is niet zo goed als in Emmen. Dan nog eens naar Hoogeveen, die is nog minder.

Daarna heb ik zelf nog verschillende keren een zaal gehuurd voor demonstraties dan gaat Fenny mee om te helpen en soms Aagtje ook wel. Het is mooi werk, maar erg wisselvallig. In de krant staat een advertentie van busonderneming Lanting, die zoekt een touringcar chauffeur. Ik ga daar maar eens vragen of ze mij gebruiken kunnen. Ja, ze willen graag een chauffeur die bekend in binnen en buitenland bekend is. Het loon is wel goed en ik ben weer chauffeur op de tour. Het komt Lanting ook goed uit, want Lanting heeft geen chauffeur die over de grens bekend is. Voor mij ook goed, want nu kom ik weer in het ziekenfonds en andere sociale verzekeringen. 's Maandags begin ik met personeel naar de Bendien fabriek te rijden vanuit de buitendorpen. Wanneer onze passagiers zijn uitgestapt, rijden we naar ons koffiehuis bij het busstation van de E.D.S. Ook de chauffeurs die het personeel naar de A.K.U. brengen, komen er dan. We gaan daar koffiedrinken. Ik krijg melk omdat ik een maagbloeding gehad heb. Na de koffie gaan vijf chauffeurs de kinderen van de B.L.O. scholen ophalen en naar de drie scholen brengen; de openbare, de christelijke en de rooms Katholieke school. Daarna gaan we allemaal naar de garage en onze boterham eten. Dan de bussen schoonmaken en reparatiewerk. Hier tussen door rijden vier chauffeurs de ploegendienst personeel van de A.K.U. zeven dagen in een week bij tourbeurt. Het wordt extra betaald.

RITTEN MET BELANGRIJKE MENSEN

Lanting heeft een mooie nieuwe kleine bus gekocht. Die wordt gehuurd door kleine en belangrijke groepen. Zo moet ik met de directie van de A.K.U. uit Arnhem een rit door de gemeente Emmen maken, onderleiding van Burgemeester Gaarlandt. Het zijn allemaal heren van de directie uit Arnhem. Die willen weleens zien in wat voor omgeving één van hun belangrijkste fabrieken terecht is gekomen. De burgemeester doet zijn best om zoveel mogelijk van de omgeving te vertellen om een goede indruk te maken. Gaarlandt kent de chauffeurs van de E.D.S. goed. Bij het E.D.S. station rijden voor zijn huis de straat op en zwaaien altijd naar zijn dochtertje Elka die bij een bombardement in de oorlog invalide werd en voor het raam ligt en haar verpleegster Frieda Veldkamp, die haar verzorgd. De rit verloopt zonder problemen. Met burgemeester Gaarlandt maak ik een rit met de minister van economische zaken, Lubbers, door de gemeente Emmen. Lubbers stapt als eerste in de bus en zegt geen enkel woord. Hij gaat direct achter mij zitten. Daarna de andere heren en als laatste de burgemeester. Deze groet vriendelijk en praat geregeld met mij. Een poosje later krijg ik een rit met de gemeenteraad van Oosterhesselen, onderleiding van burgemeester Vuuregge. Dat is een vriendelijke en gezellige man. Hij gaat kameraadschappelijk met allen om. Ik moet ook steeds mee koffiedrinken en dineren. Aan het einde van de rit vraagt hij mij of ik over twee weken wel met dit busje meewil met de burgemeesters van Drenthe voor een rondrit door Drenthe. Dat neem ik graag aan. Twee weken later

sta ik op de afgesproken tijd bij burgemeester Beusekamp van Emmen voor zijn woning. Hij roept mij naar binnen en daar kom ik in een grote ontvangst kamer waar ook de andere burgemeesters binnen komen. Deze Rondrit eindigt in Haren, waar de burgemeesters allemaal naar binnen gaan in het gemeentehuis. Ik moet naar het restaurant gaan van Hotel Haren. Ik mag daar eten bestellen wat ik zelf wil, op rekening van de gemeente Haren. Een paar uur later moet ik terug zijn bij de elite kring burgervaders. Op de afgesproken tijd ga ik naar het gemeentehuis en maak daarna de rondrit af. Er worden nog enige plaatsen bezocht. Terug in Emmen laat ik alle burgemeesters uitstappen bij de burgemeesters woning. Van de burgemeester van Schoonebeek krijg ik nog een aandenken, een presentje.

Op zaterdag 6 juli 1968 vieren Henk en Aagtje hun 25 jarige huwelijk. Ze hebben feest in de zaal achter de Gereformeerde kerk aan de Wilhelminastraat 13 in Emmen Ze wonen dan nog steeds aan de Meerakkers 20

FENNY, KLEUTERLEIDSTER

Fenny komt van de lagere school en gaat daarna naar de M.U.L.O. Daarna wil ze kleuterleidster worden. Wij Aagtje en ik, vinden het verstandiger dat Fenny een opleiding volgt aan de kweekschool voor onderwijzeres aan de lagere school, omdat het ouderlijk gezag spreekt en Fenny haar ouders niet tegenspreekt. Daarom gaat Fenny naar de kweekschool. Het gaat goed met de studie aan de kweekschool. Zij haalt haar diploma niet, omdat ze voor de klas moet staan in het laatste jaar van haar studie. Dat bevalt haar niet zo goed, want er moet een vast programma geleerd worden aan de kinderen. Fenny wil liever een administratieve baan op een kantoor, dan voor de klas. Ze wil nog steeds graag kleuterleidster worden, maar dan moet ze opnieuw een opleiding volgen en boeken en lesmateriaal kopen. Fenny weet het nog niet of ze daar aan beginnen zal. Intussen gaan Aagtje en ik met vakantie. We geven Fenny de tijd om te beslissen. Wanneer Aagtje en ik terugkomen van vakantie, zegt Fenny,

“ Ik ga toch maar weer naar kantoor”. Ik merk wel dat het niet van harte gaat.

Gelukkig heb ik een kennis die een dochter heeft die juist van de kleuterkweek af is. Deze zegt tegen mij,” Die boeken kun je voor de helft van de prijs van ons kopen”. Nu ga ik naar de kleuterkweek en spreek daar met de conciërge. Hij zegt” Ze zijn nu voor de tweede week bezig met de opleiding, daar kan Fenny nog wel bij en klaar komen voor kleuterleidster. Kom maar even met haar bij ons, dan kunnen we het bespreken.

Nadat ik Fenny van mijn bevindingen bij de school vertel zegt ze “ Dat wil ik graag, maar nu moet ik nog boeken kopen”. Ik vertel haar dat ook dat in orde komt, ze kan de boeken voor halve prijs overnemen. Fenny gaat naar de kleuterkweek. Na de opleiding krijgt ze direct een aanstelling aan de christelijke School in Nieuw Weerdinge. Ze kan ook wel in Zuidbargo komen, maar daar is de plaats direct nog niet vrij. Dus gaat ze naar Nieuw Weerdinge. Eerst op de

brommer en later krijgt Fenny een schoolbusje bij huis en kan ze de kinderen die ver van school wonen afhalen en na schooltijd weer meenemen naar huis.

Met het schoolbusje heeft Fenny nu zelf ook goed en gemakkelijk vervoer.

Fenny is vier en een half jaar kleuterleidster in Nieuw Weerdinge en gaat dan trouwen met Ary Hamoen, een jongeman uit Woerden. Die jongeman heeft ze voor het eerst ontmoet op een vakantiereis in Italië. Ze willen elkaar blijven ontmoeten. Fenny verteld ons van de ontmoeting met Ary en dat hij in het volgende weekeinde bij ons komt om kennis te maken. Wij vinden Ary sympathiek. Fenny gaat naar Woerden om kennis te maken met Ary zijn familie.

Al gauw worden er plannen gemaakt om te gaan trouwen, want het lange reizen heen en weer is ook niet prettig. Ary werkt als tekenaar op de tekenkamer van de orgelfabriek “EMINENT” in Bodegraven. Van de directie kan Ary een flat huren. Dan vraagt Fenny ontslag als kleuterleidster. Op 13 februari 1970 trouwen Ary en Fenny. Op de bruiloft zijn veel gasten, ook de kleuterklas van Fenny is aanwezig. Als Ary en Fenny uit de kerk naar buiten komen, maken de kleuters onder leiding van de opvolgster van Fenny, Juffrouw Duisterwinkel, met elkaar een ereboog waar het bruidspaar onderdoor gaat. Daarna gaat het bruidspaar in een bruidsstoet naar Hotel-Restaurant “Boshuis” aan de Boslaan in Emmen voor receptie en diner. Fenny en Ary zijn gelukkig getrouwd en krijgen twee zonen. Edwin en Arjen. Ary krijgt later ander werk en dan gaan ze wonen in Soest. Fenny werkt nog jaren als peuterleidster.

GERRIT EEN VOETBALLER

Gerrit vind het maar wat fijn, wanneer hij de leeftijd heeft, om naar de lagere school te gaan. Nu kan hij met veel meer jongens spelen, want meisjes dat vind hij maar niks. Zolang hij nog niet naar school gaat, speelt hij met Fenny, als er geen jongens in de buurt zijn. Nu hij naar de “grote” school gaat, kijkt Gerrit niet meer naar de meisjes om. Hij zit al gauw in een school elftal en is de kleinste van de groep. Meester Postma is hun leider. Hij gaat al gauw voetballen bij de voetbalclub “Drentina”, een zaterdagmiddag voetbalclub, maar mag niet eerder lid worden van de club dan wanneer hij tien jaar geworden is. Na de lagere school gaat Gerrit vier jaar naar de M.U.L.O. In 1964 komt Gerrit bij Henk Kuilder, (later H.A.K.A.) die begint met de verkoop van antennes voor televisie toestellen en bijbehoren, van het merk “PARVACH”. Daar wordt Gerrit eerste wernemer, tot hij in militaire dienst moet. Jan Kuilder de zoon van Henk, neemt het werk van Gerrit over. Na zijn dienstdienst, in 1968, komt Gerrit bij de firma Rademaker, waar hij de administratie verzorgd. Daarna magazijnmeester bij O.A.K., eerst in Emmen, later, toen de fabriek in Emmen is opgeheven, gaat Gerrit mee naar de vestiging in Mijdrecht. Hij krijgt ontslag, wanneer de fabriek ook daar wordt opgeheven. Gerrit komt daarna in dienst bij de verzekerings maatschappij, “Holland van 1860”. Dat werk ligt Gerrit niet zo best. Hij komt daarna bij de “N.P.B.I. een fabriek waar bloedplasma klaargemaakt wordt. Daar werkt hij van 1983 tot 1996, als voorman

en later wordt hij afdelingshoofd. De fabriek staat in Emmercompascuum. Dan worden om bezuinigingsreden, alle afdelingshoofden ontslagen, waaronder Gerrit. Het voetballen is steeds zijn grootste hobby. Hij speelt al jaren bij Drentina. Hij heeft en jaar bij Emmen gespeeld in het eerste en tweede elftal. Hij is jaren bij de atletiek vereniging

“De Sperwers”. Hij springt 6 meter ver. Bij de Nederlandse kampioenswedstrijd wordt hij zevende. Gerrit is getrouwd met Ineke ter Hoek. Ze hebben twee lieve meisjes, Karen en Kim.

JOHAN EEN ZORGENKIND.

Wanneer onze Johan de leeftijd heeft dat hij naar de lagere school gaat, komt hij ook bij de schoolarts, die zegt nergens iets van terwijl onze gedachten zijn dat er wel iets van zijn voeten gezegd wordt. Volgens onze mening heeft Johan erg doorgezakte voeten. We vertrouwen het niet helemaal en gaan toch maar eens naar onze eigen huisarts.

Die stuurt ons door naar het ziekenhuis, naar dokter Van Kuik. Deze zegt dat Johan geopereerd moet worden, anders moet hij zijn hele levenlang steunzolen dragen. Hij opereert de voeten één voor één en zet ze recht. Na de operatie heeft Johan zijn hele been in het gips, tot onder zijn knie. Na de twee operaties heeft Johan nooit meer goed kunnen lopen. Ook op andere plaatsen in zijn lichaam krijgt Johan last van zijn botten en telkens moet hij weer een operatie ondergaan. Hij heeft de scholen goed doorlopen en het diploma houtbewerking gehaald. Johan is door de mislukte operaties door dokter Van Kuik in het Emmer Ziekenhuis, in het Acedemisch Ziekenhuis in Groningen in behandeling genomen door een orthopedisch chirurg, die zelf ook een dergelijke bottenziekte heeft. Johan gaat geregeld naar die dokter en af en toe wordt hij geopereerd, dan aan zijn pols, dan aan zijn knie en zijn pols. Dan ligt hij weer een poosje in het Ziekenhuis. Eerst kan Johan nog wel fietsen en op de brommer, maar om zijn polsen kan hij dat slecht en later helemaal niet meer. We schaffen dan voor Johan een auto aan, daar kan hij wel mee rijden. Dat gaat best. Johan werkt eerst bij O.A.K. en later bij Ericson en hij bezorgd kranten. Als hij ergens aan het werk is, moet hij weer opgenomen worden in het Ziekenhuis voor een operatie.

Dan is hij weer voor onbepaalde tijd uit zijn werk. Een vriend van Johan, Arnold Meijer, heeft een fotozaak in Gieten. Johan heeft als hobby fotografie. Arnold gaat samen met Johan een grossierderij in fotomaterialen beginnen. Ze kopen grote hoeveelheden fotomateriaal in. Samen bezoeken ze een Japans schip, dat in Rotterdam ligt en kopen daar fotomateriaal. Het gaat goed met de zaak, tot er een grote brand uitbreekt in Gieten. Vier winkelpanden branden grotendeels uit. Ook de winkel van Arnold en Johan verbrand. Ze schaffen zich een caravan aan waarin ze dagelijks, fotomateriaal verkopen. Ook gaat Johan bij de klanten langs in Groningen, Friesland en Drenthe. Hij neemt dan ook reparaties mee van klanten.

Dat brengt hij naar de heer Kuneë, een vakman in Emmen. Het is erg jammer voor Johan, maar hij moet weer een operatie ondergaan in Groningen.

Hij kan een hele lange tijd niet werken. Wanneer Johan na de operatie, op de uitslaapkamer, van de narcose bijkomt, ligt daar ook een jonge vrouw die bijkomt van een operatie. Zij woont ook in Emmen en heet Roelie van Diepen.

Ze is gehuwd geweest en heeft drie kinderen, een meisje en twee jongens. Die zijn al volwassen en wonen reeds zelfstandig.

Johan en Roelie trouwen 17 september 1987.

OP REIS NAAR AMERIKA IN 1981

Wanneer ik drie en zestig jaar ben is het werken als chauffeur bij Lanting afgelopen. Het werk wordt te zwaar voor mij, ik raak overspannen en de dokters keuren mij af. Eerst kom ik in de ziektewet en daarna in de W.A.O. de wet arbeidsongeschiktheid, tot mijn vijf en zestigste verjaardag.

Daarna genieten Aagtje en ik van de A.O.W. de algemene ouderdomswet en mijn bedrijfspensioen. Nu hebben we de tijd om eens wat langer van huis te gaan. We besluiten om eens naar Amerika te gaan, naar mijn halfzuster Rikie en haar man Piet Oosterhoff. Onze zoon Johan, die nog vrijgezel is en mijn zuster Boukje uit Den Helder, die weduwe is sinds haar man Piet Risseeuw jammerlijk verdronken is tijdens het zwemmen in zee voor de kust van Den Helder, zij willen ook graag mee naar Amerika.

Met Rikie wordt geschreven en overlegd. Piet en Rikie vinden het erg fijn dat ze ons op bezoek krijgen en ons iets van Amerika kunnen laten zien. Ze beloven dat zij ons van het vliegveld van Detroit afhalen. Wij worden lid van de DIS, een vereniging van emigranten waarvan de mensen lid worden, zowel in

Amerika als in Nederland. We krijgen geregeld een blaadje thuis met leuke

Aanbiedingen van reizen naar Amerika. Ook geven ze dan begeleiding mee voor een grote groep. Op 3 augustus 1981 is het dan zover. Onze oudste zoon Gerrit brengt Aagtje, Johan en mij naar het vliegveld Schiphol. Onderweg verteld Gerrit dat we misschien wel vertraging zullen krijgen, want op de radio is verteld dat in Amerika de verkeersleiders in staking zijn gegaan. Wanneer we op

het vliegveld aankomen, komen daar ook Fenny Risseeuw en haar moeder Boukje aan. Zo, nu is het reisgezelschap compleet. Terwijl wij ons melden bij de balie, wordt ons daar verteld dat er wel een vliegtuig vertrekt, maar men weet nog niet hoe laat. Om half zes horen we dat ons een warme maaltijd aangeboden wordt door de luchtvaartmaatschappij uit Finland, want we gaan met een Fins toestel. Voor de maaltijd moeten we nog eerst door de controle. We nemen afscheid van Gerrit en Fenny en gaan eten. Het is een goed diner. Na de maaltijd gaan we naae de winkel waar we belastingvrije artikelen kunnen kopen. Daar snuffelen we wat rond. Bij de afdeling dranken koop ik twee flessen sterke drank voor Piet en Rikie. En nog enige souvenirs. Om 22.00 uur gaat er een vliegtuig naar New York. Daar moeten wij mee. Zo komen we in Amerika.

Gelukkig dat de DIS alles voor ons regelde, want we zouden met een vliegtuig naar Detroit en daar zullen Piet en Rikie ons afhalen. Piet en Rikie zijn ook lid van de DIS en krijgen bericht dat wij over New York reizen naar Detroit. Dat is een lange omweg. Maar ze krijgen ook bericht over onze aankomst, hoe laat we in Detroit aankomen. Deze regeling horen wij van de andere leden van de DIS die meereizen. We stappen met ons vieren in het vliegtuig, maar een plaats voor het raam is er niet voor ons, terwijl wij dat wel aangevraagd hebben. Aagtje en

Boukje zitten naast elkaar en Johan en ik ook samen. We zijn met tien mensen van de organisatie van de DIS in het vliegtuig. Om 22.40 uur gaat het vliegtuig de lucht in. De motoren van het Finse toestel moeten eerst op volle toeren draaien om het vliegtuig omhoog te krijgen, dat vind ik niet prettig, want het toestel moet het nog lang volhouden voordat we ermee in Amerika zijn. Het vliegtuig klimt tot een hoogte van 10.000 meter omhoog en dan krijg ik er meer vertrouwen in. De veiligheidsgordels mogen af. Er wordt ons verteld wat wij moeten doen als er een ongeluk gebeurt. De stewardess brengt ons wat te drinken en daarbij ook nog een klein flesje wijn. Daarna wordt er eten gebracht, waarbij ook een klein flesje wijn. Het eten is goed. Na het eten wordt het licht getempert en wordt er een film vertoond waar we naar kunnen kijken of de ogen dicht doen en slapen. Aagtje en Boukje vallen in slaap. Johan en ik gaan meest naar de film kijken. In het toilet ontdek ik dat daar ook een stopcontact voor een scheerapparaat aanwezig is, maar de stekker aan mijn scheerapparaat past er niet aan. Ik ben naar de stewardess gegaan en heb haar gevraagd of ik mij ergens scheren kan. Het meisje spreekt Duits en ik kan goed met haar praten. Ze zegt dat ze de scheerapparaat van de piloot wel even zal lenen. Ik scheer mij er mee en daarna Johan ook nog. Er zijn dan meer mannen die zich er mee scheren willen, maar ik heb ze naar de stewardess verwezen. Wanneer we in New York aankomen en de deuren van het vliegtuig open gaan, wordt er een soort rijdende brug voor de uitgang gereden, waar we allemaal uitstappen en die ons voor de gang brengt en wij naar de uitgang kunnen lopen. Onderweg naar de uitgang staat iemand van de DIS die ons verzameld en ons mee naar buiten neemt, waar een autobus klaar staat waar we instappen en waarmee er met ons door donker New York gereden wordt. We rijden over een brede rivier. Na ongeveer een uur rijden komen we aan bij een Holiday Inn Hotel in New Jersey.

We stappen vlug uit de bus, want we hebben erge dorst en zijn vermoeid en het is erg warm daar midden in de nacht. Er is daar ook maar een* bediende aanwezig die voor ons de kamers indeelt en geen drinken voor ons heeft. Dus gaan we bij de waterkraan maar daar komt warm water uit. We gaan gauw naar bed en slapen. Het duurt niet lang, dan worden we alweer gewekt en moeten ons vlug verfrissen, want er staat een busje klaar om ons naar het vliegveld te brengen. We kunnen nog gehaast een stukje eten, broodje in de hand. De koffers ook gauw in het busje. Zo gaan we naar het vliegveld dat gelukkig dicht bij is. Het gelukt ons allemaal goed en we zitten nu in het vliegtuig dat ons naar Detroit zal brengen. Het vliegtuig is maar voor de helft bezet en we kunnen zitten waar we willen. We gaan nu voor een

raam zitten en hebben daar een mooi uitzicht, want het vliegtuig gaat niet erg hoog. Wat ons daar opvalt is dat veel boerderijen een zwembad naast het huis hebben. Bakstenen huizen zoals ze in Nederland bouwen zie je daar niet

Veel huizen zijn van hout of ander materiaal. Na anderhalf uur vliegen landen we op het vliegveld van Detroit. De pers van kranten, radio en televisie maken opnamen in verband met de staking. Piet, Rikie en hun dochter Ina wachten ons reeds op. Na een hartelijke begroeting gaan we in een klein autobusje dat Piet er speciaal voor gehuurd heeft om de gasten en de bagage te vervoeren. Daarmee gaan we op weg naar Freeport bij Grand Rapids. Op een parkeerplaats gaan we even pauzeren. Rikie heeft van alles voor ons meegenomen. Koffie, thee en eigen gebakken cake. Het is een mooie parkeerplaats met banken en tafels en toiletten, allemaal keurig netjes en schoon. Dat heeft men daar in Amerika overal, zo verteld Piet. Daarna gaan we naar een mooi wegrestaurant. Binnen staat een lange tafel waarop van alles staat wat we voor de maaltijd kunnen gebruiken. Verschillende soorten vruchten en andere lekkere hapjes, we kunnen het zo meenemen naar de tafel waar we gaan zitten. We hebben onze buik al half vol wanneer we aan tafel gaan zitten en eten. Na de maaltijd rijden we naar de farm in Freeport. Daar zitten de beide zonen, Peter en John op ons te wachten om ons te begroeten. Het is mooi warm weer en we zitten buiten. Wij vertellen over onze reis en zij over hun bedrijf. Daarna moeten Peter en John de koeien melken. Wij gaan met Piet en Rikie de woning bekijken. Ik ga nog kijken in de melkerij waar Peter en John bezig zijn te melken, allemaal met een

Melkmachine. Opeens laat een koe wat vallen van onder zijn staart. Een flinke spatter valt precies op mijn nieuwe pak. Ik zeg, "O, dat is niet mooi", maar Peter weet wel raad en zegt, "Ga maar even naar Rikie, mijn Moeder, die stopt het wel in de tobbe". Dus ga ik me direct omkleden. De volgende dag is mijn broek weer schoon en weet ik wel hoe het melken gaat. Twee maal per dag komt er een grote melkauto de melktank leeg halen. Het voer voor de koeien verbouwen ze zelf. Het graan wordt door een auto van de veevoeder fabriek opgehaald en daar krijgen Piet en Rikie veevoeder voor terug. De koeien die geen melk geven, lopen in de wei verder van huis en zorgen zelf voor vreten. De koeien die gemolken zijn worden eerst gevoerd en lopen dan in een weiland dicht bij de boerderij, achter een stroomdraad. Het voer voor de koeien komt uit torenhoge silo's. Over een transportband van ongeveer 50 meter, waar het voer opvalt.

Door een schakelaar kunnen ze de band langzaam late draaien en de koeien kunnen van af de transportband vreten. Op het land verbouwen ze veel mais, tarwe, haver enz. Ze hebben ongeveer 200 koeien. De ketel van de centrale verwarming voor de woning wordt in de kelder gestookt met hout uit eigen bos.

Ze hebben voldoende hout, maar is het om de een of andere reden toch op, dan schakelen ze automatisch over op olie. In de tijd dat wij er zijn moet er gemaaid en geoogst worden. Omdat Johan en ik een rijbewijs hebben, kunnen we hun nog helpen met het oogsten. Het land is heuvelachtig en dan kun je elkaar soms niet zien. Het is daar een heel andere wereld voor ons.

Aagtje en Boukje helpen Rikie in de huishouding en in de keuken. Boukje, die een paar jaar ouder is, wordt al wat vergeetachtig en is niet zo vlug meer. Wanneer Rikie afwast en Aagtje afdroogt, gaat Boukje er met de handdoek achter staan. Piet en Rikie hebben het druk met het werk op hun bedrijf.

Daarom gaan wij ook wel eens met ons vieren ergens naar toe met hun auto. Zo gaan we eens naar het gezin van Ina, de dochter van Piet en Rikie, gezamenlijk gaan we naar een camping waar de caravan van hun staat. Bij de camping is een meertje en daar gaan Johan en ik zwemmen. Het is daar tijdens onze vakantie mooi warm weer, soms tot 37 en 38 graden.

Ina, die in Nederland ook negen maanden bij ons op bezoek geweest is toen ze nog niet getrouwd was, is nu getrouwd met David Henion. Samen hebben ze twee zoons. Ze hebben een grote woning, half onder de grond en half boven de grond, zoals ze daar veel zijn. Dat is lekker koel wanneer het erg warm is. Beneden hebben David en Ina verschillende kamers, waaronder een wapenkamer met een rek met zeven of acht geweren. In de wapenkamer hangt een groot hertenkop met een fors gewei, die David zelf geschoten heeft. Ook is er een pijl en boog waar ze mee op herten schieten. Het voordeel daarvan is dat de herten niet vluchten als ze een hert uit de groep schieten omdat het schot geen lawaai, geen knal geeft. De andere herten kijken dan verwondert naar het gevallen dier. David heeft ook een snowmobiel en alhoewel er geen sneeuw ligt, demonstreert hij even op het gras hoe het gaat. Ik moet het ook even proberen.

Ik kan er ook mee rijden maar moet wel flink gas geven om vooruit te komen. Omdat gras niet zo goed glijdt dan sneeuw natuurlijk. Het is een gezellige dag bij David en Ina. Ina zorgt voor eigen gebakken cake bij de koffie. Dat doen de meeste vrouwen daar. Ook bij Rikie krijgen we altijd cake bij de koffie. We gaan ook winkelen in Grand Rapids, dat is een grote stad met veel winkels.

Johan wil daar koffie met gebak bestellen en wij praten er over hoe we dat precies moeten zeggen, zegt het meisje achter de toonbank:” Willen jullie koffie met gebak?”. Zo komen we direct met haar aan de praat. Ze verteld dat ze nog een tijd bij haar grootmoeder in Utrecht is geweest. Ja, dat tref je daar wel vaak, een Hollander. Als we niet uitgaan, zijn we wel aan het werk op de trekker. Johan maait het gras rond de farm meestal af. Ze hebben een grasmachine waar je op moet zitten. Johan vind dat mooi werk. Verder rijdt hij daar in een klein vrachtwagentje. Met Piet en Rikie gaan we alle vier op reis naar Canada om vanaf de Canadese kant de grootste waterval van de wereld te bekijken. We gaan over de plaats Stratroy, waar Piet en Rikie eerst gewoond hebben, dicht bij het kerkhof. Op dat kerkhof dat ruim is met brede paden, heeft Rikie het chauffeurs en autorijden geleerd. Het plaatsje is niet groot. Piet en Rikie hadden daar veel ruimte. Ze kopen een paar biggen, een mannetje en een vrouwtje. De biggen lopen daar vrij rond in een bosachtige gebied. Daar vinden ze voer genoeg. Na verloop van enige tijd hebben ze een hele kudde biggen en varkens. Na het bezoek aan Stratroy rijden we naar de Niagara watervallen, dat is natuurlijk een geweldige belevenis. 's Avonds is het ook een prachtig gezicht als de schijnwerpers er op schijnen. De volgende

dag zijn we er nog eens langs gereden en een eindje langs de beneden rivier gegaan. Daar zie je het water helemaal in de diepte storten met steile oevers aan beide kanten. We nemen nu een andere weg terug, niet weer over Stratroy, maar over London, ook in Canada. London is een flinke plaats met de enige speeltuin die ik in Amerike en Canada gezien heb. De attributen zijn niet veel bijzonders. Nadat we wat gedronken hebben rijden we in de richting van de Amerikaanse grens. Bij Sarnia in Canada gaan we de grens over en komen in Port Huron in Amerika. Onderweg gaan we in een restaurant nog wat eten en zo gaan we terug naar de farm van Piet en Rikie. We zijn ook naar een Hollandse zeepfabriek geweest, daar krijgen we een rondleiding. De dagen willen daar wel om, voordat we er erg in hebben is het al zover dat het vertrek nabij is. Piet en Rikie zullen ons terug brengen naar het vliegveld van Detroit, maar we kunnen ook vanaf het vliegveld van Grand Rapids naar Chicago met een binnenlands vliegtuig. Dus behoeven Piet en Rikie ons maar tot Grand Rapids te brengen, dat is ongeveer tien minuten rijden vanaf hun huis. We nemen afscheid van elkaar in Grand Rapids. Daar krijgen wij ook nog twaalf dollar terug omdat deze reis goedkoper is. In Chicago moeten we naar de andere kant van het vliegveld. Daar moeten we twee uur wachten. We komen nu in een vliegtuig van Martinair. Daar boffen we bij, er worden geen plaatsen aangewezen, we mogen zitten waar we willen. Er is wel een hevig onweer, maar dat duurt niet erg lang. De commandant vertelt dat we niet lang in de onweersbui zullen zitten. In Amsterdam zal het prachtig zonnig weer zijn. Wel moeten wij de veiligheidsgordels eerst nog aanhouden, tot de onweersbui voorbij is. Eerst hebben we een beetje geslapen. Als het buiten wat lichter wordt, hebben we een mooi uitzicht. We zien de bergen boven Spitsbergen en hier en daar een stadje. Tegen twaalf uur zijn we boven Engeland en vliegen niet zo erg hoog meer. We zien de steden en plaatsen en vooral het strand. Dan beginnen we verder te dalen en hebben de veiligheidsgordels weer om. Aagtje, Johan en ik worden door onze schoonzoon en zwager Ary Hamoen van Schiphol afgehaald. Boukje wordt door haar dochter Fenny Risseeuw afgehaald. Dit is het einde van onze eerste reis naar Amerika.

Een indrukwekkende reis met heel veel prettige herinneringen voor ons allen.

Pieter, tot zover het boek van Hendrik Smid, ik denk dat je dit wel een mooi verhaal zult vinden.

Groet vanuit Valthermond,

Fenny

